

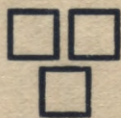
89-3
L-587

V. BEĶERS

Manas atmiņas

par

Latvijas valsts nodi-
bināšanās laikmetu

Rīgā 1925.

Autora izdevums

W. BAKER

MISSISSIPPI

MISSISSIPPI

MISSISSIPPI

MISSISSIPPI
MISSISSIPPI

L 89-3
587

dybl.
9

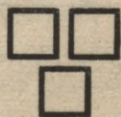
V. BEĶERS

Manas atmiņas

par

Latvijas valsts nodi-
bināšanās laikmetu

7
1975-11-15

Rīgā 1925.

Autora izdevums

Zvērmales advokāts

Voldemars Beķers

Rīga, Dzirnāvu ielā Nr. 63, dz. 2.

Tālrums 88-11.

iespiests
Rud. Jēpes spiestuvē,
Cēsis.

VALSTS BIBLIOTĒKA

~~90-1-270~~

0308005233

Ievadam.

Atziņas augstumos.

No mazām dienām mani interesēja augstas vietas, jo no tām atklājās plaši skati uz apkārtni un visā var labāk orientēties, nekā atrodoties līdzenumā, kur uzkalni un meži aizsedz apvārksni. Kā zēns es mīlēju kāpt pie mājas atrodošā augstā apsē, no kuņģienes atklājās skaists, tāls un plašs skats uz Gaisiņ kalnu un Cesvaines kalnājiem. Kā jaunēklis es uzcēlu, apm. 90 pēdu augstu, skatu torni dārza augstākā vietā un ar lielāko interesi studēju apkārtnes ģeoloģiju un zemes īpašuma tiesību sadalījumu latviešu saimnieku un novada valdītāju jeb lielkungu starpā. — Kā vīrs es pacēlos aeroplānā un raudzijos uz zemi, cik tur viss paliek mazs un tomēr skaidri saredzams. — Šī dziņa pēc objektīviem, taisniem, plašiem skatiem visur — pakāpeniski izstrādāja mani pašdarītu domātāju, kas centās visur atrast un meklēt galveno, ja ne galīgo, visu lietu un apstākļu kustinātāju. Dūmu tuvumā es meklēju uguni, dažādos notikumos un baumās — isto kodolu, pamatu un mērķi. Liktenis ir vadījis manu dzīvi caur dažnedažādiem gan grūtiem, šķēršļu pilniem, gan daiju skatu bagātiem ceļiem līdz tagadējā sasniegtā atziņas kalna virsotnei, par ko man vairs nav lemts tālāk tikt, bet no kā man tomēr tagad atveras skati uz noieto ceļu pagatnē un, uz man vairs nerasniedzamām Latvju tautas un cilvēces ārēm nākotnē.

No vairākām pusēm es esmu ticis uzaicināts uz-
mest savus memuarus par manu līdzdalību Latvijas
tapšanā.

Tagad es ķeros pie šī darba, kur cenšos būt ob-
jektīvs un taisnīgs, atstāstot savus darbus, domas, mēr-
ķus un pārdzīvojumus. Pie tam tagad man ir jāatzīstas
ne vienā vien lielā, savu bijušo uzskatu kļūdā, un to
darīt es turu par savu pienākumu, jo visur un vienmēr es
savos darbos esmu vadījies no dziņas pēc īstenības un patie-
sības. Caur šo pēdējo apstākli arī izskaidrojas, kāpēc
es pie šā darba ķeros tik vēlu: es vēl galīgi nebiju
izstrādājis vienīga, noskaņota skata pāri pagātnes noti-
kumiem un savai gan apzinīgai, gan neapzinīgai līdz-
darbībai tajos

Dažādie faktori, kas noveda Latvijas tautas vadoņus 1918. g. pie savas tautas pastāvīgas valsts varas proklamēšanas, jau bij iesākuši darboties tautā ilgi pirms tās. Personīgi es šo faktoru darbošanos varu konstatēt un tiem sekot iesākot ar XX. gadu simteni. Tā kā te es domāju rakstīt par Latvijas tapšanu vienīgi tik, cik es pats personīgi šo proceduru pārdzīvoju vai ņēmu daļību, vai arī cik un kā šī tapšanas procedūra ir noskaidrojusies manā atziņā, tad es savus memuarus arī iesāksu ar XX. g. simteņa sākumu.

Lai tauta varētu pati patstāvīgi pastāvēt tad ir vajadzīgs, ka viņai pašai no sava vidus būtu pietiekoši daudz savu vadoņu, kas spētu viņu vadīt un aizstāvēt. Vāciešu iekarošana savā laikā pastāvēja, šo vietējo tautu vadošo elementu, kā kungu, virsaišu, bajāru un priesteru iznīcināšanā pēc kam paši, kā uzurpatori, ieņēma šo dabīgo tautas vadoņu vietas. Un kad pa šo ilgo vērdzības laiku šādi tautas vadošie elementi izcēlās no pašas tautas, tad viņi dabūja galu biežās sacelšanās un kaŗos, vai arī tika pārvilkti iekārotāju pusē, vai arī izceļoja uz Lietuvu un Krieviju.

Pēdējā laikā Krievija savukārt centās šos tautas vadošos elementus pārcelt darbā uz Krievijas iekšieni, sūtot uz Latviju savus ierēdņus — krievus.

Sākot ar pagājušā simteņa 80-tiem gadiem latvju tautas vadoņu skaits pieauga ātriem soļiem. Lai arī politiskā dzīvē šie tautas vadoņi nevarēja vēl nekādu lomu spēlēt, tad toties viņi jo sekmīgāk strādāja dažnedažādo biedrību pašdarbības laukā, caur to pakāpeniski pieronot paši pie savu lietu pārvaldīšanas.

Sākot ar 90-tiem gadiem Latvijā sāka iesakņoties un attīstīties socialdemokratisma mācība, ar tuvo mērķi

„lauzt pastāvošo kapitalisko iekārtu un labot darba ļaužu stāvokli“. Strādājot pie šā mērķa, šī socialistu partija pakāpeniski noorganizējās un pateicoties latviešu pašdarbības spējai, kā arī lielam strādnieku un bezzemnieku skaitam, attīstījās par spēcīgu organizāciju, kas jau varēja izvest patstāvīgi pat tos lielākos un drošākos tautas gara mērķus un tieksmes. Lai gan šī mācība ir ebreju gudrajo radīta un macības galīgie mērķi ir ebreju virskundzība par citām tautām, tad tomēr Latvijā šai organizācijai ir nenoliedzama nozīme un nopelni, jo tā bij vienīgā organizācija, kas tieši attīstīja tautas politisko pašnoteikšanos, uzaicinot to izkaņot un izvest, ja vajadzīgs, ar ieročiem rokās.

Vispārīgi katras tautas enerģija, spēks un stiprums atkarājas nevis no tautas atsevišķo locēkļu skaita, bet gan no tā, cik katrs no šiem tautas atsevišķiem locēkļiem ir stiprs un iemieso sevī dzīves enerģiju. Pēdējais apstāklis savukārt atkarājas vispirms un par visām lietām no barības un uztura, no kā pārtiek atsevišķie tautas locēkļi.

Ar 80-tiem gadiem latviešu tauta no savas vērgu laiku barības — putras, kartupeļiem un maizes — pārgāja uz gaļas, piena un sviesta uzturu un līdz ar to sakrāja pakāpeniski sevī tos lielos enerģijas un līdz ar to izturības un pacietības avotus, kas pēc tam atļāva latvju tautai darīt brīnumus. —

Lai paceltu tautas spējas, tautas labklājību un likteni nepietiek pacelt tautas kolektīvās bagātības vien, bet jāpaceļ katra atsevišķa tautas locēkļa turība, labklājība un liktens.

1900. gadā es nobeidzu kā eksterns ģimnazijas kursu Narvā, kur iepazinos ar Krievu inteliģences un krievu valsts garu, jo Narva lielā mērā bij uzskatāma kā Pēterpils priekšpilsēta.

Tur tad, salīdzinādams, es nācu pie pārlicības, ka latviešu intelģencei Krievijas valstī ir dabīgi jāieņem valdošā vieta, un ka tagad šo vietu un stāvokli mums liedz, galvenām kārtām, caur intrigām un tradīcijām, Baltijas vācieši.

Istā krievu intelģence kā arī viņu baznīca nepazīst Vakareiropas vidus laiku feodalās šķiru starpības, ko pie mums potēja un uzturēja Baltijas vācieši līdz ar savu baznīcu. — Pēc brīvas dzīves mazā Narvas pilsētiņā krievu intelģences starpā, dzīve Latvijā man izlikās kā kauna traips, uz katra soļa es izjutu nospiedošo feodalisma tīklu, kas manas brīvā pilsoņa jūtas nospieda un nomāca un es ne mirkli nevarēju apmierināties apkārtnes uzskatos un tiesiskās attiecībās.

Pēc tam kādu laiku es dzīvoju savās tēva mājās Ļaudonas-Odzienā, kur nodarbojos ar lasīšanu, domāšanu, dārza ierīkošanu un meža sēšanu.

Nomira vietējais novada lieskungs — Pontus fon Klots. No mazām dienām es viņu atcerējos kā laipnu cilvēku, kas sevī priecājās redzot, ka es pakāpeniski augu un attīstījos. Nekādas skaudības, nedz nenoliedzības es netiku viņā novērojis, tamdēļ ka es apmeklēju ģimnaziju, mācījos un t. t. Tāpat viņš arī nekur nejaucās vietējo saimnieku dzīvē; staigājot sava tēva pēdās, viņš labvēlīgi noskatījās kā latvieši pakāpeniski top „tādi paši, brīvi, kā lielkungi“. — Kad es kādreiz iedomājos savās tēva mājās uzcelt augstu skatu torni, tad bez mazākās kautrēšanās šis lielkungs iedeva šim mērķim vajadzīgos gaŗākos kokus no sava meža. Tādas pašas brīvas, kārtīgas attiecības bij manam tēvam un brālim ar šo lielkungu, ko mans tēvs un brālis, kā tirgotāji, pazina jau no savām bērnu dienām.

Bet šis lielkungs bij kā izņēmums un pretstats citu apkārtnes lielkungu starpā, kas lat-

viešus ienīda, apskauda un negribēja tos savādāk redzēt, kā staigājot baltās linu biksēs, pastalām un vizēm kājās. — Sēru pavadīšana no apkārtnes bij sirsnīga, plaša un kupla. Tā iznāca vietējās latvju tautas laba spēku demonstrēšana. Kā tādu es arī uzskatīju šīs bēres. Uz sava tēva vēlēšanos es ar labi iepriekš apdomātu mērķi uzcēlu šim nomirējam skaistus sēru vārtus, bet pēc tam savas tautas priekšgalā, es pie šā vīra kapa, savā atvadīšanās runā, aprakstot nomirēja taktiku un izturēšanos pret latviešiem, liku jautājumu klātesošiem apkārtnes novada lielkungiem: „ko īsti viņi grib no mums, latviešiem, par ko īsti viņi apskauž mūs, mūsu pašu sviedru augļu dēļ, ko viņi mums negrib dot, par ko tad īsti viņi ir vēl nemierā, kur Latvijā viss tik kārtīgi tiek apbūvēts un apstrādāts. Par ko īsti viņi dēvē latviešus par nepateicīgiem, kad tauta savu pateicību spēj parādīt tik redzami, kā tas notiek šās dienas pavadīšanā...“

Tas iznāca kā neapzinīgs, pārdrošs kaŗa pieteciens... Neapzinīgi tāpēc, ka toreiz taču ir sapnī man vēl nevarēja parādīties nojauta, ka es kādreiz piedzīvošu visas latvju tautas atbrīvošanu no šiem vācu feodaļiem, lielkungu laikiem. — Kā šodien atceros pārbijušos vietējā mācītāja un ārsta ģimja pantus. Tauta saprata mani un pateicās, jo teiciens bij vietā un pamatots.

Saprotams, ka tikai uzceltie sēru vārti pasargāja mani no visuvareno apkārtnes „lielkungu“ izrēķināšanās.

Ģimnāziju Narvā es nobeidzu saviem Rīgas otriem VI. klases skolas biedriem vienu gadu papriekšu (es panācu savus pirmos biedrus, jo Rīgā es VI. kl. sēdēju 2 gadus un mazu sekmju dēļ latiņu valodā mani izslēdza no Nikolaja ģimnāzijas VI. kl.), un tāpēc biju spiests Narvas ģimnāzijas direktoram apsolties priekš 1 gada Krievu augstskolā neiestāties. Kāds no Nikolaja

ģimnāzijas maniēm „draugiem“, latviešiem, aiz skaudības, bij par šo paziņojis uz Narvu, jo tāds bij toreizējais likums. Tā tad man bij priekšā vesels gads brīvības uz visām pusēm. Galīgi es arī īsti nezināju, ko īsti studēt. Mani interesēja īstenā dabas filozofija, bet tādas fakultātes nekur nebij. Kādu laiku es domāju mežkopību studēt. Pretīgi man izlikās toreiz studēt par „mācītāju“ kuŗa uzdevums vispirms bij „attaisnot“ Dieva vārdiem toreizējās feodalās iekārtas lietderību. Pretīgi man bij studēt par „ārstu“ kas pēc sava amata nekā nevarēja darīt, lai pārgrozītu reiz šo „feodalisma“ iekārtu. — Es paliku tad pie tieslietu zinībām, kas vispirms vispusīgi iepazīstina ar visām politiskām teorijām un mācībām un bez tam dod cilvēku rokās lielo „likumu“ ieroci sava stāvokļa un tiesību uzlabošanai. Pie juridiskās fakultātes es paliku arī tāpēc, ka šis kurss skaitījās par vienu no visvieglākajiem un atļāva studentiem papildināties savās zināšanās, noklausoties lekcijas arī citās fakultātēs. — Kādu laiku es uzturējos pie sava svaiņa, mežziņa Odzienes muižā un gāju līdz bieži uz medībām, kuŗas man tika savas jautrības, plašuma un skaisto dabas skatu dēļ. — Reizēm medībās piedalījās arī nomirēja novada valdītāja brālis, kuŗš skatījās uz latviešiem ar Katrinas II. acīm un redzēja viņos vēl bijušos dzimtļaudis, kas „palaisti“ brīvībā ar par daudz viegliem noteikumiem. Sevišķi nedeļa viņam iekšēja miera tie dzimtssaimnieki, kas jau muižās bij visu „iepirkšanas“ naudu paspējuši nomaksāt. Jo pēc toreizēja gudra aprēķina „iepirkšanas“ maksai vajadzēja būt tik lielaj, ka saimnieks varētu paspēt ikgadus nomaksāt vienīgi tikai „iepirkšanas“ naudas 0/0.

Kad es jau biju nodomājis studēt tieslietu zinības, tad kādreiz medībās pienāca pie manis šis lielskungs un ņēmās atrunāt, lai es taču tieslietu zinības nestudējot,

jo no tā tikpat nekā neiznākšot. Piemērām, viņš teica, labākā gadījumā, kad Jums jau būs sirma bārzda. Jūs tiksat par „īstu valsts padomnieku“ un tomēr Jūs it nekas dzīvē nebūsat (jo visa vara ir neredzamās muižnieku rokās). — Šī saraustītā saruna man iespiedās atmiņā un pēc tam es visos sīkumos iepazīnos ar īsto šās pasaules varas būtību, ar tiem nedaudziem likumiem un to vienkāršo iekārtu, kas pāris miljonu lielo latviešu tautu noturēja pāris tūkstošu ienācēju, vācu muižnieku, rokās, piespiežot labprātīgi dot šiem muižniekiem lielāko daļu sava tīrā atlikuma no vietējās dabas auglīguma izmantošanas...

Uzturot pie tam tādu absurdisku mācību, it kā vietējās dabas auglīgums, tāpat kā kāda viņu rotas lieta, vai viņu personīgais uzvalks varētu piederēt vienīgi „vietējo muižnieku ģimenēm“... kas caur „vispārējās kaņaklausības“ likumu šis vietējās dabas auglīgums ir visiem pilsoņiem vienlīdzīgi jāapsargā un jāaizstāv ar savām asinīm no katra uzbrukuma, kā no ārienes, tā iekšienes.

Vispārīgais kaņa klausības likums tad arī uzskatāms kā viens no galveniem Latvijas tapšanas faktoriem, jo šis likums pakāpeniski izstrādāja no pašas tautas vidus sevīm aizstāvjus, kas kā tādi varētu uzstāties par tautas tiesībām izdevīgā vēstures momentā. Un latvieši bij vispārīgi atzīti krietni kaņavīri.

Tāds pats ievērojams faktors bij savā laikā ievestais vispārīgais apmācības likums, kas tautas vadoņiem deva vajadzīgo izglītību un caur avīžniecību un literatūru iespējamību viegli apgaismot un vadīt tautas masas.

Studēju es tieslietu zinības Pēterpilī, kur nodziļinājos tiesību teorijas zinātniskā izskaidrošanā. Tur tad arī man laimējās, pēc nenogurstoša darba, uzzīmēt pamatos jaunu zinātnes likumu — proti „d a b a s z o-

cialo satversmes likumu", kas uzskatāms kā valsts iekārtu, dažādo šķiru un valsts likumu galīgais radītājs. Pēc šī likuma katra tauta spēj pati no sevis ievest sev kārtību, izdot likumus, sadalīties noteiktās šķirās un t. t., līdzīgi tam, kā katra atsevišķa cilvēka būtne spēj dzīvot un apmierināt pati caur savu organismu savas prasības. Šim dabas likumam ir sevišķi liela nozīme jauno valstu nodibināšanā uz zinātniskiem brīvvalsts pamatiem.

Toreiz studentu starpā pakāpeniski iesāka attīstīties un pieaugt tā saucamā „sarkanā revolucionārā kustība“, kuŗas mērķis bij pastāvošās Krievijas valsts satversmes gāšana un brīvvalsts iekārtas ievēšana caur socialdemokrātsma mācības palīdzību. Galvenie šās kustības vadoņi bij ebreji, bet vajadzīgos neapmierinātos elementus pietiekošā škaitā deva nabadzīgā krievu tauta, sevišķi tās bezzemnieki, mazzemnieki un strādnieki, neizslēdzot arī nenosvērtos muižniekus.

Šis sarkanās kustības tālos, lielos mērķus proti — iznīcināt nespējīgo krievu intelģenci, līdzšinējo vācisko ierēdniecību un muižniecību, atbrīvojot valdošās vietas citiem spējīgākiem elementiem no iekšienes un galvenām kārtām no ārienes, es neparedzēju un tāpēc es šai kustībai nepievienojos. Es skatījos tuvāk un tad šī mācība iznāca „absurds“. Nav iespējams nodibināt „ne zemnieku“, ne „strādnieku“ valsti, vienkārši aiz tā iemesla, ka ne paši zemnieki, ne strādnieki, vārda istā nozīmē, nav spējīgi paši sevi pārvaldīt, jo viņiem trūkst vajadzīgo tehnisko zināšanu. Šādas iekārtas sludināšana līdzinas anarķijas sludināšanai. Un anarķija arī bij, kā vēlāk izrādījās, šo vadoņu mērķis. Jo caur anarķiju viņi pēc tam pakāpeniski gribēja ievest jaunu valsts iekārtu ar jaunām valdošām

šķirām, pārvedot galvenās bagātības ebreju rokās. Šai kustībai es arī pretīm nestrādāju, bet gan, kur varēju, centos „būvēt“ no anarķijas drupām ko nebūt jaunu, piemērotu laika garam.

Pēterpilī iesāka iznākt „Pēterburgas latviešu avīzes“. Avīzi vadīja latvju tautas pilsoniskie progresisti, kas cīnījās par latvju tautas progresu. No otras puses ap šo avīzi arī grupējās latvju tautas naidnieki, kuri sekoja šai avīzei un kustībai, ko šī avīze izsauca tautā, ar mērķi izdevīgā momentā visu to izmantot, izejot no principa, ka „der Sturm sorgt dafür, dass die Bäume nicht über den Wald wachsen*)“. Arī krievu valsts politiķi sekoja šai avīzei un labprāt palīdzēja uzkurināt latviešu naidu pret vietējiem vācu muižniekiem, lai caur savstarpējā naida sēšanu vieglāk šo nomali pārvaldītu.

Visi šie faktori lēnām, bet droši un pieaugoši turpināja attīstīties, līdz tie 1905. g., pateicoties Tālos Austrumos pazaudētam kaņam, sasniedza savu kulminācijas punktu.

Daudz tajā laikā runāts par krievu zemnieka grūto likteni, minot dažnedažādos iemeslus šim krievu tautas postam.

Iepazinies teoretiski ar šo jautājumu, es pēc tam plaši apceļoju krievu zemnieku sādžas Pēterpils, Novgorodas, Pleskavas, Vitebskas un Maskavas guberņās, kā arī salīdzinādams, iepazīnos ar citu tautu lauksaimniecības sistemām. Caur šiem plašiem ceļojumiem es savācu attiecīgu statistisku materialu un uz tā pamata nācu pie gala slēdziena, ka krievu zemnieks cieš, galvenām kārtām, aiz zemes trūkuma. Pie brīvlaišanas krievu zemniekiem muižnieki piešķīra to sliktāko zemi un pēc apmēra pilnīgi nepietiekoši 1 ģimenes darba spēka izmantošanai. Šo postu vēl palielināja novecojusies zemes dalīšanas

*) Vētra gādā par to, ka koki nezaug gaŗāki par mežu.

sistema pie lauku apstrādāšanas, kā arī atļauja sadalīt zemi pie mantošanas, neaprobežoti sīkos gabaliņos. Šī tautas posta galvenie vainīgie bij krievu muižnieki, kas tādā kārtā gribēja sev zemes apstrādāšanai nodrošināt lētu darba spēku, jo krievu zemnieks, piesiets caur nodokļu maksāšanu pie sava neliela zemes stūriša, no tā pats ar ģimeni nevarēja pārtikt un bij spiests meklēt darbu citur, atstājot savu saimniecību un ģimeni.

Tāpat es iepazīnos Latvijā vispusīgi ar vesela, pēc lieluma normāla, Latvijas novada zemes apstrādāšanas sistemu, ievācot par to attiecīgus statistiskus skaitļus, Rezultāti mani pārsteidza. Jo ir te bij neapgāžami skaidrs, ka pēc Krievijas valsts likumu satversmes galvenā vēriba. uzmanība, gādība un aizsardzība bij piešķirta tā saucamam „novada valdītājam“ jeb lielkungam. Viņš bij novadā vienīgais pilntiesīgais pilsonis. Caur šo zemes likumu satversmi visi novada iedzīvotāji bij sadalīti atsevišķās mākslīgās šķirās jeb grupās un pie tam visi nodoti šās vienas personas, gandrīz pilnīgi, neaprobežotā ekonomiskā atkarībā.

Tā 1904. g. Ļaudonas-Odzienas novads sastāvēja no apm. 30.234 pūrvietām zemes ar 2.164 iedzīvotājiem, no kuriem

bij	I. novada lielkunga ģimenes		
		locekļi	2
	II. dzimtnieki, saimnieki . . .	201	} 364.
	III. rentnieki, saimnieki . . .	163	
	IV. muižas kalpi	98	} jeb kopā 1798 bez- zemnieki.
	V. saimnieku kalpi	371	
	VI. uz vietas nedzīvojušie va- ļenieki (īstie bezzemnieki)	1329	

Pateicoties Valsts zemes satversmes iekārtai, novada lielkunga ģimene šo novadu bij iepirkusi apm. 60 g. atpakaļ ar patapinātiem 20.000 rubļu zeltā un pēdējo

50 gadu laikā saņēmusi caur vietējiem iedzīvotājiem netto apm. 2.000.000 rubļu zeltā (nerēķinot pieaugošos procentus, ko šī nauda varēja nest) savai personīgai rīcībai.

1904. gadā novada lielkungu ģimenes rokās atradās vēl „nepārdota“ muižas zeme apm. 20.000 pūrv. par apm. 1.000.000 r., ar 25.000 rbļ. gada ienākumu zeltā.

Pārējo novada iedzīvotāju tā sauktā pagasta rokās atradās tikai sekošas zumas:

74 dzimtnieki (saimnieki) ar apm. 10.000 pūrvietu zemes un kapitāla kopsumā	424000 rbļ.
38 pag. un kvotes saimnieki ar kapitālu	80000 „
4 muižas nomnieki ar kapitālu	20000 „
1798 vaļenieki ar kapitālu	181500 „
pagasta vispārības kapitāls	20000 „
Kopā	725000 rbļ.

1857. g. novada iedzīvotāju skaits bij 1230 (vīriešu — 573 un sievietes — 657) kopā, kas visi lielākā vai mazākā mērā atradās novada valdītāja rīcībā. Tā tad pateicoties šai zemes likumu satversmei pat nākošās paaudzes bij vienmēr nodotas novada lielkunga ģimenes rokās, bez kā šī novada „valdītājs“ par to būtu bijis no likuma piespiests uz jeb kādiem pretpakalpojumiem, kas nāktu novada iedzīvotājiem par labu. Taisni otrādi, pagasta sabiedrības uzdevums bij vēl uzturēt visus nespējniekus, kas galvenām kārtām komplektējas no muižas kalpu un bezzemnieku vidus. Tāpat pagasta sabiedrībai bij vienai jānes visas kļūdas, kā: ceļu kļūdas, šķūti un citas. Medības, zvejas un kroga tiesības vēl palika novada valdītāja rokās pat uz zemnieku zemes. Tā dzīvē neredzamais likums bij nolīcis novadu „lielkungu“ jeb „valdītāju“ zemes dievu stāvokli, apgādājot bagātīgi

viņu ar visu ko uz novada iedzīvotāju rēķina un atsva-
binot viņu no jele kādiem pienākumiem pret citiem. Saprotams, ka tas nevarēja ilgi pastāvēt tautā, kas bij
tik lielā mērā nodevusies izglītībai, kā latvieši. Cilvēki
cenšas visos savos darbos būt lietderīgi un visur cenšas
prasīt par savām pūlēm attiecīgus pretlabumus, pretī
labierīcības, pret pakalpojumus u. t. t.

Te turpretīm šis pienākums, uzturēt novada liel-
kunga ģimeni, bij celts vienkārši uz novecojušās vidus
laiku iekārtas, uz novecojušamies likumiem kad novada
„lielkungs“ līdz ar to bij novada „iekaŗotājs“, un nova-
da aizsargātājs, kas saņēma no iedzīvotājiem meslus,
bet līdz ar to arī viņus aizsargāja pret ienaidniekiem,
uzturot un algojot no sevis kaŗavīrus. Tagad turpretīm
viss tas pilnīgi atkrita, jo visus šos aizstāvēšanas un ap-
sargāšanas uzdevumus uzņēmusies valsts. Nodevas un
mesli novada „lielkungam“ turpretīm bij palikuši.

Novada vietējo iedzīvotāju dēli ar vienu vairāk
sāka ņemt dalību pie cetralās valsts pārvaldīšanas kā
daŗādi ierēdņi, amata personas un sabiedriski darbinieki.
Tā šis novads pēdējā laikā bij devis: 1 izmeklēšanas
tiesnesi, 1 advokatu, 1 ŷandarmerijas rotmistru, 1 ārstu,
1 agronomu, vairākus rezerves virsniekus, daudz pilsētu
un citu skolu skolotājus, 1 „policmeisteri“, 1 „policijas
pristavu“, vairākus daŗādus ierēdņus. Neliela dzimtnieku
saimnieku grupa, novadā līdz ar iepirkšanas naudas ga-
ligu samaksāšanu lielkungiem, jutās sevi arvien neatka-
rīgāka no „novada valdītāja“ jeb „lielkunga“ iespaida.

Tie bij galvenie faktori, kas pakāpeniski soli pa
solim kapāja veco feodalisma iekārtu Latvijā un tāpat
soli pa solim gatavoja vajadzīgos vadošos elementus
jaunai Latvijas satversmei.

Es personīgi nevarēju pieslieties pārdroŗai un ie-
naidu sējoŗai zocialdemokratu mācībai un taktikai, jo kā

jau teicu, šīs taktikas tālos mērķus es toreiz nepārredzēju, un sēt bez tuvākiem sasniedzamiem labklājības mērķiem ienaidu tautā — es nevarēju, tas bij pretīgi manai dabai. — Es skatījos un biju pārliecināts, ka šādas vajadzīgas reformas ir izvedamas vienīgi likumdošanas ceļā, tāpēc es strādāju pie bezzemnieku un muižas nomnieku grupēšanas, attiecīgu petīciju iesniegšanas Valdībai, lai piespiestu muižniekus pārdot viņiem zemi. Jo es jau toreiz ļoti labi pārredzēju, ka nopietni dibināta prasība nav tukši vārdi un darbi, bet gan ir liels „spēks“ ar ko var sasniegt spraustos mērķus. Šinī darbā mana pamatdoma bij, ka vispareizākais zemes saimniecību apmērs ir tāds apmērs, kuŗš piemērots vienas normalas ģimenes darba spēkam. Pie kam mana vadošā doma bij, ka tautas dzīves mērķim jābūt — ne vis tādai zemes izmantošanas sistēmai, kas tikai garantē visienesīgāko zemes auglīguma izmantošanu, pārvēršot zemes strādniekus par vienkāršām mašīnu daļām, vienkāršiem dzīviem darba rīkiem, kādi, par piemēru, ir fabrikas strādnieki fabrikās, bet gan pēc tādas izmantošanas sistēmas, kas nodrošina visdrošāk pašas tautas attīstību, dodot tai iespējamību iegūt vajadzīgos dzīves labumus un piederumus, paturot pie tam latviešiem īpatnējo viensētu sistēmu, pie kam tauta varētu attīstīties un nostiprināties saskaņā ar savām īpatnībām un savām tieksmēm pēc brīvības, taisnības un gaismas.

Latvijas Lutera baznīcas mācītāju eksistence bij nodrošināta tiem pašiem principiem, kā novadu lielkungiem, tāpēc šis instituts arī bij vienmēr un visur vislielākais feodālais „lielkungu“ sistēmas aizstāvis un sargs. Lutera baznīca ir vispār celta pēc vācu tautas gara tieksmēm, un kā tāda īstam latvietim ir sveša. Man tā vienmēr bij garlaicīgi nepanesama ar savām vidus laiku dziesmu meldījām un „kungiem“ padevīgo garu. Un

tā tas bija daudziem latviešiem, jo baznīcas tapa arvien tukšākas. Latvietis meklēja savu Dievu, kas būtu viens un tas pats, kā baznīcā, tā valstī, tā skolā, tā dabā, tā zinātnē.

Tā klusumā darbojās tautā visi šie faktori līdz 1905. g. sākumam. Mana pašizglītošanās, mana uzstāšanās, mana domāšana, mana runāšana noritēja pārskaitīto jautājumu apjomos.

Tagad ir viegli saprotams, ka toreiz daudzi mani nevarēja saprast, jo mani uzskati, manas domas bij neapzinīgi paspējušas pārlidot veselus 20 gadus uz priekšu, kāpēc tad arī mani turēja par savādnieku, sevi noslēgtu cilvēku.

Uznāca 1905. gads.

Krievijai kaŗš Tālos Austrumos bij nelaimīgs, jo krievi cieta visur lielas neveiksmes pret kaŗa mākslā pārkārtiem japaņiem, arī Krievijas mazvērtīgā flote bij iznīcināta. Iekšējā opozīcija pacēla visur galvu. Bez šaubām, iekšējo nemieru sēšanai plūda no ārienes Krievijā lielas naudas zumas. Sevišķi dzīvi un enerģiski rīkojās socialdemokratiskā aģitācija, jo aiz viņas muguras atradās lielle ebreju kapitāli. Ebreji caur Krievijas revolūciju centās tikt ne tikai pie līdztiesībām Krievijā, bet gan iegūt sev dažādas virstiesības un saņemt savās rokās noteicēju lomu, kā arī Krievijā gadusimteņiem sakrātās vērtības.

Latvju tauta neapzinīgi caur socialdemokratismu tiecās sagraut „lielkungu“ sistemu, lai caur to tīktu Latvijā tieši pie „sava zemes stūriša“ un pie politiskas pašnoteikšanas.

Ne visi to tā saprata. Uz socialdemokrātiem, jeb „jaunstrāvnīkiem“ skatījās, kā tūvredzīgiem cilvēkiem, kas gribot vienīgi strādniekiem iegūt virszemes paradīzi uz darba devēju rēķina, neredzot aiz šīs mācības nekādu tālāku valstisku mērķu.

Arī es nepārrēdēju šo zocialdemokratu gala mērķi. Viens man tomēr bij skaidrs, ka „zocialdemokrati“ ir un paliek neapzinīgs ierocis visas tautas visumam, kas caur tiem tiecas sagraut tautas visumam ienīstas tiesiskās attiecības, un tāpēc es nekad neuzstājos pretīm zocialdemokratiem.

Ka caur „zocialdemokratiem“ tiks arī pie savām tiesībām ebreji, tā tautai nebij žēl. No svara bij, ka tauta pate varēja tikt reiz pie savām tiesībām, aizstāvot tās ar ieročiem rokās.

Turpretīm daļa „lielkungu sistēmas“ aizstāvju skatījās uz latviešu „zocialdemokratiem“, kā uz līdzekli, ar ko latviešus var diskreditēt krievu valdības acīs un tāpēc, saprotams, ka šie kungi, izejot no principa: „der Sturm sorgt dafür dass die Bäume nicht über den Wald wachsen“, slepeni palīdzēja „zocialdemokratiem“ gan ar naudu, gan pat caur pirkstiem skatījās, ka zocialdemokratu „Cīņa“ tika slepeni iespiesta „lielkungu“ orgāna „Düna Zeitung“ spiestuvē. Bij pat gadījieni, kur jauni baroni palīdzēja savā apkārtnē izkaisīt zocialdemokratu skrejlapas, lai pēc tam par to tūliņ ziņotu „policijai“. Bet šie kungi ļoti vilās savā darbā. Viņi ar vienu domāja, ka latvieši ir un paliek tie paši vārgie dzimtļaudis kas savā laikā staigāja baltās biksēs un vīzēs un barojās vienīgi ar putru un maizi, un kas savā laikā, lielkungu samācīti, lūdza poļu ķēniņu Stefanu Batoriju, lai atstājot viņiem „dzimtbūšanu“. Šie kungi neapzinājās, ka viņi rotājās ar uguni, ka latvieši caur izglītību un jaunā laika spēcīgo gaļas un sviesta barību bij pārvērtušies par izturīgiem, apzinīgiem dzelzs varoņiem.

Arī krievu žandarmerija, meklējama sev darba, lielāku tiesību un lielāku naudas līdzekļu, sākumā caur pirkstiem skatījās, ka šī lielkungiem naidīgā „zocialdemokratu“ mācība pieņēmas plašumā. Vietām žandar-

merija pat palīdzēja kurt naidu vācu lielkungu un latviešu starpā.

Sevišķi asu un enerģisku toni pret lielkungiem un viņu mācītājiem pieņēma Rāviņa izdotās „Pēterburgas avīzes“, ko ne bez sava stingri pārdomāta mērķa protežēja Pēterpilī pats policijas departaments.

Uznāca 1905. g. pirmās agrā pavasara vēsmas ar savām neskaitāmām proklamacijām, ko galvenām kārtām piegādāja un izplātija, kā pilsētās, tā sevišķi uz laukiem ebreji, uz ko toreiz neviens vēl nekādu aizdomu neturēja. — Latvijas augstumi un koki noziedēja asinssarkaniem ziediem: tur parādījās 1. maija naktī no aizdegušās latvju jaunatnes uzvilktie sarkanie sociālās revolūcijas karogi.

Vēlāk sekoja slepenas sapulces, slepeni darbi, atklāti tautas gājieni, demonstrējot zināmas prasības.

Valdība izsludināja petīciju brīvību. Es to izlietoju tā, ka no Ļaudonas-Odzienas pagasta sapulcināju visus muižas nomniekus un viņu vārdā ar viņu parakstiem sastādīju gubernatoram petīciju, lai panāktu likumdošanas ceļā priekšrakstu novadu īpašniekiem, lielkungiem, pārdot viņiem piederošās nomas mājas to ilggadīgiem nomniekiem. Šo petīciju noveda gubernatoram divi delegāti. Gubernators Paškovs viņus pieņēma, vispusīgi izrunājās un tad sirsnīgi deva viņiem padomu gaidīt un nekādā ziņā neķerties pie krimināliem līdzekļiem t. i. izteica pilnīgi manas domas. — Jo es vienmēr esmu bijis pārliecināts, ka savus mērķus — petīciju un noteiktu lūgumu ceļā var tāpat panākt, kā ar ieročiem rokās. Vārdi ir kautkas noteikti reals, ir spēks, ir enerģijas iemiesojums, kas atrod sev ceļu dzīvē, tāpat kā vētra, kā pavasara plūdi, atstājot aiz sevis mūžīgas spēka avotapēdas, ja tos piemērām uzraksta. Šādas prasības, kā

pavasara plūdus var aizsprostot, bet tad tie atkal atrod izeju un dodas nevaldāmi uz priekšu ar visu savu sakrājušos enerģiju. Tautai pašai tikai vajag zināt savas prasības, vajag apzināties, ko viņa grib. —

Pie šādas apzinīgas gribas modināšanas tautā tad es strādāju ar visiem saviem spēkiem, vienmēr un visur. — Knapi ir pagājis 20 gadi, visi šie nomnieki ir tapuši dzimtnieki. Tie nebūt nav mani nopelni. — Mans ceļš tikai bijis pareizs.

Valdība izsludināja arī ticības brīvību. Arī to es izlietoju. Ar motivētu rakstu es izstājos no Baltijas Luterā baznīcas. Savā rakstā es aizrādīju, ka Baltijas Luterā mācība ir nogriezusies no istās, vienkāršās Kristus mācības ar gaŗām lūgšanām, tukšiem „sprediķiem“ un dziesmām, ir aptumšojusi Kristus mācību un pārvērtusi to par vietējo latviešu izmantošanas ieroci par labu nelielai grupai Baltijas muižnieku, akli vienmēr un visur mācot „jūs (latvieši) zemnieki esat paklausīgi tiem kungiem un skūpstat viņiem rokas, kā saviem tēviem“. Kad istā Kristus mācība vienkārši bij:

- 1) tuvāka mīlestības sludināšana,
- 2) bauslības (10 baušļi) uzturēšana,
- 3) vienīgā lūgšana „mūsu Tēvs debesīs“,
- 4) savu līdzcilvēku tieša pamācība, ārstēšana, dziedināšana un palīdzība, kā jau savā laikā pats Kristus un viņa mācēkļi tieši ārstēja un dzīvē palīdzēja.

Šo rakstu es Ļaudonas baznīcā noliku uz altara, pie kā savā laikā mani iesvētīja.

Tas solis bij apsvērts un pilnīgi likumīgs.

Pēc tam kādā svētdienā sarkanie demonstranti iegāja, pa dievkalpošanas laiku, Ļaudonas baznīcā, uzaiicināja veco mācītāju, vācieti Döbneri, pievienoties gājie-

nam un iet viņiem līdz pie Ļaudonas muižas īpašnieka kopīgi lūgt — mīkstināt nomnieku stāvokli. Kad Döbners to nedarīja, tad viņu gribēja piespiest iet līdz. Kad Döbners negāja, tad viņu iznesa, un kad viņš krita zemē, tad nolaida viņu ūdens peļķē. — Tik nepopulars bij tautā šis vecais sirmmais mācītājs, ar ko apkārtnes lielkungi savu prestižu domājās stiprinam. — Pie šī gājiena organizēšanas un pie šīs patvarības izvešanas es nekādas dalības neņēmu un par to neinteresējos, jo šāda patvarīga rīcība bij pret manu taktiku un pret manu pārliecību. Pat otrādi, no šādiem nepārdomātiem soļiem es savu apkārtni centos atrunāt.

Šajā laikā jau uz daudzu lielkungu vairākkārtējiem lūgumiem dažās muižās bij nometināti muižu apsargāšanai kazaki. Daži muižnieki, acīm redzot, skatījās uz šiem kazakiem, kā uz saviem drošiem aizsargiem. — Turpretim žandarmerija un krievu augstākā policija skatījās uz kazakiem, kā uz līdzekli sacelt tautu pret lielkungiem, jo viņi paredzēja, ka bezzemnieku masas, caur kazaku patvarībām saniknotas, sāks dedzināt muižas un apšaut atsevišķus lielkungus, tā, par piemēru, Cēsu apriņķa priekšnieks Ivanovs jau pie kazaku atnākšanas tūlīņ bij izteicies, ka tām muižām, kur kazaku nebūs, beigās būs labāk.

Šajā laikmetā personīgi mana darbība nobeidzās ar Odzienes nomnieku peticijas nodošanu gubernatoram un personīgu izstāšanos no Lutera baznīcas. Citur es nekur nekādas aktīvas dalības netiku ņēmis. Daļa manu toreizējo tuvāko draugu, neskatoties uz maniem paskaidrojumiem, ka es ceru to pašu panākt ar likumīgiem līdzekļiem — pa daļai instinktīvi, pa daļai apzinīgi aizrāvušies no vilinošās slepenās varas par masām — iestājās Malienas socialdemokrātu organizacijā. Daudz viņiem pēc tam nācās ciest. Bet dzīve ir vienu pierā-

dījusi, proti, ka vairums viņu bij godīgi nesavtīgi revolucionāri, kas tagad sabiedrībā ieņem augstus izcilus amatus. Viens no viņiem ir Saeimas loceklis un Rīgas pilsētas valdes loceklis, otrs ir Tiesu palatas loceklis, trešs darbojas kādas lielākas Amerikas valsts sūtniecībā, Eiropā, ieņemot tur izcilus vietu, ceturtais — mūsu valdības konzuls un citi.

Lai dotu savai darbībai tālāku virzienu, es toreiz centos nodibināt ekonomiskus kooperatīvas savienības veikalus dibināšanai un muižu pirkšanai. Bet tad man nācās pārliecināties, ka latviešus viegli var pierunāt zaķu šautenēm rokās iet drošā nāvē „brīvības dēļ“ pretīm labi apbruņotiem kazakiem, bet grūti bij sadabūt šos pašus cilvēkus apvienoties ekonomiski, lai ar kapitālu rokās varētu droši cīnīties svešam kapitālam pretīm.

Personīgi es, cik vien varēju, raisījos vaļā no „lielkungu“ atkarības.

Mans tēvs bij lauku tirgotājs.

Lai atsavinātos veikalu telpu ziņā no „lielkunga“ atkarības, tad uz pagasta un draudzes zemes es uzcēlu divus veikalus. P. Delle kgs ievēda toreiz augļu vīnu pagatavošanu, kā vienīgo dzērienu, kuŗa pagatavošanas privilēģija nepiederēja muižām. Arī augļu vīna darītavu es atvēru savās tēva mājās un caur to nodrošināju sev ieņēmumu tālākām studijām.

Bet ja es arī pats personīgi neņēmu dalību aktīvā darbībā sarkanā virzienā, tad gan kā viens no tautas, es pilnīgi jutu kustībai līdzī, pārdzīvoju līdz un priecājos par visu to, kas izgāja uz pastāvošās feodalās sistēmas graušanu.

Personīgi jau laikam es arī neņēmu dalību un nevarēju ņemt aktīvu dalību šīnī sarkanā darbībā tāpēc, ka nekādas skaudības, nedz ienaida manā garā un dvēselē „lielkungiem“ un viņu „mācītājiem pretīm“ nebija.

Jo ne no viena no viņiem es nekā apvainojoša, nekā personīgi aizskaroša nebiju piedzīvojis. Attiecībā pret mani un visiem maniem piederīgiem, viņi vienmēr ir bijuši kārtīgi, satīcīgi, godīgi, labvēlīgi. Personīgi šādas attiecības es esmu uzturējis pat līdz šim laikam.

Bet te taču norisinājās visas tautas priekšspēle cīņā par patstāvību, par brīvību. Un tāpēc katra personība bij jāaizmirst. Taisni otrādi. Ne vienu vien plāpu, ne vienu vien pārestību, „nekrietību“ es izbaudīju no „tautas“, no tiem „bezzemniekiem“, kuŗu tiesību dēļ tagad cīņa iesākās. Es skatījos, ka tās dažas jaunās tautas īpašības, kas mani sāpināja, ir uzskatāmas kā ilgās verdzības, ilgās netaisnības sekas. Un par visām lietām, personīgi man patīk izglītota, brīva apkārtnē, tādā es mīlu dzīvot un strādāt, un lai tādu apkārtni reiz piedzīvotu, tātad par labu es gribēju cīnīties.

Kā lāsts nan vienmēr no mazām dienām ir bijis tās lielās zemes platības, kas katrā novadā piederēja novada „lielkungam“. Tas mani nospieda, tikpat kā cietuma mūri.

Acīm redzot viss tas manī ir instinktīvi izstrādājies, pats no sevis saskaņā ar tautas tieksmēm.

Un nekad es neesmu varējis, kā Veinbergs un Niedra, aizrauties no bijušās „feodalās sistēmas“ vareņības un lietderības principiem; no idejas, ka viss ir labi, ka viss jāatstāj tāpat, tikai daļai latviešu dēlu jātop pašiem par novada „lielkungiem“ un šīs sistēmas aizstāvjiem, kā viņu „mētājiem“ u. t. t. Te ir kardinalā starpība, kas šķir mani no Niedras un viņa piekritēju uzskatiem, mācībām un mērķiem.

Es cienu Niedru kā rakstnieku, kā dzejnieku. Bet kad Niedra 1905. g. saās „vēstulēs jaunai paaudzei“ nekrietni un netaisni uzlūka tiem „sarkaniem“, kas no tautas vidus tiecās ar „evolūciju“ izkarot tautai pat-

stāvību, pašnoteikšanos un labākas dienas, tieši personīgi sev, acīm redzot, nevarēdami iegūt nekā vairāk, kā cietumu, izsūtišanu uz Sibīriju un nāvi, tad, lai gan es, kā jau teicu, personīgi nespēju iet šo „jaunās paaudzes sarkano revolucionāro ceļu“ un tam personīgi nepievieņojos, tad tomēr jutu, ka Niedra šai jaunai paaudzei nodara netaisnību un tāpēc kādos „zaļumu svētkos“ Ļaudonā ar saviem draugiem atklāti sadedzinājām šās Niedras vēstules „jaunai paaudzei“, par ko arī paziņoju Andrievam Niedram. No šīm „vēstulēm“ man ir palikusi atmiņā kāda vieta, kur Niedra raksta, vai varot žēloties par tagadējo laikmetu un likumien, kur viņš „pusgraudnieka“ dēls esot gājis pasaulē un tapis tagad par „mācītāju“ un viņa draugs esot pat apis no bezzemnieka par „ārstu“. No tā man bij skaidrs, ka Niedra pieder pie cilvēkiem, kas spēj donāt tikai konkrēti un nekādus abstraktus jēdzienus Niedram galvā iepotēt nevar. Ar šo Andrieva Niedris īpašību man nevienu vien reizi nācās vēlāk dzīvē satapties. Bet tad es turējos pie principa — veltos disertos neielasties, tikai vilkt savu līniju un iet savu ceļu saskaņā ar tautas vairuma tieksmēm, pieturoties, kā Nedra to nosaucis, par „nacionālās ērces“ taktiku.

Kad pavasarī visa Latvija ziedēja sarkaniem karogiem, tā vasaras naktīs tā uzliesmoja uguns atspīdumos; sistematiski dega lielkungu siena un labības šķūņi. Šie ugunsgrēki, pa daļai, izcēlās tieši p tautas masu vidus, pa daļai tika dirīģēti no zocialdemokrātu organizacijām.

Augusta mēnesī es aizbraucu no Ļaudonas apvidus uz Pēterpili turpināt savas studas. Tad es iepazīnos tuvāk ar reformatu baznīcu un gribēju iestāties tajā. Bet sarunās ar reformatu mācītāu, pēdējais izteicās par Latvijas notikumiem un nosodoi à la Mārtiņu Luteri, revolucionāri esot jāapšaun k traki suņi. — Zināms,

ka pēc tā mūsu ceļi šķīrās un es paliku tālāk ārpus baznīcas, jo sevī vēl nebiju visu pietiekoši nogludinājis, lai uzstādītu pats savu pārliecību — ticību, kas vispusīgi sakristu ar zinātni, dzīvi un dabu. —

Pēterpils augstskolā akadēmiskā dzīve noritēja vienos mītiņos. Tā tas nāca arvienu tuvāk un tuvāk oktobra dienām, kad caur izvesto ģeneralstreiku piespieda Nikolaja II. valdību izsludināt manifestu par „valsts domes sasaukšanu“. Pēc tam iesākās reakcijas vilnis ar soda ekspedīcijām, nāves sodiem u. t. t., uz ko patiesībā, kā policijas departaments, tā žandarmerija, tā sevišķi Baltijas muižnieki caur speciali ievestu amatu „goda policisti“ visu vasaru bij gatavojušies. — Kā žandarmerija, tā policijas departaments, bij laiduši tautā lielu skaitu savu provokatoru-aģentu, kuŗu uzdevums bij informēt policiju un žandarmeriju par visiem atbrīvošanas kustības vadoņiem un notikumumiem. Pat „Pēterburgas Avīžu“ redakcijā tāds kungs atradās.

Manas dzimtenes apkārtnē jo plaši strādāja divi tādi aģenti, kāds kalējs Rudzīts un kāds nezināms, zem nosaukuma „Bezvārda Jānis“. Lai tautu dabūtu pie ieročiem tanī laikā, kad policija vairs tikpat kā nedarbojās, tad lielkungi, lielkungu aizstāvji un šie policijas aģenti izplatīja uztraucošas baumas par kādas tur melnās sotņas tuvošanos un uzbrukšanu izlaupišanas un izkaušanas nolūkos. . . . Kad nu pēc tā tauta bij gatavojusies uz paš aizstāvēšanos ar zaķu šautenēm rokās, tad šie kungi bij pirmie, kas brēca un bombardēja valdību, lai nāk nomierināt „dumpiniekus“, kuŗi jau ķērušies „pie ieročiem“.

Latvijā tomēr šie lielkungi ar savu provokatorisko politiku pamatīgi iekrita, jo valdības kaŗaspēks vilcinājās ar palīgā nākšanu (saskaņā ar principu „skaldīt un valdīt“) un pa šo laiku sacēlusies tauta tad pamatīgi

izrēķinājas ar savien „novadu lielkungiem“, nodedzināja viņu pilis, iznīcinot un izlaupot iekārtu un pat apšāunot lielu skaitu savu vietējo ienīsto „lielkungu sistēmas“ aizstāvju.

Tūliņ pēc oktobra manifesta izsludināšanas es no braucu uz Rīgu. Vispārīgā kreisā kustībā es neņēmu nekādas dalības un noskatījos tikai kā novērotājs. Sevišķi nācās apbrīnot ebreja „Maksima“ izveicību strādnieku mītiņus vadot. Tās bij lielā mērā zvēru dīdītāja hipnotiskas spējas.

Tā kā toreiz es jau biju teoretiski pilnīgi izstrādājis savu agrarās reformas projektu, proti, sadalīt muižu zemes bezzemniekiem jaunsaimniecībās — pēc plašuma piemērotus vienas ģimenes darba spēkam proti — apm. 60 pūrvietas lielas, tad es arī mēģināju panākt, ka to jau iesāktu izvest dzīvē, lai, mazākais, tā rādītu pasaulei ko īstu pozitīvu latviešu tauta vēlas. Es nogāju ne vienu reizi vien pie toreizējā varas vīra Jansona un gribēju, lai viņš to lūko izvest dzīvē. Jansons principā piekrita. Bet šai lietai padarīja galu uznākušais reakcijas un soda ekspedīciju vilnis.

Decembra sākumā es caur Cēsīm braucu uz savām tēva mājām, jo Rīgas — Daugavpils Dzelzceļš vēl nestrādāja. No Cēsīm es braucu ar zirgiem. Visur pa ceļu muižas kūpēja pelnos un liesmās. Šajā momentā, kad jau Latvija bij pilnīgi ielenkta no sodu ekspedīciju ķēdēm, es sastapu Veselauskā zirgu pasta piestātnē darbojamies, tiko no Rīgas atbraukušus divus, jaunās studentu drēbēs ietērptus aģitatorus, kas sarunājās ar vietējo organizāciju priekšniekiem, izdalīja revolverus un uzaicināja uz bruņotu sacelšanos pret kaŗaspēku.

Pēc maniem novērojumiem, šie aģitatori nāca no „lielkungu“ puses ar uzdevumu piegādāt nākošām soda

ekspedicijām vairāk lietišķu „bruņotas“ sacelšanās līdzdalībnieku.

Pārbraucis dzimtenē, es atradu apkārtnes muižas nopostītas. Vietējās Odzianas muižas galvenās ēkas bij nodedzinātas. Muižas pārvaldnieks Dellens nošauts, pēc tam apliets ar petroleju un sadedzināts. Nošauti bij arī kādi pārs citi „lielkunga“ kalpi no kā baidījās, ka tie varētu vēlāk savējus izdot. Savādi izskatījās šās apdegušās muižas drupas, bezjūtīgas dabas, baltas ziemas skaistajā saules dienā. Dellens bij miris kā īsts lielkungu aizstāvis līdz nāvei. „Drīzāk Daugava tecēšot otrādi, nekā viņš paklausīšot kustības vadoņiem“ ir bijuši vieni no pēdīgiem Dellena vārdiem. Pēc manas tā laika pārlicības šo „lielkungu“ aizstāvju nāves vajadzību es nesapratu. Es nesapratu revolūcijas tālos mērķus. Un tā es arī uz vietas izteicos un devu aizrādījumus vietējam baznīcas vecākajam, apglabāt nošautā Dellena atliekas kapsētā, kas arī tika izdarīts. Bet par šiem vārdiem uz mani sasirdējās toreizējie „sarkanie varas vīri“ un mani brīdināja, ka „vienīgais Dievs ir socialisms, kas citus necieš“. Tuvredzīgās tautas masas savos priekos cerēja, ka nodedzinot „pilis“ tikšot ar to uz visiem laikiem vajā no „lielkungiem“. Tuvredzīgās masas sevī neizprata neredzamo likumu spēkus. Šie, tautas masām neredzamie likumi, bij un palika tas burvja spēks, kas „melnam pūķim“ katras nocirstas galvas vietā izaudzēja tūliņ jaunu. Un tā tas arī bij un palika ar novadu „lielkungiem“. Kamēr nebij iznīcināts pats likums, kas deva šiem „lielkungiem“ dzīvības spēku, tikām tautai nelīdzēja nekādas muižu dedzināšanas, nekādas „lielkungu“ nošaušanas.

Tautas masu prieki bij īsi. Cik šās tautas bezzemnieku masas visu pavasari, vasaru un rudeni staroja

un līgsmoja vienā priekā, tik bālās bailēs sastingušas un nopietnas tās tapa ar soda ekspedīciju ierašanos.

Katrā novadā no „lielkungu“ piekritējiem ar viņu „goda policistu“ tiešo līdzdalību bij sastādītas „vainīgo“ sarakstu listes. Pēc šiem sarakstiem soda ekspedīcija meklēja rokā sarakstos ievestos. Vienu daļu no viņiem nošāva, pakāra, nodūra uz vietas, apliecinot, ka tie „nošauti bēgot“. Daudziem apcietinātiem ceļā atvēlēja bēgt, ja bēga, tad viņus nošāva tūliņ, bet ja nebēga, tad uzmeta kaklā cilpu un ar varu vilka, un tad šos varoņus nošāva. Daļu „vainīgo“ veda vēl līdz uz soda ekspedīciju stabiem, kur tos pēc tam nošāva uz lauka kaŗa tiesas sprieduma pamata.

Vairums šo varoņu mira kā isti, apzinīgi revolucionāri, ar paceltu galvu un revolūcijas lozungiem uz lūpām . . . Daļu no vainīgiem nogādāja cietumos. Daļu pēra rīkstēm uz vietas. Šajā soda ekspedīciju laikmetā ir apšauti vai pakārti, apm. 6000 cilvēku, apm. 14,000 kā bēgļi emigrēja un tika izsūtīti uz Sibīriju.

Vairāk desmit tūkstoši ir pērti rīkstēm. Visi šie upuri bij vajadzīgi, lai vēl uz kādu laiku Latvijā noturētu tautai pretīgo līdzšinējo feodālo „agrāro iekārtu“, kas aizstāvēja vienīgi apm. 1000 „novadu lielkungu“ ģimeņu intereses.

It kā nezināmi un ar sveiku ādu izgāja galvenie sarkanās kustības inscenētāji un pabalstītāji — ebreji. Taisni otrādi: viņi pat iedzīvojās, uzpērkot salaupītās vērtības gan no tautas, gan no kazakiem. Mans vārds bij ievests visās apkārtnes „proskripcijas“ listēs un pie mana vārda bij pat trīs krustiņi.

Bet tā kā es personīgi nekur ne pie kādas grauļošas un kriminali ārdošas darbības netiku ņēmis dalību, tad es biju sevī drošs un nemaz nebaidijos. Arī es pazinu ļoti labi krievu virsnieku psiholoģiju un mācēju

pietiekoši aizstāvēties, reiz es nebiju vainīgs pie revolūcijas kriminalās puses. Aprīnojama bij neatlaidība, ar kādu centās dabūt mani pie malas vietējie „lielkungu sistēmas“ draugi.

Janvara pirmās dienās soda ekspedīcijas štabs Mārcienā, uz Ļaudonas pusvācu inteliģences pieprasījumu, aicināja mani tur ierasties, lai „izrēķinātos“. Kā vēlāk izrādījās, šī aicināšana no štaba puses bij notikuse labā pārlicībā, ka es jau „laikus“ aizbēgšot. Aukstasinīgi es ierados Mārcienas pilī. Šai sarunā kāds virsnieks man paziņoja, ka pēc pusstundas es tikšot nošauts.

Gaidīja tikai atbraucot štaba priekšnieku. Mani nosūtīja pie sardzes uzgaidīt. Ieradās štaba priekšnieks. Uzdeva mani nopratināt virsniekam juristam. Šis virsnieks pēc nopratināšanas nāca pie pārlicības, ka „ja es esot jānošau, tad esot jānošau katrs cilvēks“.

Mani atlaida. Ceļā līdz kamanām pavadīja dežures virsnieks, kas bij somu tautības „praporščiks“. Viņš izstāstīja, ka galvenais mans uzrādītājs bijis Ļaudonas muižas pārvaldnieks Sikorskis. — Pēc kādām minūtēm ceļā satieku šo pašu Sikorski. A, Beķer kgs, viņš teic, es jau Jūs gribēju brīdināt; uz Jums štabs ir ļoti dusmīgs un jums ies nelabi. — Es sausi pateicos Sikorski kgm par viņa laipnību un teicu, ka es jau visus lietas sīkumus zinu.

Kā rādās, Sikorskis šo manu uzvilkšanu nesaprata. Atpakaļ braucu caur Ļaudonas miestīņu, kur „lielkundziski-vāciski“ noskaņotās dāmas palika miroņa bālas mani ieraugot. Jo Ļaudonā beidzamā ziņa bijuse, ka es no rīta Mārcienā nošauts.

Tad mani acināja Jaun-Kalsnavas lietās vēlreiz uz Koknesi, janvara beigās. Jaun-Kalsnavas notikumus savā laikā bij vadījis bijušais skolotājs Varainis, tagadējais Cēsu apriņķa priekšnieks pulkvedis Bičevskis.

Varainis toreiz, kazaku sagūstīts, jau ticis vests uz nošaušanu, bet kādā vietā laimīgi pārlēcis pāri neaizsalušai upītei un ievainots iebēdzis meža biezoknī, no kuŗienes pēc tam laimīgi aizbēdzis uz Krieviju. No visiem Jaunkalsnavas notikumiem es nu reiz neko nezināju, jo netiku par tiem pat interesējies. Arī tur mani atbrīvoja. Tikai gan man štaba priekšnieks Heimans ieteica, lai braucot labāk uz Pēterpili studēt, jo man tomēr varot iziet nelabi.

Kā Mārcienā, tā sevišķi Koknesē man dziļi smadzenēs iespiedās uz nāvi notiesāto skati un sevišķi viņu kļiedzieni, kad viņi dabūja nojaust, ka tos ved uz nošaušanu. „Lielkungi, šaujiet putnus no kokiem, šaujiet zvērus mežā, bet nešaujiet mūsu tēvus, vīrus, brāļus“, kļiedza un lādējās pakaļpalikušie bērni, mātes, sievas.

Vairums apkārtnes iedzīvotāju, kas mani tuvāk nepazīna, skaitīja mani par galveno līdzvainīgo pie visas vietējās atbrīvošanas kustības un iesāka brīnīties, kāpēc es netiekot nošauts vai arestēts — un skatījās uz mani vai nu kā uz „dzīvu mironi“, vai pat arī kā uz „lielkungu“ spiegu. —

Tādos apstākļos mana tālākā palikšana uz vietas bij nepanesama. Es aizbraucu uz Pēterpili studēt, atstājot rakstu, ka es ieradīšos uz pirmo pieprasījumu dot paskaidrojumus par maniem darbiem, ja tas būtu vajadzīgs. Tomēr neviens mani neprasīja, tikai gan krietni lamāja manā prombūtnē.

Vakarā, priekš aizbraukšanas, es vēl reiz pārskatīju savus darbus savās tēva mājās Audzarēs, kur es parasti viens atsevišķi netraucēti dzīvoju un studēju. — Un tad man pirmo reizi uzausa gaisma un bij skaidrs, cik visas notikušās revolūcijas gala-mērķi bij saskaņā ar maniem zinātniskiem darbiem, ar manām runām, ar manu domu gājienu. — Bet viens man arī bij skaidrs: es

biju cēlājs un visi mani uzskati bij dabīgi mani izauguši, saskaņā ar manām gara tieksmēm un tā laika zinātni.

Par līdzvainīgu notikušā sarkanā revolūcijā es sevi neskaitīju, jo, censties pēc savu tiesību paplašināšanas evolūcijas ceļā bij katra pilsoņa pienākums. Gan drebuļi mani pārņēma iedomājoties, ka mani ar visiem maniem nepabeigtiem darbiem, bez tiesas, bez izmeklēšanas var nošaut un kā suni atstāt grāvmalī guļam. Par to es agrāk nebiju nemaz domājis.

Pēterpils augstskolā lekcijas nenotika, jo studenti izsludināja streiku. Tad man uznāca ideja uz „revolūcijas rēķina“ aizbraukt uz ārzemēm un iepazīties ar Vakareiropu. Es cerēju arī ka mana līgava sekos man uz turieni un mēs varēsim tur apprecēties, jo tur dzīvoja manas līgavas brālis. — Nodomāts, — izdarīts. Tā es caur Somiju nobraucu uz Šveici, kur pavadīju apm. 2 mēnešus Bernā un tikpat ilgi Ģentā. Šveicē es vilos cerībās uz savu līgavu, jo no tās es saņēmu pārmetumu pilnu vēstuli, ka es esot aizbēdzis, atstājis vienus savus līdzgājējus . . . ja esot bijis līdzvainīgs, tad man vajadzējis arī kopā ar viņiem mirt . . . Par tādu neticību man un maniem ideāliem, cik grūti man arī tas nenācās, es tomēr pārrāvu uz visiem laikiem galīgi katru saiti ar līgavu. Bet pēc tam vēl ilgi cietu no šās stiprās jaunākļa mīlestības un ne tik viegli man bij atraisīties no senām jūtām.

Krievijā dzīve pamazām sāka ieiet savās normalās sliedēs un es sāku domāt par atpakaļ braukšanu. Bet šajā laikā izdeva paskaidrojumus manifestam par ticības brīvību, pēc kā atļauts bij izvēlēties vienīgi kādu no jau legalizētām baznīcām. No Baltijas Luterbaznīcas es biju izstājies. Reformātu baznīcā — pēc maniem Pēterpils piedzīvojumiem — es nevarēju iestāties. Kas attiecas uz Romas katoļu baznīcu, tad pēc tās gara

tumsības, kas valdīja no manis redzētās katoļu zemēs, kā Baltkrievijā, Polijā, Latgalē, Badenē, es ir domāt nevarēju tur iestāties.

Tādos apstākļos man atlika pievienoties vienīgi Grieķu katoļu baznīcai, pie kā savā laikā piederēja mana mīļotā tēva māte. Bez tam Krievijā šī bija vienīgā baznīca, kas savos atklātos aizlūgumos nostājās uz reakcijas asumu mīkstināšanas viedokļa un arī Baltijā sevišķi pūlējās šos asumus mīkstināt.

Daudz es toreiz teoretiski pārrunāju dažādus ticības jautājumus Genfā ar toreizējo izglītoto krievu garīdznieku. Starp citu es aizrādīju uz Jezus mācības sekošo vietu: „Bet kad viņš, tas patiesības Gars nāks, tas jūs vadīs uz visu patiesību; jo viņš no sevis paša nerunās, bet ko tas dzirdēs, to tas runās un nākošas lietas jums pasludinās,“ ko es sapratu tā, ka Jezus savā laikā ir pats atzinis, ka viņš vēl visu notiekošo pilnīgi izskaidrot nevar, bet ka nākotnē tomēr patiesības gars, t. i. zinātne, ievēdīs galīgi cilvēci visā gara jeb zinātnes patiesībā.

Tā es pievienojos Genfā Grieķu katoļu baznīcai, ar noteikumu, ka cilvēka augstākam mērķim jābūt cenšanās pēc gaismas un patiesības visur un pēc tam tikai nāk tagadējā Jezus mācība, kā to attēlo caur savām vēsturiski izstrādātām tradīcijām un ierašām tagadējā Kristus baznīca.

Dzīvodams Šveicē es vispusīgi iepazīnos ar Šveices sociālo iekārtu ar tās agraro sistemu, kas lielā mērā atgādināja Latvijas saimnieku dzimtnieku sistemu. Ar emigrantiem, latviešiem, es maz sagājos, jo tā ieņaida pret Krieviju, kas mājoja viņos, mani nebija. — Vairāk es sagājos ar studējošo jaunatni.

Iesākot ar Šveici, es pēc tam apceļoju visu Dienvidus vakaru Vāciju, sākot no Bazeles un beidzot ar Berlīni, pie kam lielāko daļu noceļoju kājām. Pie tik

gaŗa ceļojuma es nebiju pieradis un manas kājas bij vienāš tultnāš un tāpat mana mugura salika no 20 // smaga „rukzaka“ nešanas. Te es biju pārpūlējis savus muguras muskuļus tā, ka es pēc tam kroniski saslimu ar muskuļu reimatismu. Apceļojot tik lielu Vakareiropas rajonu un iepazīstoties ar agraro iekārtu vietāš, es visur nācu pie pārliecības, ka no manis izstrādātā agrarāš iekārtas sistema ir pilnīgi lietderīga un zociali taisnīga.

Pie kam vēl reiz pārliecinājos, kā Romas katoļu ticīgāš zemes, kā Badenē, Polijā, Latgalē, salīdzinot ar grieķu-katoļu un sevišķi ar protestantu zemēm — bija kā nolādētas, apspiestas un garā tumšas.

Pārbraucis dzimtenē es atradu iesāktu pret sevi lietu pie ŷandarmerijas izmeklēšanas virsnieka, kas mani aicināja dot paskaidrojumu. Lieta bij vai veselu pēdu bieza. No manis pieprasīja 300 rubļu drošības naudas. Man tās nebij, nebij acumirkli pie rokas ir vecākiem. Cerēju aizņemties Rīgā. Pēc savas pārliecības varēju aizņemties tikai pie saviem domu biedriem. Tiem pašiem naudas nebij. Griezos pie sava paziņas advokata D., aizņēmuma lietā, jo viņš bij kādā kasē par direktoru. Griezos pie D. tāpēc, ka es viņam kādreiz savā laikā biju palīdzējis Jelgavā, kad viņš, kā students, no dzelzsceļa ŷandarmerijas bij aizturēts. D. lepni atbildēja ka viņš tādiem, kas tiekot apvainoti šāš razbainieciskāš kustības dēļ, palīdzēt negribot. Tas bij drusku par daudz. Bet tāda jau bij toreiz tā vācpilsoniskā latviešu pilsoņu aristokratija, — kas mācēja notikumu tiesāt, bet bij par iedomīgi lepmu iedziļināties notikumu īstos faktos un to iemeslos. — Pēc tā es biju par lepmu staigāt apkārt un lūgt pēc palīdzības. Tad labāk, domāju doties cietumā. Bet cietumā mani neņēma. Tādiem, kā es, teica neesot vietas cietumā. Pat ŷandarmerija turēja mani par ideālu pārliecības cilvēku. Mani atsvabināja zem galvojuma. —

Kad vietējie Ļaudonas varas vīri redzēja, ka man uz likuma pamata neko nevarēja darīt, tad vēl reiz man negaidot uzlaida virsū manās mājās huzaru patruļu, ar uzdevumu, ja ko šaubīgu atrod pie izmeklēšanas, tad mani arestēt un ceļā nošaut. — Neatrada nekā. Ar virsnieku šķīramies kā labi draugi. Un tad vēl reiz šie apkārtnes vecā režīma ideologi uzlaida virsū man to-reizējo pristavu V., un atkal, lai mani arestētu un ceļā „bēgot nošautu“. Bet tā kā V. nebij priekšraksta mani arestēt, tad viņš ceļā pats bij atsūtījis man ziņu, lai es taisoties no mājām prom. Tas man izlikās savādi. Es pristavu ar stražņiku bandu mierīgi sagaidīju un mierīgi saņēmu ziņu, ka es tiekot arestēts. Bet tad izrādījās, ka nekādas pavēles, mani arestēt nebij. Un mani atsvabināja. Vēlāk es dabūju zināt, ka Ļaudonas „kungi“ bij uzpirkuši vienu no V. stražņikiem, kas bij uzņēmis mani kā arestētu vest un tad ceļā itkā „bēgot“ nošaut. Tā bij pēdīgā reize, kad mani „traucēja“. Kādu laiku gan man sekoja sarkanie varas vīri, pētot vai neesot spiegs un nodevējs. Bet tad ir tie aplkusa.

Iepriekšējā izmeklēšanā apvainojumi man par aktīvu piedalīšanos sarkanā izrēķināšanās kustībā izrādījās par nedibinātiem un mana lieta nenāca pat tiesā.

Tā pagāja 1905. g. notikumi. — Iesākās par jaunu agrāko ieņemto pozīciju stiprināšana.

Vācu lielkungi, sevišķi Kurzemē, nodarbojās ar vācu kolonistu „importēšanu“ un latviešu izlikšanu, kur vien varēja.

Krievu valdība caur Valsts zemnieku agraro banku no muižniekiem iepirka muižas, lai pēc tam kolonizētu ar krievu zemniekiem.

Latvieši attīstīja savu kapitālu audzēšanu, kas tomēr gāja lēnām, jo galvenie ienākumu avoti bij cittautiešu rokās.

■ Vienīgi ar namu būvēšanu Rīgā gāja labi, bet pat te ebreji priecājās, ka „latvieši būvē mājas, bet mēs būsīm to saimnieki“. —

Es turpināju savas vispusīgās studijas Pēterpili — un pa brīvdienām attīstīju plašumā tēva mājās atvērto vīnu darītavu, kuŗas noņēmēju tiklu atvēru plašā apkārtnē: Vec-Piebalgā, Bērzonē, Līderos, Madonā, Ļaudonā, Saikavā, Meiranā, Lubanā, Odzienā, Atašienā. Caur to es nācu tuvos sakaros ar tautu plašā dzimtenes apkārtnē un reiz gadā apceļoju savus punktus.

Pa šo laiku es pārliecinājos vēl reiz, cik viegli bij latvieši piedabūjami pie tās visneapdomātākās sacelšanās un cik grūti viņi bij piedabūjami pie nopietnas kopdarbības kapitālu kooperācijas ceļā.

Kas attiecas uz sīko kooperāciju, tā saucamiem pārtikas veikalu kooperatīviem, tad tie pilnīgi tautas acīs uzticību zaudēja šādu iemeslu dēļ:

- 1) biedri piedalījās ar mazām zumām, jo katram biedrim varēja piederēt tikai viena balsstiesība, neskatoties uz paju skaitu.
- 2) pateicoties šām mazām dalības zumām, biedriem nebij intereses kontrolēt biedrības darbību, jo braucieni uz sēdēm un sapulcēm izmaksāja vairāk, kā sagaidāmā dalības peļņa.
- 3) pateicoties kontroles trūkumam, veikala vadoņi un preču iepircēji taisīja dažādas blēdības un ieguva sev dažādus labumus, kas noveda kooperatīvus līdz nīkuļošanai. Tā p. piem. izbeidzās kooperatīvi Lubanā, Ļaudonā, nīkuļoja Bērzonā un Vec-Piebalgā. Vienīgi kooperatīvu labā puse bij skola, kuŗā no tautas, caur kooperatīvu veikalvadoņu un preču iepircējiem, — pakāpeniski izstrādājās uz tautas rēķina jauni tirgotāji. Tas, neapšaubāmi, uzskatāms par lielu

kooperativu nopelnu. Katrs amats maksā tautai naudu. Tāpat augstskolā, pie katra studenta tautai ir jāpiemaksā, kāmēr students galīgi izmācās savu amatu. —

Pa šo laiku es nobeidzu savus iesāktos zinātniskos darbus, nobeidzu galīgi savu filozofisko sistemu. Izstrādāju savu zinātnisku ticības mācību. Nobeidzu savas tiesību studijas, noliekot valsts eksamenu 1913. g. Maskavā. Un arī nokalpoju pienākošos kara klausību kājniekos 116. Malojaroslavas pulka 8-tā rotā, pie toreizējā kapitana Zemītana un poručika Šlossberga. Kā 1905. g. kustībā apvainotu — artilerijā, kur es gribēju kalpot, mani nepielaida. 1913. g. vēl reiz apceļoju Vāciju un iepazīnos ar Zviedriju, kur atradu to pašu agraro iekārtu kā pa daļai pie mums un Somijā. Pēc tam es nometos galīgi uz dzīvi Rīgā, kur pie vietējās zocīti sabiedriskās dzīves es tomēr nevarēju pierast, jo es jutos sagatavots citai dzīvei, citiem uzskatiem un citam domu gājienam, nekā tas valdīja trešo vietu ieņemošā latviešu sabiedrībā.

Uznāca 1914. g. ar savu lielo pasaules karu, — kas beidzot ierādīja latviešiem to vietu plašās Krievijas tautu starpā, kas viņiem pienācās pēc viņu spējām, iemiesotās enerģijas, izglītības un gara tieksmēm.

Interesanti, ka šī lielā pasaules kara sākums sagādījās ar diezgan lieliem ziemeļblāzmas atspīdumiem.

Neskatoties uz lielo grūto karu, lielākā daļa latviešu gāja tāni ar sajūsmu, jo ciņa bij ar seno mūsu tautas apspiedēju — vāciešu — dzimteni Vāciju. Man personīgi šo sajūsmu uzturēja pārliecība, ka vietējie vācieši mums Latvijā negrib ļaut dzīvot. (Īsi priekš kara iesākuma, vācu muižnieki panāca īsā laikā attīstītās augļu vīnu rūpniecības noliegšanu uz saimnieku zemēm). Lai gan nevarēja pārredzēt, kas no šī kara iznāks, kā tas beigsies, tomēr visiem bij dziļa neapzinīga pārliecība, ka

dzīvie atgriezīsies mājās ar lielākām tiesībām. Mani liktens nosūtīja Galicijas frontē. Pats es netiku rūpējies par savu kaujas vietu. Manā pulkā izrādījās pa visam kādi 16 virsnieki latvieši, no tiem jau pirmās cīņās krita varonīgā nāvē kādi 8, — gan kā nošauti, gan kā ievainoti. Latviešiem kaŗaspēkā bij laba slava, uz viņiem skatījās kā uz kaŗavīriem, uz kuŗiem pilnīgi var palaisties.

Kaŗš ieilga. Pa kaŗa laiku es turpināju savu iepazīšanos ar agraro iekārtu ieņemtās teritorijās: Polijā, Galicijā, Bukovinā. Tāpat es nogludināju savas zinātniskās mācības, vedot tās harmonijā ar bezgalību, kam kaŗš uz katra soļa cilvēku tuvināja. — Kaŗā man nācās pārdzīvot no vienas puses lielus grūtumus, bet no otras puses — izbaudīt tik skaistus dabas skatus, tik interesantus ceļojumus, kādus miera apstākļos nekad nevar piedzīvot, nedz redzēt.

Mazu daļu no tiem, kā tālas bālas atskaņas atdzejo dzejnieks Strāls, kas arī cīnījās tajā pašā pulkā, kur biju es.

Vispāri latviešu virsniekam, kas ieradis pie kārtības un noteiktības, bij grūti krievu tautas starpā, kur nevarēja ne uzticēties, ne palaisties, jo visur valdīja pasakaina tumsība, netīrība un nenoteiktība.

1916. g. Bukovinas fronti apmeklēja kāds angļu vēstures profesors. Dabūjis zināt, ka es latvietis, mūsu saruna tapa interesanta, angļis prasīja, ko mēs latvieši gaidot sev pēc kaŗa beigām. Par to es nekad galīgi nebiju domājis; es no savas puses izteicos, ka to rādīs apstākļi, bet gan par visām lietām mēs prasīsim līdztiesības pašu lietās. Tad angļis apjautājās, kā mēs skatoties uz leišu-latviešu karaļa valsts nodibināšanu. Tik plašas tiesības es nekad vēl nebiju iedomājis, un man nācās aizrādīt, ka latviešu tautai trūkst tradīciju karaļa

valstij un tāpat vēl vēsturiski maz kas kopīgs attīstījies ar leišiem. 1923. g. es tikai dabūju zināt, ka šo projektu ir izstrādājuši leiši Kauņā un man par to stāstīja tā autori, leiši. Interesanti tomēr, ka uz jautājumu, kad pēc šā angļa domām beigsies kaŗš, viņš noteikti pateica, ka kaŗš beigsies tikai 1918. gada rudenī. Un taisni tā arī notika. Pie šās sarunas klāt bij vēl tagadējais Kurzemes divīzijas štaba priekšnieks pulkv. ltn. Tone. —

Pienāca 1917. gads ar savu revolūciju un pārmaiņām. Vispasaules ebreju politika caur socialdemokratisma mācību bij panākuse savu. Krievijas absolutisma režīms ņēma negaidīti bēdīgu galu. Cars ar savu ģimēni bij kaŗaspēkā palicis pilnīgi nepopulars. Arī cara ģimēnei, sevišķi ievērojot vācietes Aleksandras Feodorovnas lielo iespaidu, nezticējās. Dibināti domāja, ka daudzās vietās un lietās spēlēja lomu nodevība. Nāca priekšā neticami pasakainas lietas. Sevišķi nepopulara tapa cara ģimēne caur plašiem aprakstiem par lielo iespaidu, kāds bij visās lietās neapšaubāmam izvirtulim Rasputjinam. Cars bij tapis pat tik nepopulars, ka viņam atļāva personīgi atvadīties no savas personīgās miesas sardzes, nebaidoties, ka tie varētu pāriet cara pusē.

Drīz pēc cara režīma gāšanas, es pārgāju Latviešu strēlnieku pulkos, jo latviešu apvienošanu savās kaŗaspēka daļās es turēju par ļoti svarīgu lietu. Tas bij jau pirmais reālais solis uz savu tiesību pienācīgu aizstāvēšanu, pamatojoties uz tiem upuriem, ko latvieši uz saviem pleciem bij lielā kaŗā iznesuši. — Mani iedalīja, līdz tālākam, strēlnieku rezerves pulkā. Tur turpinājās latviešu strēlnieku pārvēršana par lielnieciski noskaņotiem pulkiem, no veikli noorganizēta aģitatoru tīkla, izdalīta pa visiem pulkiem un atsevišķām mazākām vienībām.

Kā jau agrāk minēju, lielniecisma tālie mērķi man toreiz nebij zināmi. Tāpat es nepārredzēju to, kādā ceļā

latviešu nacionalisti var izlietot lielniecismu savā labā. Tā kā es personīgi ne no krievu valdības, ne no krievu sabiedrības nekādas pārestības nekad un nekur nebiju cietis, tad arī manī nekāda ienaida pret Krieviju nebija. Taisni otrādi. Krievijas sabiedrībā es visur un visās vietās sastapu savu tiesību atzišanu, personas cienīšanu un pretīm nākšanu visur un visās lietās.

Tāpat arī man bij skaidrs, ka pārvērst latviešu strēlnieku pulkus par lielnieciski noskaņotiem bij vispirms un par visām lietām Vācijas ģenerālštāba interesēs, tāpat kā tas bij pasaules gudro ebreju politiķu interesēs, kas caur lielniecismu centās Krievijā tikt pie virstiesībām visās tautās, izmantojot socialdemokratisma mācību.

Ievērojot to visu, es arī sāku strēlnieku pulkos aktīvu uzstāšanos pret lielniecisko propogandu.

Uz manu priekšlikumu virsnieku sapulce pieņēma rezolūciju par laikraksta „Brīvais strēlnieks“ un citu līdzīgu lielniecisku propogandas organu slēgšanu, lūdzot par to Kaŗa ministri.

Rezultāti tomēr bij pretēji. — Mani izslēdza zaldatu padomes no rezerves pulka. Arī citiem virsniekiem iznāca caur mani nepatikšanas.

Manī nu viens bij skaidrs, ka vispirms te darbojas vācu nauda un Vācijas intereses. Bet tad man bij neizprotami, kāpēc citi, kas saprata visu tikpat labi, tik viegli padevās šiem lielniecisma lēmumiem, par piemēru bijušais pulka komandiers pulkvedis Francis. Tad man reizēm radās šaubas, vai tikai tomēr te neslēpjas kādi tautai tāli instinktīvi mērķi, ko tauta caur lielnieciskiem cenšas sasniegt.

Un tad man tapa tā lieta neskaidra un es sāku to pārdomāt un pagaidām neņēmu nekādas dalības politikā, bet paliku kā novērotājs.

Man neatlikās nekas cits, kā atstāt latviešu pulkus. Vispirms es braucu ārstēties no kaņā iegūtā rematisma.

Lieliniecisma vilnis izplatījās pa Krieviju arvienu plašāk. No ievēlētās Krievijas „satversmes sapulces“ nekas neiznāca, jo ievēlētiem „pilnvarniekiem“ pašiem nebij vajadzīgās enerģijas, nedz apziņas, ka viņi ir īstie un vienīgie Krievijas likteņa noteicēji.

Pietika vienas rotas latviešu strēlnieku, lai šos „pilnvarniekus“ aizdzītu mājās.

Krievu sabiedrība un kaņaspēks noskatījās uz visu pasīvi.

Nekur neradās krievu inteliģences starpā attiecīgs varas centrs, kas strādātu progresīvi tiesiskā garā un spētu ap sevi pulcināt kārtības elementus. Visur gaidīja kārtību no ārienes un parasti nodarbojās vienīgi ar spriedelēšanu.

Bet lielinieku vadoņi stingri un noteikti vilka savu līniju ar vienu tālāk un tālāk pa krievu kapitālu piesavināšanās un monarķiskās inteliģences iznīcināšanas ceļu.

Lielu palīdzību visur atnesa enerģiskie latviešu strēlnieku pulki, kas nostājoties pārējā kaņaspēka priekšgalā, atnesa lieliniekiem vienu uzvaru pēc otras. Tā latvieši mācījās pazīt sevī to lielo enerģiju un gara spēku, kas viņos bij iemiesots.

1918. g. sākumā pēc veseļošanās no Kaukaza es pārbraucu dzimtenē. Te jau bij zināms, ka Vidzemi okupēs vācieši. Neredzēdams nekur nekādas izejas, es mierīgi paliku gaidot, līdz vācieši Vidzemi okupēja. Īsi priekš vāciešu okupācijas lielinieki bij atcerējušies par mani un izdevuši pavēli, mani arestēt.

Šo pavēli vairs nepaspēja uz vietas izpildīt. —

Man iesākās bezmērķīgais vācu okupācijas laiks. Vienu gan no vāciešiem varēju mācīties, proti, cik vienkārši un viegli viņi pārvaldīja okupēto zemi, pie

kam Vidzemē vācu kaņaspēks uzvedās korekti. Sevišķi vācu virsnieki izteicās ļoti atzinīgi par latviešu inteliģences spējām. Tomēr tas man tapa skaidrs, ka nekāda latviešu inteliģences labvēlīga kopdzīve nevarēja iznākt. Vācijā bij pilnīga inteliģences pārprodukcija. Atbildīgos amatos vienmēr un visur vācieši dotu priekšroku savai inteliģencei. — Tādos apstākļos latviešu inteliģencei paliktos vienīgi izceļošana uz Krieviju. Turpretim uz vietas iesāktos pilnīga pārvācošanas sistema, to vēl no savas puses pabalstītu daļa mūsu luterticīgo mācītāju, kas bij noskaņoti pat ultra vāciski.

Nebij nekāda prieka strādāt. Šis okupācijas laiks man aiztecēja ātri. Es aizbraucu pakal savām no Rīgas evakuētām mantām uz Maskavu un atgriežoties ceļā biju saslimis ar izsituma tīfu. Atspirgu tikai uz rudens pusi. Tad devos uz Rīgu. Rīgā ieņēmu atkal nogaidošu stāvokli. Drīz Rīgai atnāca pilnīgi negaidīta ziņa par vācu frontes un Vācijas sabrukšanu. Īsi priekš Vācijas sabrukšanas izbraukāja Vāciju zvērināts advokāts A., kas apmeklēja gaŗu rindu pilsētu un fabriku un pēc tam attēloja dziļā pārliecībā Vācijas apstākļus tik spīdošā gaismā, ka Vācija spēsot vēl ilgi turēties, jo visur valdot priekšzīmīga kārtība, arī produktu visur esot pietiekoši, pateicoties daudzām okupētām zemēm . . .

Tās bij bēdīgas perspektīvas. Bez izredzes. Drīz tomēr, kā izrādījās, ka A. un pārējie kungi bij veikli no vācu leitnantiem maldināti, un ir vesti tikai tur, kur viss ir kārtībā un ielaisti sarunās tikai ar iepriekš zināmiem kungiem. — — —

Bet tad uzreiz nāca Vācijas sabrukums un lielā kaŗa beigas. Te es atcerējos angļu profesoru, kas divi gadi atpakaļ bij taisni šajā laikā pareģojis lielā kaŗa no-beigšanu. —

Neskatoties uz kara pazaudēšanu, vācu okupācijas vara vēl ilgi turēja Rīgu savās dzelzs rokās un arvienu vēl centās nodibināt uz vietas kautkādu sevīm draudzīgu tautas priekšstāvēniecības iekārtu.

Visas šās pūles bij veltas. Apvienotas nacionālas latviešu inteliģences priekšstāvji, kā Meierovics un citi, atradās pie Sabiedrotiem un mācēja pienācīgi veikli mūsu tautas intereses aizstāvēt un informēt mūs Rīgā par starptautisko politikas stāvokli.

Tāpēc veltas bij Vācijai draudzīgi noskaņotās latviešu mazākās inteliģences daļas pūles — nodibināt uz vietas Vācijai draudzīgu varu. — No tā nekas neiznāca.

Tautas masas negāja šiem vadoņiem līdz. Viņi palika vieni, bez tautas.

II.

Latvijas valsts nodibinājās uz Sabiedroto izsludinātā tautu pašnoteikšanās principa, t. i., ka katrai patstāvīgi dzīvot spējīgai, pietiekoši attīstītai tautai tiek atļauts no lielā kara uzvarētājiem, Sabiedrotiem, pašai no jauna noorganizēt savu valsts satversmi un savas attiecības ar ārvalstīm.

Pirmā realā iespējamība nodibināt Latvijas valsti tad arī izcēlās pēc Vācijas frontes sabrukuma un tautu pašnoteikšanās principa izsludināšanas no Sabiedrotiem. Lai atsevišķu valsti nodibinātu, tad vajadzēja iepriekš sasaukt tautas pilnvarotos priekšstāvus, vajadzēja izstrādāt, uz kādiem pamatiem, principiem vienoties, kādu valdības iekārtu ievest u. t. t. Tā kā vispārīgas vēlēšanas ātrumā izvest nebij iespējams, jo nevarēja vienoties, pēc kāda principa vēlēšanas izvest, t. i., vai pēc katra pilngadīga pilsoņa vienlīdzības principa, vai arī pēc kāda nebūt cenza vai šķiru principa, tad visizdevīgākais, bij vienoties uz pastāvošo politisko partiju vienošanas platformas pamata, — apvienojot visas valstiski domājošas politiskas partijas, kā arī pievienojot priekšstāvjus no: nacionalām minoritātēm, tām Latvijas daļām, kurās politiskas partijas nepastāvēja, t. i., Kurzemes un Latgales.

Tā tad Latvijas valsts nodibināšanai par visām lietām vajadzēja autoritatīva organa, kas baudītu sabiedrības uzticību un kas pagaidām vadītu valsts noorganizēšanas un valsts tekošos darbus. Pie vissteidzamākiem organizēšanas uzdevumiem bij patstāvīga, uzticama kara spēka noorganizēšana, jo bez attiecīga kara spēka noorganizēšanās nebij citu līdzekļu, kā varētu aizstāvēties pret uzbrukumiem no ārienes.

Stāvoklis bij kļūmīgs, jo vairāk tāpēc, ka daži politiskie darbinieki, kā Dr. M. Valters, vienkārši neuzticējās un baidījās no latviešu kaņavīriem, savā laikā stingriem krievu monarķijas piekritējiem un tās atbalstītājiem un pēc tā itkā akliem lieliniecisma aizstāvjiem. Taisnība, tikai no ārienas, jo sirdīs kā vienā tā otrā gadījumā — latvju kaņavīri vienmēr palika savas tautas uzticīgi dēli.

Vēl iepriekš Latvijas valsts proklamēšanas bij saukta dažādo tautību virsnieku sapulce „Uļeja“ telpās. Noskaidroja jautājumu par vietējā kaņaspēka organizēšanu pret lieliniekiem. Vācieši no savas puses gribēja noorganizēt aizstāvēšanos zem vāciešu vadības. Krievi — zem krievu virsnieku vadības. Es izskaidroju un teicu, ka latviešu virsniekiem pret vācu kaņā vadonību nav un nevar būt uzticības, jo mūsu intereses ir pretējas. Lai mēs latvieši tomēr uzstātos patstāvīgi, tam mums trūka attiecīga spējīga vadoņa. Nodot nenoorganizētu latviešu kaņaspēku vācu virspavēlniecībai — nedrīkstēja. Mūsu intereses bij pilnīgi pretējas vāciešu interesēm. Vācieši izgāja uz latviešu inteliģences iznīcināšanu un uz savu pozīciju nostiprināšanu.

Nacionalās atmošanās laikmetā armiju varēja dibināt tikai uz nacionālo sajūsmu platformas. Par sapulces vadoni toreiz ievēlēja kapitānu A., kas kādu laiku jau bij kādu latviešu strēlnieku pulku komandējis. A. ievādīja vāciešiem draudzīgas attiecības un ņēma dalību komisijā, kas šai sapulcē sastādījās no dažādo tautību virsniekiem — ar uzdevumu noorganizēt pretlieliniecisku kaņaspēku.

Kā zināms, Vācijas kaņaspēkam bij jāapsargā Latvija no Krievijas lieliniekiem tik ilgi, kamēr Sabiedrotie to pieprasīs. Saprotams, ka šī aizsargāšana atkarājās pilnīgi no Vācu brivas gribas un politikas.

Ja Latvijā nodibinātos valsts iekārta, kas būtu Vācijai un vietējiem vāciešiem draudzīga, tad Vācija šo apsargāšanas uzdevumu labprāt pildītu, bet ja Latvijā nodibinātos valsts vara, kas būtu naidīga vietējiem vāciešiem un Vācijai, tad Vācijas intereses bij šādu valsts nodibināšanos nepieļaut un drīzāk atļaut viņiem draudzīgām lielinieku organizācijām to izjaukt un iznīcināt visus vietējos tautas vadošos elementus, lai tad pēc pabeigta lielinieku darba te no jauna atrastu nodarbošanos Vācijas intelģence, kā par to Vācijā atklāti rakstīja pat avīzēs.

Lai šādu politiku varētu izvest, tad caur slepenu pavēli visā vietējā Vācijas kaŗaspēkā ieveda pēc Krievijas lielinieku parauga „zaldatu padomes“. Tagad Vācija atkal varēja ar savu kaŗaspēku rīkoties pēc patikšanas, bez kā Sabiedrotie ko varēja formeli padarīt Vācijai, jo Vācijai bij attaisnošanās, proti, ka kaŗaspēkā valdot lieliniecisms, un vairs savai priekšniecībai neklausot.

Nodibināt stabilu Latvijas valsti ar vācu kaŗaspēka palīdzību un Vācijai draudzīgā gaŗā, t. i., atstājot neaiztīktu vietējo vāciešu dominējošo varu, nebij iespējams — tauta tādai varai nepiekrītu un tiektos savienoties ar latviešu lieliniekiem Krievijā — lai šādu Valsti iznīcinātu. Arī latviešu kaŗavīru etika to nepieļāva — cīnīties roku rokās ar vācu kaŗavīriem pat pret saviem tautas brāļiem lieliniekiem, kas tomēr nesa uz sava karoga — atņemt zemi muižniekiem un nodot darba ļaudīm.

Daļa politiķu organizējamam latviešu kaŗaspēkam vienkārši neuzticējās, jo turēja to par dziļi samaitātiem lieliniekiem, ar ko nekas vairs nav iesākams un tāpēc cerēja un gribēja nodibināt Latvijas Valsti ar demokrātiskās Vācijas kaŗaspēka palīdzību. Pie tādiem piederēja, kā jau agrāk minēju, Dr. M. Valters, kas gan jau 1917. g. un agrāki atklāti uzstājās par Latvijas republikas nodibināšanu.

Ar Dr. Valtera vieglu roku tika visur runāts — kam mums vajag apsardzības ministrijas? — pietiek ar Apsardzības d-tu iekšlietu ministrijā.

Daži arī cerēja, ka pēc Vācu kaņaspēka izvākšanās Sabiedrotie te novietos savu kaņaspēku.

No otras puses, kamēr nebij vēl nodibināts attiecīgs valsts priekšstāvniecības organs, bij bailīgi organizēt kaņaspēku — jo tā varētu nodibināties vairākas kaņaspēka atsevišķas organizācijas, kas viena otrai nepadotos — un tādā ceļā tad atklātos militara anarķija. No tam man bij dibinātas bailes.

Šajā laikā, starp citu, es nodarbojos arī ar „Konzuma“ dibināšanu pie Lat. Biedrības un „Latviešu akadēmiskās“ savienības dibināšanu — ar mērķi apvienot Latviešu studēto inteliģenci. Pie kam es skatījos, ka nav no svara, vai šās savienības nodibinās vai ne, bet no svara bij pate „dibināšana“ un latviešu inteliģences kopošana uz radošu patstāvīgu darbu, lūkojot nodibināt tam attiecīgas „spēka“ šūniņas.

Es tanī laikā interesējos par nākošās Latvijas varbūtējo noteicošo varu. Stāvoklis bij šāds:

No vienas puses vēl stāvēja spēcīgas Vidzemes un Kurzemes muižniecības, kas pēc veciem likumiem ar sabrūkošās Vācijas palīdzību turēja zemes varu savās rokās, bet kam tautas vairums un arī Latgale nepadevās.

Tad stāvēja „Nacionalā Padome“, kas apvienoja sevī daļu zemnieku savienības un daļu pilsoņu, socialdemokratus izslēdzot.

Un tad dibinājās visplašākā politisko partiju koalīcijas priekšstāvniecība zem nosaukuma „Tautas Padome“, kas centās sevī apvienot minoritatu priekšstāvjus, lielāko daļu zemnieku savienības, lielāko daļu pilsoņu, socialdemokratus un socialrevolucionarus, izslēdzot lielniekus.

Pie šīs koalīcijas priekštāvniecības nodibināšanas izcilus lomu spēlēja K. Ulmanis un Dr. Valters.

Bet šī „Tautas Padomes“ priekštāvju vienošanās un kopīgas platformas dibināšana gāja tik lēnām uz priekšu, ka man un daudziem citiem no malas skatoties izlikās, ka tas notiek mākslīgi caur kādu neredzamu, vāciešiem draudzīgu roku.

Pateicoties Nacionalās Padomes un mūsu diplomatu, sevišķi Čakstes un Meierovica kļu darbībai Francijā un Anglijā, Anglija jau novembra sākumā bij „de fakto“ atzinuse Latvijas patstāvību, bet uz vietas arvienu vēl nebij atzītas reprezentējošas varas iestādes.

Ārējie apstākļi spieda paātrināt šo koalīcijas priekštāvniecību, jo bij nepieciešama visā drīzumā kaŗaspēka noorganizēšana. Tanī pašā laikā kaŗavīri iesāka atjaunot 1917. g. nodibinātās Nacionalās kaŗavīru savienības organizāciju, jo Rīgā bij ieradušies daži vecā prezidija locēkļi, no tiem arī es tiku kooptēts prezidijā kā Nacionalās Padomes Kaŗa sekcijas locēklis. Uz manu ierosinājumu tad kaŗavīri sastādīja kritušo un dzīvo latviešu lielā kaŗa kaŗavīru vārdā — atklātu lūgumu politiskām partijām, kas grupējās ap „Tautas Padomes“ platformu, atstāt sīkas partiju intereses un apvienoties pēdīgā stundā.

Tas līdzēja. Nobijās, ka kaŗavīri varētu patstāvīgi uzstāties.

Latvijas brīvvalsts pilnvarnieks „Tautas Padome“ proklamējās 18. nov. 1918. g. Paigaidu valdības jeb kabineta sastādīšanu uzticēja Kārlim Ulmanim. — Tā proklamējās Latvijas brīvvalsts.

Bez naudas, bez kaŗaspēka, bez ieročiem. Lai tiktu pie ieročiem — bij priekšlikums atbruņot vāciešus, organizējot sacelšanos, kā tas tika izdarīts Polijā, Ukrainē, Igaunijā. Kabinets tam nepiekrita, bet it sevišķi

Dr. Valters ne. Dr. Valters nāca par iekšlietu ministri un līdz ar to par „apsardzības departamenta“ priekšnieku.

Piespiesto mobilizaciju baidījās izvest, atrunājoties: ar ko algos kaŗaspēku, ar ko apgādās kaŗaspēku, vai mobilizētie nebūs lielinieki. Trūka drosmes. Trūka iniciatīves. Es personīgi, kā jau latvietis, savas spējas taksēju par zemu.

Vācieši bij ar mieru dot latviešu kaŗaspēkam ieročus, uzturu, algu zem zināmiem noteikumiem, proti: kaŗaspēku var vākt tikai brīvprātīgi, divas daļas latviešu viena daļa vāciešu, bet zem „zviedru tautības“ virspavēlnieka (Zviedrijā darbojās fon Strycks). Šā līguma slēgšanu atkal mēs kaŗavīri (sevišķi es kā iniciators) spiestin izspiedām vienkārši tāpēc, lai varētu kautkā noorganizēt un nodibināt patstāvīgai kaŗaspēka radīšanai zināmu drošu organizācijas šūniņu. — Ulmanis ne labprāt pielaida šo līgumu. — Atceros labi, ka parakstīšanas momentā es ar kādiem trim virsniekiem stāvējām uz ielas un gaidījām, lai tā piespiesti paātrinātu šā līguma parakstīšanu.

Vietējie vācieši savā starpā izdeva tūliņ slepenu piespiedu „brīvprātīgu“ iesaukšanu, sākot jau no skolas gadiem, kas pilnīgi līdzinājās mobilizacijai. — Latviešu brīvprātīgo starpā turpretīm ieliktie vācu aģenti izplatīja baumas par lielinieku neizbēgamu nākšanu, par kaŗaspēka disciplīnas nevajadzību u. t. t.

Vietējie vācieši savā kaŗaspēkā ievēda dzelzs disciplīnu.

Brīvprātīgo organizēšanu uz laukiem Dr. Valters nepabalstīja, pat strādāja tam pretī. Viņam nebija ticības uz dibināmo kaŗaspēku. Te vajadzēja ticības, kas kalnus gāž. — Pieteicās latviešu ap 600, to starpā daudz vācu aģenti, kas nodarbojās ar bailu sēšanas propagandu. Personīgi Dr. Valters vai katru vecāko kaŗavīru

atbaidīja iestāties kaņaspēkā, atrunādams ka tas neesot vajadzīgs un piedāvāja viņiem, labā gadījumā vietas pie sevis, policijā" (vlt. Ozoliņš, plkv. Kļaviņš un citi).

No virsniekiem, kas toreiz pieteicās, neviens nejuta sevī spēka un spējas, uzņemt galvenā organizatora un komandiera pienākumus. Augstākie kaņavīri nesaprata „demokratisma“ laikmeta, kur katram vīram pašam jāatrod sev attiecīga vieta un attiecīga nodarbošanās, negaidot, ka viņam tā tiks piedāvāta, vai viņš tiks „iecelts“.

Brīvprātīgo vākšanu un ierosināšanu vadīja Nac. Kar. sav., ienesot „biedrības“ garu visā darbā, ar ko savukārt atbaidīja no sevis īstos kaņavīrus.

Par faktisku latviešu kaņavīru priekšnieku Nac. Kar. sav. izvēlēja pulkv.-lt. Dambīti — spējīgu intendantu, bet vāju organizatoru un ierindas kaņavīru, bet par palīgu ģen. štāba kap. Grinbergu, labu gatava darba vadītāju, bet bez iniciatīvas. — No pazīstamiem veciem strēlnieku vadoņiem neviena nebija klāt. Bieži minējam Gopera un Bangerska vārdus, bet tie bija tālu.

Šīnī cīņā momentā uz dzīvību un nāvi, no liela svāra bija pārliecināties par politisko tīrību galvenās aktīvās personās. No tā atkarājās viss galvenais.

Zināmu lomu tiecās spēlēt kap. P., kas bija pazīstams kā bijušās Krievijas XII. armijas kontrspieģu nodaļas virsnieks. Bij skaidri zināms, ka P. uztur attiecības ar Maskavu un ar vāciešiem, bija zināms arī, ka P. pulkveža Brieža apcietināšanas laikā ar Vācijas atļauju ir bijis Maskavā, kā viņš pats stāstīja, no kurienes viņš caur Vācijas konzulu uz Rīgu esot atsūtījis apm. 50.000 r., un no otras puses, ka viņš informējis kādas reizes Vācu štāba kontrizlūku priekšnieku Rīgā. Vēl nenoskaidrotāka persona bija kap. E., kam sakari ar lieliniekiem bija neapšaubāmi, tāpat bija zināmi viņa sakari ar Vācu štābu.

Darbojās arī Rīgā Krievijas dienesta virsnieks f. Sivers, kuŗš savā laikā palīdzēja noorganizēt lieliniecismu bij. Krievijas XII. armijā. F. Sivers vadīja Rīgā streiku organizēšanu.

Nacionalā Kaŗavīru Savienība bij tiri kulturēla organizacija un kā tāda patiesībā nevarēja noorganizēt kaŗaspēku, viņa varēja tikai vākt kaŗavīrus, lai pēc tam viņi paši organizētos. Nepareizi skatījās tanī laikā uz Nac. Kar. Sav. kā tehnisku biedrību, kuŗas uzdevums būtu rūpēties par zemes apsardzību un aizsardzību. Par visām lietām, Nacionalās Kaŗavīru Savienības prezidija locekļi uz sevi tā neskatījās.

Izņēmums bija tikai tad, kad varēja konstatēt, ka Dr. Valters strādā pretīm nacionalas latviešu armijas nodibināšanai, kā jau teicu, acīm redzot tai neuzticēdamies un baidīdamies, ka šī armija varētu izjaukt viņa sapņus — Latvijas brīvvalsts nodibināšanu . . .

Savāktie brīvprātīgie izrādījās ar vāju disciplīnu, bez vajadzīgās sajūsmas, viņu starpā iekļuva gan vācu, gan lielinieku veikli aģitatori. Kā vieni, tā otri izgāja uz latviešu kaŗaspēka iznīcināšanu. Daudzi skādēja Vācu armijas kaŗa tērps, kas mums latviešiem bij pretīgs un it kā apkaunojošs, jo rādīja mums mūsu atkarību no vāciešiem, bijušiem mūsu ienaidniekiem, — kā nesenā frontē, tā gaŗā vēsturē.

Ieceltie priekšnieki izrādījās bez nacionalas iedvesmes, bez kā disciplīnu radīt un uzturēt tajā laikmetā nebij iespējams.

Sasauktā virsnieku sapulcē uz manu iniciatīvi neuzticības izteikšanai Dr. Valterim, uz ko arī ieradās Dr. Valters, pēdējais nosauca manu tieksmi — noorganizēt nacionalu armiju — „par maza bērna tieksmi“; kā pierādījumu pieveda: kad esot bijis jāsūta uz Krustpili pret lieliniekiem 1 rota kaŗavīru, tad pieteikušies brīvprātīgi

2 iedzērušies. Pēc šiem vārdiem Dr. Valters veikli slēdza šo sapulci un aizgāja sevī triumfēdams. — No šās „bērna tieksmes“ ir izaugusi tagadējā Latvijas armija.

Mēs virsnieki tomēr palikām pie sava — un Dr. Valters aizgāja no kara resora vadīšanas.

Apsardzības ministrijas postenim nevarēja atrast attiecīgu kandidātu. Ulmanis apjautājās starp citu arī pie manis pēc kandidātiem. Es aizrādīju, ka mēs kaņavīri gribētu Goldmani. Tomēr viņam bij zināmi piedzivojumi pie kaņavīru vākšanas, viņš mācēja apieties ar tiem; viņam bij arī veci sakari ar kaņavīriem.

Minoritates bij tam pretī. Ulmanim bij jāpiekāpjas. Tad es aizrādīju uz Paegli, ko es pazinu no apspriedēm pie Rīgas policmeistera Fūrmaņa. Paegli Ulmanis pieņēma kā tirdzniecības ministri.

Tad par apsardzības ministri nāca demokratu kandidats Zālīts. — Zālīts bij grūti domājošs cilvēks, bet tomēr pārbaudīts nacionalists, un arī pazīstams kā bijušais Valsts Domes loceklis. Bet par visām lietām, Zālīts bij politiski un personīgi tīrs un godīgs.

Līdz ar Aps. Min. nodibināšanos Nac. Kar. Sav. bij jāatsakas no vadošās lomas, jāatstāj tā Apsardzības Ministrijā, ko mēs arī labprāt darījām.

Iesākās ģeneralštāba un Apsardzības Ministrijas organizēšana. — Tā es toreiz nesapratu — un nepārredzēju; man tas iznāca lieks, kad mums vēl nebij nevienas pamata rotas, t. i. neviena kodola, no kā varētu sākt attīstīties armija.

Pie Apsardzības Ministrijas nodibināšanas kap. A. uzņēmās uz sevi izlūkošanas nodaļas vadīšanu — es iestājos kā palīgs, jo skaitīju šo nodaļu par vissvarīgāko tajā momentā. Daudzu darbība un mērķi bij jānoskaidro.

Pie kam es tiecos pēc vajadzīgas nacionālas iedvēsmas radīšanas, kā arī attiecīga spējīga kaņavadoņa

atrašanas. Ar to pēc manas saprašanas bij jāiesāk. Tādu nebij. Pulkvedis Jansons toreiz neticīgi stāigāja apkārt. Rīgu aizstāvēt pašu spēkiem nevarēja būt ne runas.

Bij cerības uz Sabiedrotiem. Angļi acīm redzot gribēja palīdzēt, ja uz vietas būtu dzīvot spējīgas organizācijas, kas spētu nodibināt valsti. Bet paši ar dzīva spēka palīdzību negribēja un nevarēja palīdzēt, jo angļu tauta bij tam pretim.

Vietējā sabiedrība turpretim bij tikpat kā apburta, tikpat kā paralizēta. Kā lielinieku tā vāciešu aģenti izpārtija pārliecību, par neiespējamību pretoties, par neuzticēšanos saviem spēkiem, domas, ka palīdzība var nākt tikai no ārienes.

Pārliecību, ka mums pašiem vajag, ka mēs paši spēsim un varēsim noorganizēties kaņaspēka ziņā, uzturēju vai es viens ar nedaudziem domu biedriem, pie tam nezinot, kā lai to izved.

Šajā laikā Nac. Kar. Sav. prezidijā es ierosināju Latvijas Sarkanā Krusta nodibināšanas vajadzību, kuŗa noorganizēšanu prezidijs uzdeva Bļodniekam un Vicupam. Es tur dalības nevarēju ņemt aiz laika trūkuma.

Ulmanis dzīvoja savās runās pārliecībā, ka Sabiedrotie palīdzēs, bez tam Ulmanis, kā nejurists un ne kaņavīrs, tiecās Latvijas Valsti nodibināt ar tiem pašiem paņēmiem, kā tiek dibinātas biedrības, cerēdams, ka Tautu Savienība un Sabiedrotie rūpēsies par to, ka mūsu ārējās robežas ne no viena netiks aizskārtas.

Ulmanis tomēr ar savu jautro ģīmi un redzamo lielo ticību — bij galvenais centrs, ap ko uz vietas politiskie spēki koncentrējās.

Drusku šo ticību aptumšoja apstākļi, ka Čakstem par viņa ievēlēšanu par Tautas Padomes prezidentu tika paziņots ar lielu nosebošanos un ka par lielāko

Ulmaņa draugu skaitīja Valteri, kuŗa īstais politiskais credo mums kaŗavīriem bij liela mīkla un caur to radīja šaubas un neuzticību.

Apjautājos par Valtera personu pie G. — viņš neko noteiktu nezināja. — Tāpat par viņa draugu T. arī ne. — Tika runāts, ka T. piederot lielākas naudas zumas Stokholmas bankās. No kuŗienes? — Runāja, ka caur darbību lielā kaŗa laikā par labu Krievijas ie-
naidniekiem.

Ka brīvo Latviju ir iespējams nodibināt vienīgi uz agrākās Krievijas drupām, par to mēs nedomājām. Mēs domājām, ka tas atkarāsies vienīgi no Latvju tautas pašnoteikšanās spējas. Tā bij kļūda.

Bij zināms, ka okupācijas laikā Valters braucis uz Vāciju caur Zviedriju. Gribējis iepazīstināt Vācijas valdību ar to, ka demokratiskā Latvija nebūt nav naidīga demokratiskai Vācijai. — Solis bij vietā. Bet mūsu kaŗavīru etikai tas bij nepieļaujams. — Mēs gribējām Vāciju uzvarēt — ne atrast tur palīdzību. Ar šo domu mēs bijām saauguši. — Šās jūtas pārsvēra prāta aizrādījumus, ka vecā Vācija ir sabrukusi, ar jauno Vāciju mēs varam būt draudzīgi. Draudzīgāki kā ar Krieviju, kuŗas aziatiešu kultura mums sveša.

Bet uzticēties tomēr es personīgi nevarēju. Pie manis jūtas gāja toreiz prāta slēdzieniem pāri. — Skaidrs bij viens, ka Dr. Valters mūsu kaŗavīriem neuzticējās, negribēja arī radīt tādas sajūsmas, par ko mūsu kaŗavīri būtu gatavi iet nāvē. Pie kompromisiem ar vāciešiem mūsu kaŗavīri nebij piedabūjami. Es vadījos vairāk no instinkta nojautām, kā no pārliktiem prāta slēdzieniem.

Pulkvedi Peniķi iecēla par Kurzemes apsardzības priekšnieku, pulkvedi Apini — par Vidzemes apsardzības priekšnieku. (Apinis Cēsis noorganizēja Cēsu rotas

pamatus no lauku sabēgušiem virsniekiem). Pulkvedi Imaku iecēla par Latgales apsardzības priekšnieku. Un pulkvedi Zemitānu — par Rīgas apsardzības priekšnieku. Tas bij jau solis uz priekšu.

Tanī laikā bij ieradies pulkvedis Kolpaks, bet viņam arī vēl trūka iniciatīves, un tuvāk viņa mēs vēl nepazinām. Pulkvedis Apins atstāja veca krievu virsnieka iespaidu, kas, lai gan nemācēja iedvest uzticības un patstāvīgi nostāties, tad tomēr toreiz bij viens no vissparīgākiem virsniekiem. Mani toreiz uzaicināja pie sevis par adjutantu kā Apins, tā arī Peniķis. Turēju par vajadzīgu palikt pie centra, jo redzēju, ka nekur nekā galīga nav. Visur neticība un labākā gadījumā — vilcināšanās.

Studenti iesāka organizēt savu studentu rotu, — kam nozīme varēja būt tikai tik ilgi, kamēr visi apmācīti, pēc tam tie visi, kā instruktori un vadoņi, bij jāizdala pa armiju.

Studentu rota vēlējās palikt patstāvīgi kopā un kā atsevišķa vienība. Tā bij kļūda, — izdevīga vienīgi lieliniekiem un vāciešiem jo vieglai un ātrai latviešu inteliģences iznīcināšanai. Tā kā nevienu valsti bez inteliģences nevar nodibināt, tad inteliģence mums bij ar visiem spēkiem jātaupa. Pie šā principa es vēlāk vienmēr turējos.

Atnāca decembra mēness. Rādījās, ka neviens stāvokļa pareizi nepārredzēja. Ulmanis un daudz citi gaidīja palīdzību no Sabiedrotiem. Uz pašu spēkiem uzticības nebija. Pirmie soļi ar brīvprātīgo organizēšanu, liktās cerības Rīgā nepiepildījās, no lauku brīvprātīgiem baidījās vēl vairāk. Mobilizācija pēc noslēgta 6. decembra līgumu ar vāciešiem, bija izslēgta. Nebija neviena vadoša kaņavīra, kas ar sajūsmu spētu aizraut visus pārējos sev līdz un pie tam, līdz ar to būtu or-

ganizators. Lielinieki no Latgales spiedās arvienu tuvāk, vācieši atkāpās un atkāpjoties visu nodeva lieliniekiem. Vācijas priekšstāvji draudēja, gaidīja, lai latvieši pieslie-nas Vācijai, saistās ar to ar galīgu līgumu. Virsnieki reģistrējās un liela daļa izdalījās pa ministrijām. Daļa skaitījās virsnieku rezervē un gaidīja uz komandieru vietām. Kādā svētdienā notika virsnieku sapulce Latviešu biedrības namā. Es liku priekšā ķerties visiem pie ieročiem un organizēt vispirms kaut vienu drošu rotu. Lielākā daļa piekrita, bet tomēr vēl šaubījās un nespēja to tūlīt izvest dzīvē. Lai gan faktiski tāda rota tūlī arī nodibinājās, ar kapitānu Balodi priekšgalā, tomēr vajadzīgās apmācības un disciplīnas tur neieveda. Toreizējais kapitāns Balodis nesaprata stāvokļa un nemācēja noorganizēt jaunas pamatšūniņas. To vēlāk tikai izveda Kolpaks. Galvenais, kā toreiz trūka, tas bij attiecīga spēcīga vadoņa, kam varētu uzticēties. Patstāvīgai uzstāšanai Balodim trūka drosmes. Ilgais gūsta laiks bij darījis savu. Tomēr zināmas nenoliedzamas spējas pulcināt ap sevi kaņavīrus Balodim jau bij, kas vēlāk pakāpeniski izveidojās, sevišķi, pēc pulkveža Kolpaka skolas, ko izgāja pēc tam Balodis.

Pilsētā cirkulēja dažnedažādas baumas par lielinieku tuvošanos un viņu visvarenību. Šādos apstākļos es kādu dienu nogāju pie Ulmaņa un jautāju, vai palīdzība no Sabiedrotiem būs. Ja, Ulmanis atbildēja, tas ir droši.

Es esmu paradis ticēt un tā es arī tad apmierinājos, jo vairāk, kad Ulmanis pats aizbrauca, ja nemaldos, uz Rēveli un Helsingforsu, lai noskaidrotu Sabiedroto nodomus. Tuvāki par sarunas iznākumu es neko nezināju un arī negribēju sevišķi zināt, jo manai darbībai bij izdevīgāki Ulmaņa pārlicenošā atbilde, ka

Sabiedroto palīdzība būšot. Tās, varbūt, tanī laikā bij kādas Sabiedroto daļas domas.

Šinī virzienā strādāt deleģēja arī Čakste un Zemgaļa kgus uz Stokholmu un mēs cerējām uz ātriem un realiem palīdzības panākumiem.

Toreiz es organizēju vispārizglītojošus īsus vakara kursus, lai jaunatne iedziļinātos zinātnes pasākumos un dziļumos.

Šinī laikā kādreiz pie manis dzīvoklī atnāca Dr. B. un pats izbījies, gribēja mani atbaidīt no manas darbības un kaŗaspēka organizēšanas nacionalas disciplīnas garā. Es biju tik sašutis, ka gandrīz parādīju durvis šim godājamam vīram, — es teicu — varbūt mēs arī mirsim, bet tagad mēs turpināsim savu un vai tiem, kas strādās mums pretīm. Pēc tam Dr. B. savu kļūdu izlaboja: abi viņa dēli bij iestājušies studentu rotā un, pats taupīgs būdams, neželējās par savu namu Baznīcas ielā, kad tas 1919. g. pavasarī kaŗa laikā Rīgas atsvabīnāšanas dēļ no vāciešiem, caur igauņu artilērijas darbību nodega.

Pateicoties visiem šiem apstākļiem, pirmā nodibinātā brīvprātīgo kareivju rotā bij novērojams vajadzīgās disciplīnas trūkums. Šīs rotas tāpēc arī savā iekšējā dzīvē nevarēja tapt par „nedalītu, nelaužamu vienību“, kas varētu arī vienas brīnumus darīt.

13. dec. Nac. Kar. Sav., nacionalas propogandas nolūkos, sarīkoja Latv. Biedrības telpās saviesīgu vakaru, kurp bez pašu biedriem un viņu piederīgiem neviens neieradās — bailes un apdomība atturēja no ierašanās. Tā bij labākā zīme par nacionalas apziņas trūkumu sabiedrībā. „Redzat, te ir jūsu panākumi, metat darbu pie malas“, teica daudzi.

Īsi priekš tam Latviešu Biedrības jubilejas svētkos — es uzaicināju klātesošos uz priekšā stāvošām cīņām.

Tas noskanēja tā savādi. Mani nesaprata. Es pats arī pilnīgi nepārredzēju apstākļus. Tā bij drīzāk neapzinīga nojauta.

Arī es nebiju kaŗavadonis, — es biju tikai organizators. Skatījos un meklēju tikai pēc attiecīga kaŗavadoņa — kam varētu palīdzēt. Tāda toreiz vēl nebija. Bijušie krievu armijas virsnieki bij lielākā daļa bez ticības, jo bij no kareivjiem iebaidīti. No vācu gūsta pārnākušie virsnieki bij par daudz ieņemti no vācu kaŗa iekārtas pārkūma. Lielinieki nāca Rīgai arvienu tuvāki. Baumas un bailes pilsētu turēja savās rokās. — Rīgā gaidīja ierodamies angļu Baltijas jūras flotes pavēlnieku. Pienāca ziņa, ka tas aizbraucis uz Rēveli. Jautājums arvienu vēl palika atklāts par Sabiedroto palīdzību. Izcēlās prasība, šo lietu noskaidrot. Ministru kabinets nolēma sūtīt uz Rēveli Dr. Kasparsonu un no Nacionalās Kaŗavīru Savienības arī pieprasīja kādu priekšstāvi, kaŗavīru. No Nacionalās Savienības prezidija neviens cits lāga negribēja braukt, lūdza mani, un aizrādīja šādas ārējas palīdzības lielo moralisko nozīmi, bez kā mūsu lietai bij jāsabruk. Saprotot stāvokli, es braucu, lai ne labprāt, jo bij izsludināti vispārizglītojoši vakarkursi, kur arī es biju pieteicies kā lektors. Bet tā kā braucienu domājām tikai uz pāris dienām, tad es arī braucu. Līdzī brauca „mičmans“ Brenners kā angļu valodas pratējs. Manas šaubas par braukšanu aizdzina vēlākais iekšlietu ministrs Birznieks. Sevišķi sirsnīgi un pārliecinoši runāja min. Zālīts, pēc kā man nāca tikai zināms, ka Ulmanis savus solījumus par Sabiedroto dzīvo spēka palīdzību ir tikai labās cerībās solījis. Tomēr ir tas bij labāk nekā skaidriba.

Devāmies ceļā. Piestātnē vilciens palika līdz pusnaktij, jo nebij lokomotīves. Ar to pašu vilcienu devās arī uz Valku mūsu Valkas ieceltais apriņķa priekšnieks

Saltups ar pāris desmit šautenēm, lai apbruņotu nedaudzos brīvprātīgos cīņās pret lieliniekiem, gadījumā ja vācieši atstātu Valku. Noteikti runāja, ka vācieši, saskaņā ar noslēgto slepeno līgumu ar lieliniekiem, atstāšot Valku bez cīņas 20. decembrī.

Beidzot vilciens no Rīgas nobrauca; gaiss bij kā elektrizēts no gatavojošamies pārmaiņām; Feniksa fabrikas rajonā liesmoja iznīcināmais pulvers, šad un tad atskanēja šāvieni, sprāga bumbas. Līdz Valkai nobraucām bez kādiem starpgadījumiem, mierīgi tērzēdami ar igauņu valdības locekļiem; vagonu apkurinājām paši. Valkā virs piestātnes darbnīcas jau plīvinājās sarkanais karogs. Dabūjām zināt, ka tālāk jābrauc pa šaursliežu ceļu, jo Tapsas ceļš tūlīt tiks atstāts no vāciešiem un turpat arī notiekot cīņas igauņu un vāciešu starpā; pēdējiem aizejot, dzelzsceļu ieņemot lielinieki. Uz šaursliežu ceļa jau šur tur dzelzsceļa piestātnēs redzējām jauno igauņu kaņaspēku, kas, neskatoties uz apgērba nabadzību un dažādību, caur savu iekšējo spēku atstāja labu iespaidu.

Rēvelē vispirms uzmeklējām mūsu priekšstāvi Ramana kungu un apmetāmies turpat blakus viesnīcā, kur arī notika mūsu svarīgākās apspriedes. Pēc sarunām ar igauņijas valdības priekštāvjiem un Ramana kungu noskaidrojās, ka Sabiedrotie Rēvelē neatrodas un ka no viņiem tūlīt aktīva palīdzība nav sagaidāma. Igauņi meklēja sev moralisku pabalstu caur brīvprātīgo vākšanu Somijā, līdzīgi tam, kā gadu iepriekš somi stiprināja savu gara stāvokli cīņā pret lieliniekiem un Krieviju ar zviedru brīvprātīgiem. Par soļiem šinī virzienā igauņi vismiļāk klusēja itkā baidīdamies, ka mēs nedaram to pašu.

Pēc ilgām pārrunām nācām pie slēdziena, ka Dr. Kasparsonam jāgriežas atpakaļ uz Rīgu informēt par visu Pagaidu Valdību, man ar Brenneri jādodas uz

Stokholmu informēt par visu Tautas Padomes Prezidentu Čaksti, cenšoties tur organizēt brīvprātīgo palīdzību. Kā kandidātu uz brīvprātīgo vadoņa amatu, saskaņā ar noslēgto 6. dec. līgumu par Baltijas zemes sargu virspavēlniecību, biju paredzējis likt priekšā manu bijušo pulka komandieri pulkvedi Veceru, pēc dzimuma zviedri, kas atradās Helsingforsā un savā laikā komandēja somu ziemeļarmiju pret lieliniekiem, bet kas vācu okupācijas laikā bij aizgājis rezervē, nevarēdams panest vācu sulainiskā rakstura. Ramana uzdevums bij izdabūt no igauņu valdības iespējamību organizēties brīvprātīgiem latviešiem savās vienībās. Dr. Kasparsonam bij ar lielu steigu jāatstāj Rēvele, lai paspētu laikā izbraukt cauri Valkai, par kā padošanos lieliniekiem gāja dažādas baumas. Dr. Kasparsons šķīrās no mums ar smagu sirdi, itkā paredzēdams savu drūmo likteni, kas uz viņu gaidīja. Igauniem gāja grūti, jo cīņas ar lieliniekiem norisinājās 20 verstu attālumā no Rēveles. Otrā dienā pēc Kasparsona aizbraukšanas sacēlās Rēvelē vietējie lielinieki, ko apspieda uz enerģiskā igauņu ministru prezidenta Peca pavēli kāda pusaudžu skolnieku rota. Es un Ramaņa kungs nokļuvām šajā sacelšanās krusta ugunīs. Šī sacelšanās atstāja niecīgu iespaidu un vēl reiz pierādīja, ka lielinieku apspiešanai vajadzīga tikai drosmē, pašapziņa un ticība savai lietai. Ļoti labu iespaidu atstāja igauņu virspavēlnieks pulkv. leitn. Laidoners, no kā dvesa bezbailība, pašāvēība un ticība uz labu iznākumu. Ar nožēlošanu es domāju, ka Rīgā starp mums virsniekiem tāda vīra trūka un nevienu vien reizi tanī laikā pieminēju Goppera, Bangerska un Auzana vārdus, ko es personīgi vēl nepazīnu. Igauniem uzsmaidīja laime, jo viņiem izdevās noķert 5 lielinieku kuģus ar linu lādiņiem, ko tūlīt nosūtīja uz Londonu, un iemainīja pret tiem ieročus ļun drēbes. Vakarā es

ar mičmani Brenneri devāmies caur Helsingforsu uz Stokholmu.

Helsingforsā caur konzulu nosūtījām latviešu nacionālo strēlnieku vārdā telegramu Fošam ar lūgumu pēc palīdzības. Telegrama bij savā laikā sacerēta Rīgā uz manu ierosinājumu, lai padarītu vāciešus piekāpīgākus un rādītu viņiem, ka mēs no viņiem vien nebūt neesam atkarīgi. No Rīgas vācieši atteicās šo telegramu sūtīt. Par šās telegramas satura nopietnību Fošs bij šaubījies, bet tagad viņš gan zina, cik tā bij pareiza.

Tagad latviešu virsnieki tiek pieņemti visos franču virsniekuursos pat bez iepriekšējas pieteikšanās.

Helsingforsā Latvijas lietai pieaicināju klāt artilērijas pulkvedi Edvardu Kalniņu. Arī pulkvedis Vecers bij ar mieru, uzņemties kaŗa vadoņa vietu Latvijā vācu landesvēra un latviešu rotās, viņš pieprasīja samērā augstu algu. Par šām manām sarunām dabūja zināt īgauņi un pasteidzās pulkvedi Veceri pieņemt savā kaŗaspēkā, kur Vecers komandēja somu brīvprātīgos. Vecers man bij pazīstams no lielā kaŗa, kur es ar viņu atrados ilgāku laiku vienā pulkā, bet Somijā viņš bij slavenās Ziemeļu armijas pavēlnieks cīņā pret lieliniekiem.

Stokholmā iebrāucot es vispirms apmeklēju Tautas Padomes Prezidentu Čaksti un viceprezidentu Zemgali. Pārstāstīju viņiem par stāvokli Rīgā, Rēvelē un Helsingforsā. Teicu, ka pie mums ir nepieciešama palīdzība no ārienes un ka ceļam uz Sabiedroto palīdzību. Izrādījās, ka Stokholmā nav bijis iespējams ko nebūt realu saņiegt Latvijas labā, ne no Zviedrijas, ne no Sabiedroto valdībām, ar ko varēja vest sarunas vienīgi tikai caur vietējiem otrās šķiras diplomatiem. Zemgals taisījās braukt uz Rīgu un viņa vārdi bij: „nu ko lai dara, būs jādzīvo ir zem lieliniekiem, viņi nemaz tik ļauni nav“. Ilgi es nesapratu šo vārdu nozīmi.

Vēl reiz es pats personīgi pārliecinājos, ka nekādas palīdzības ne no Sabiedrotiem, ne no Zviedrijas nesagaidīsim. Sabiedrotie bij ar mieru dot vajadzīgos ieročus, bet ne dzīvo spēku.

Sarunā ar Ameriķaņu legācijas darbiniekiem noskaidrojās, ka viņi vecās Krievijas inteliģences augšāmcelšanos vairs nesagaida un interesējas vēl tikai par to, kas ieņems šās inteliģences vietu. Es aizrādīju, ka šī loma lielā mērā piekritīs robežu valstīm, jo tas ir normālais vēstures gājiens, jo krievu slāvu tautas nav spējīgas pašas sevi pārvaldīt. To pierāda vēsture. Vispirms Krievijas valstis nodibināja un pārvaldīja normaņu-zviedru iekārotāji ar saviem kaņapulkiem (družinu); pēc tam tatāri; pēc tam grieķi caur grieķu garīdzniecību; un tad no Pēterļa Lielā laikiem Krieviju pārvaldīja Latvijas un Igaunijas vācieši ar lielās Vācijas slepenu palīdzību. Tagad to pārvalda ebreji caur „komunisma” mācību, atbalstoties uz latviešu strēlnieku šautenēm.

Pēc Somijas parauga atlikās vēl zviedru brīvprātīgo palīdzība. Dabūju zināt, ka ķēniņš ir preti tādai brīvprātīgo palīdzības sniegšanai un ka tāpēc pie vecākiem virsniekiem nav ko griezties.

Lai tomēr šo lietu varētu noskaidrot un to izvest bez zviedru ķēniņa piekrišanas, tad bij jānoskaidro zoc. dem. līdera Brantinga redzes stāvoklis šajā jautājumā. Brantingu es drīzi iepazīstināju ar šo jautājumu, viņš piekrita man un izskaidroja, ka šai brīvprātīgo palīdzībai ir jābūt pilnīgi privāta rakstura uzņēmumam un tas ir jāizved tādā pašā veidā, kā to izdarīja zviedru brīvprātīgie gadu atpakaļ, kad devās Somijai palīgā. Lietu noorganizēt bij ar mieru kāds majors Hultkrancs un kāds virsleitnants. Nekādu galīgu līgumu ar majoru Hultkrancu es negribēju slēgt, bet viņš mācās virsū un teica, ka savādāki nobraukšot uz Igauniju. Tādos ap-

stākļos salīgām viņu par mērenu mēneša algu uz 6 mēnešiem, izsniedzot viņam vēl vienreizēju pabalstu; pie kam caur zviedru valodas nezināšanu no mūsu puses, majors Hultkrancs bij iavedis līgumā sev šo „vienreizējo pabalstu“ saņemt katru mēnesi. Šās lietas galīgai nokārtošanai bij vajadzīga Pagaidu valdības piekrišana, tāpat vajadzēja arī atsūtīt no Latvijas virsnieku šīs lietas vadīšanai Stokholmā. No savas puses, es lūdzu sūtīt pulkv.-leitn. Toni, tagadējo Kurzemes div. štāba priekšnieku. Bet galvenais, bij jāsadabū līdzekļi šo brīvprātīgo algošanai. (Līdzekļus p. piem. varēja dabūt caur palikušo Krievijas valsts mežu pārdošanu, ko Zviedrijas tirgotāji bij ar mieru pirkt). Pie kam, es skatījos, ka nav no svara, vai mēs šos brīvprātīgos pieņemam galīgi, bet gan mums bij no svara šo brīvprātīgo dabūšanas iespējamība. Un tas mums pēc tam vispusīgi bij jāizmanto mūsu politikā. To es arī izmantoju. Stokholmā kāds no Latvijai draudzīgiem lielvalstu diplomātiem man aizrādīja, ka ar līdzīgu uzņēmumu Stokholmā nodarbojoties arī f. Strycks; varbūt es varot parunāt un vienoties par kopdarbību. Bet par visām lietām viņš uz šo aizrādījumu neskatoties kā uz padomu. Šo jautājumu es vispusīgi pārrunāju ar Čakstes kungu un nācām pie slēdziena, ka labāk nerunāt nemaz ar f. Strycku.

Ziemas svētku vakarā satikāmies ar kādu igauņu kuģa kapteini, kas pastāstīja mums drūmas lietas par Rēveli, ka lielinieki draudot ieņemt pilsētu un valdība gatavojoties uz evakuāciju. Drīz pēc tam pienāca ziņa, ka stāvoklis labojies, sevišķi pēc brīvprātīgo somu ieršanās Rēvelē. Pirmo reizi ieradusies tikai 20 somi ar slēpēm, kas no kuģa defilējuši pa pilsētu ar tām, viens pakaļ otram, tā izplatot jo ātri ziņu par somu palīdzību. Ar angļu flotes piepalīdzību igauņi sagūstījuši vairākus lielinieku flotes „Novika“ tipa kaujas kuģus un saņēmuši

pie tam gūstā pazīstamo komisarū Raskoļņikovu. Stāstīja daudz par igauņu „admirāļa“ Pipkas varoņa darbiem, kas ar saviem desantiem apdraudot lielinieku aizmuguri.

Pēc tam es atgriezos Helsingforsā, kur vedu sarunas ar Judeņiču un Veceri.

Janvāra pirmās dienās atgriezos Rēvelē ar dibinātām cerībām uz iespējamu zviedru palīdzību, kuŗ atrādām, ka Raman kungam vēl nebij pat izdevies noorganizēt „latviešu spēku formācijas štābu“, jo neskatoties uz igauņu virspavēlnieka Laidonera un ministru prezidenta Peca kga piekrišanu, zemākie ierēdņi aiz skaudības un nesaņprasanas uz katra soļa šai lietai liekot šķēršļus ceļā. Trūka arī virsnieka, kas būtu spējīgs lietu vadīt. No igauņiem izdevās izkaulēt mazu velkonī, ar ko Brenners aizbrauca informēt Pagaidu Valdību un saņemt tālākās instrukcijas. Tā kā projektu un priekšlikumu man bij vesela kolekcija, tad bez instrukcijām no Pagaidu Valdības uz priekšu nebij vairs iespējams rīkoties. Es lūdzu sev palīgā arī kādu vecāku virsnieku. Ramans uzņēmās virzīt lietu par latviešu spēku organizēšanu Rēvelē, cerēdams uz kāda virsnieka palīdzību, kas dzīvojot Rēveles apkārtnē. Es devos atpakaļ uz Helsingforsu vest sarunas ar Veceru un Judeņiču, kas bij ar mieru uzņemties virspavēlniecību par latviešu spēkiem, cerībā apvienot zem sevis Igaunijas-Latvijas-Lietavas nacionalos kaŗaspēkus cīņai pret lieliniekiem.

Daudz pūles es pieliku, lai pārliecinātu Judeņiča sabiedrību par visu valstisko partiju koalīcijas principa ievēšanu jaunā pasākumā.

Igauņi Judeņičam neuzticējās un, pateicoties Laidonera spējām, varēja pilnīgi bez viņa iztikt. Es mūsu lietā skatījos savādāki, jo ja mums bij jāizvēlas starp vācu un krievu virspavēlniecību, tad kareivju simpatijas būtu neapšaubāmi Judeņiča pusē un sākumā ap viņa

vārdu mēs paspētu noorganizēties. Uz ārieni mazās Latvijas lietai nāktu par labu Judeņiča vārds, kas pats apņēmās padoties mūsu Tautas Padomes platformai. Visiem mūsu kaņavīriem būtu ticība uz Judeņiča spējām un zem viņa mēs paši jo drīz noorganizētos un varētu patstāvīgi nostāties. Un tad Judeņičs atkristu pats no sevis. Sakarā ar šīm sarunām nobraucu atkal uz Rēveli, kur jau Brenners bij ieradies ar instrukcijām no Ministru Prezidenta, kā arī bij atbraukuši kapitans Zemitans un mičmans Gelbe. Pēc saņemtā priekšraksta palīdzēju kopā ar Raman kgu nokārtot ar igauņu valdību jautājumu tam gadījumam, ja Latvijas valdībai būtu jāevakuējas, un jau dabūt no igauņu valdības kuģi, ar ko varētu mūsu valdība evakuēties un kam tūliņ bij jādodas uz Liepāju. Saņēmām ziņas, ka virsnieku rota cīnoties uz Ventas krastiem Kurzemē, bet Liepājā esot pazaudēts sakars ar šo rotu. Studentu rota atrodoties Liepājā un apsargājot kuģi „Saratov“, ar ko bij nodomājusi evakuēties mūsu valdība. Pēc tam pienāca ziņa ar kuģi „Maiga“, ka 11. janvārī ieradusies Liepājā negaidīti „zviedru palīdzība“; bij atbraukuši pulkvedis Edlunds un no manis pieņemtais majors Hultkrancs un zviedru finansistu grupa. Saņēmām „Latvijas Sarga“ numurus, kuņos bij ievietoti apraksti par neaparakstāmo prieku, ar kādu esot saņemta Liepajā šī cerība uz zviedru palīdzību. Ka zviedru brīvprātīgo palīdzība bij iespējama, to varēja itin viegli realizēt (tām vajadzēja tikai pārdot lielāku partiju meža, no kroņa mežiem zviedru tirgotājiem), par to savā laikā ziņoju Ministru Prezidentam, bet ka viņa realizētos tik drīz, divu nedēļu laikā pēc šī projekta iekustināšanas no manis, tas izklausījās kā brīnums. Šis brīnums izskaidrojās vēlāk kā komplicēts Strycka pretplāns, lai paralizētu manu pasākumu, bet tomēr, nospēlēja caur savām varbūtīgām

cerībām mūsu lietā jo lielu lomu, sevišķi pie piespiestās mobilizācijas izvešanas, bet par to citu reizi. Ar kuģi „Maiga“ atbrauca uz Rēveli vairāki apgādības ministrijas ierēdņi, dodamies tālākā ceļojumā, jo tie līdz ar Ulmaņa kgu bij zaudējuši katru cerību uz Latvijas lietas tulītēju realizēšanu un līdz turpmākam gribēja laiku izmantot iepazīstoties ar pasauli. Tomēr zem pēdējo notikumu un mana uzaicinājuma iespaida visi apgādības ministrijas ierēdņi iestājās pēc igauņu parauga — Latvijas armijā, kur viņi vēlāk spēlēja svētīgu lomu pie kara apgādes aparata noorganizēšanas.

Sasauktā mazā kara padome, sastāvoša no Ramaņa kga, Apgādības ministra biedra Blumberga, kapitāna Zemītana, pulkveža Kalniņa un manis, nolēma izsludināt un izvest Igaunijā un no Igaunijas okupētā Latvijas daļā vispārēju mobilizāciju, nokārtojot uztura lietu ar igauņu valdību. Kā kara priekšstāvi Rēvelē atstāju kapitānu Zemitanu. Par apgādības priekšnieku bij iecelts Ziemeļ-Latvijā agronoms Gulbis. Mičmani Gelbi nosūtīju uz Stokholmu informēt tautas Padomes Prezidentu Čaksti: (Mičmanis Gelbe vēlāk varonīgi krita Ziemeļ-Latvijā, cīņā ar landesvēru). Pulkvedis Kalniņš devās uz Helsingforsu turpināt sarunas ar krieviem un somiem. Pamatojoties uz to, ka Latvijai nāks par labu katrs spēks, kas iesāks Baltijas frontē cīņu pret lieliniekiem, uz Judeņiča lūgumu ar stingru noteikumu, kur krievi uzsāks cīņu ar lieliniekiem, tam tika izgādāta no Somijas valdības atļauja, formēt pirmo krievu bataljonu zem Latvijas karoga, jo krievu karogam somi neuzticējās. Judeņičs tomēr savu solījumu neturēja un savā koalīcijas kabinetā neuzaicināja zocialrevolucionarus un zocialdemokratu un nenodibināja pagaidu likumdošanas iestādi pēc mūsu „Tautas Padomes“ parauga. Šī nepieciešamā solījuma nepildīšana noveda Judeņiču pie pelnītās Gačinas katastrofas.

Es devos uz Liepāju cerībā pārliecināt Pagaidu Valdību par vispārīgas mobilizācijas nepieciešamību un svētību, pamatojoties uz igauņu labiem panākumiem, kā arī uz pašu naudas izlaišanas vajadzību. Braucu ar kuģi „Vaza“, kā uzdevums bij mūsu Valdību Liepājā un kaŗaspēku evakuēt. Līdzī brauca visādām varbūtībām 45 igauņu kaŗavīri, to starpā 15 kadetu (studenti un skolnieki). Šie 45 vīri tomēr iztaisīja veselu $\frac{1}{10}$ daļu no visām mūsu šautenēm jaunā armijā. Tik mazs vēl bij toreiz Latvijas kaŗaspēks.

Īsi priekš došanās ceļā uz Liepāju piedāvāja savu palīdzību brīvprātīgie dāņu virsnieki un kaŗavīri uz tiem pašiem noteikumiem kā zviedri. Es viņu priekšstāvi uzaicināju braukt līdzī uz Liepāju, lai vienotos ar mūsu Valdību; priekšstāvis atteicās, jo tik drīz nevarēja sagatavoties.

Pa šo laiku Liepājā Ulmanis pazaudēja galīgi ticību uz iesāktās patstāvīgās Latvijas nodibināšanas iespējamību tūliņ. Bij nodomājis apceļot apkārtējās valstis un darīt iespaidu uz Sabiedrotiem. Ulmanim šinīs grūtos apstākļos vācieši piedāvājuši naudu ne vienu reizi vien, ja viņš tikai pieņemtu vāciešu saistošos noteikumus, no kā viņš vienmēr atteicās. Un tie ir lielie Ulmaņa nopelni. Te ir redzama starpība starp Niedru un Ulmani. — Te ir Ulmaņa lielums.

Tā kā Ulmanis negribēja caur Vāciju ceļot un Liepājā bij tvaikonīts, kas izlaboja jūŗas kabeli un bij ceļā uz Kopenhagenu, tad Ulmanis arī bij ievīļināts uz šā kuģīša un tur bij spiests palikt pāri par 10 dienām. Šais desmit dienās, acīmredzot, bij nolemts no vācu puses Latvijas Pagaidu Valdību galīgi likvidēt. Virsniekiem par brīvu izdalīja biļetes izceļošanai uz Deņikina fronti; aizbrauca arī Kurzemes apsardzības priekšnieks Peniķis, pulkvedis Ruškevics, Grinbergs un citi. Tika

dzīti noziedzīgi plāni no kapitāna E., ar nolūku atsaukt virsnieku un Cēsu rotas no frontes uz Liepāju, lai pēc tam varētu vieglāki katru kaņavīru atsevišķi dabūt prom no Latvijas. Studentu rotas kaņavīri un ierēdņi tikoja cits par citu nodrošināt sevīm vietas uz „Saratova“, jo vācieši baidīja ar savu atkāpšanos un Kurzemes nodošanu lieliniekiem, atstājot viņus visus lielinieku varā un šim nolūkam pat iesāka celt itkā sevišķus steķus. Un tomēr pat šos apstākļos Latvijas nacionālais domu centrs labāk gribēja atkāpties, nekā piekāpties saistošo vāciešu noteikumu priekšā.

Bet tad noticies brīnums . . . 11. janvarī pienācis kuģis no Stokholmas ar plkv. Edlundu (no Strycka puses) un no manis pieņemto majoru Hultkranu kā zviedru iespējamās brīvprātīgo palīdzības priekštāvjiem. Prieki neapprakstāmi. Jaunas cerības. Jaunas izredzes . . . Vācieši steigšus atsauc savus draudus atstāt Kurzemi. Studentu rotu izvāc no Liepājas un noliek sargāt Lietavas robežas dzelzsceļu, acīm redzot, lai vājinātu palikušo Latviešu nacionālo apziņu. Vācieši vispār skatījās uz studentu rotu draudzīgi, kā uz saviem piekritējiem un tāpēc šai rotai vispārīm visādi nāca pretīm.

Pēc attiecīga jūras brauciena iebraucām Liepājas ostā, kur vācieši mūs tik drīz nemaz negribēja nolaist no kuģa. Aizgāju uz Pagaidu Valdības telpām. Tās atstāja drūmu iespaidu. Gaŗa priekšistaba, kur atradās daži virsnieki un augstākie ierēdņi un dibenā istabele, kur reprezentējās Dr. Valters, Zālīts un Hermanovskis, kā Pagaidu Valdības atlikušie pilnvarnieki. Viss izskatījās pēc bēdīga likvidēšanas laikmeta.

Mani izklausīja . . . bet man nekā neatbildēja un mani pat nezaicināja uz tālākām apspriedēm. Acīm redzot, Dr. Valters strādāja aiz muguras pret mani, lai gan acu priekšā bij laipns.

Par maniem plāniem aizrādīja, ka naudas neesot; es sacīju, ka jāizlaiž sava nauda, ka jāmobilizē kareivji — atteica, ka uztura neesot, es atbildēju ka jāizved rekvizīcijas u. t. t.

No sākuma Dr. Valters gribēja aizdabūt mani par Valdības priekšstāvi uz Ziemeļ-Latviju, bet kad tas nemanīja, ka es palieku pie sava nelokāms un to nevēlos, tad iecēla Gailīti.

Manām runām tomēr bij labas sekas. Drīzā laikā Pagaidu Valdības iestādes paplašināja savas telpas un katrs valdības loceklis pārvilkās savās. Sevišķi veikli un labi, kā īsts ministrs uzstājās Dr. Valters.

Uz manu priekšlikumu es izdabūju no Zālīša kga specialu priekšrakstu, vākt brīvprātīgos Kurzemes pagastos un noskaidrot tur mobilizācijas izvešanas apstākļus, vedot un organizējot attiecīgu propogandu. Šo manu darbību pareizi attēlo Niedra savās „Atmiņās”. Lai iepazītos ar pulkvedi Kolpaku un kaņavīriem frontē, kā arī lai paceltu frontē gara stāvokli, tad es organizēju braukšanu uz fronti kopā ar divpadsmit igauņu brīvprātīgiem kadetiem. Lai gan frontē gara stāvoklis bij nopiests, mūs saņēma tomēr jūsmīgi. Frontes kaņavīru skaits kusa acīm redzot, gan caur ievainotiem, gan caur slimiem. Jauni vietā nenāca. Trūka uzticības vācu virsvadonībai. Vācu vadonība caur pretrunīgiem ziņojumiem vājināja priekšnieku nervus. Tai dienā gatavojās uzbrukums Skrundai. Igauņi ņēma dalību priekšizlūkošanā un arī uzbrukumā.

Pulkvedis Kolpaks bij jau paspējis pie sevis ievest patiešām maģisku dzelzs disciplīnu. Kā virsnieki, tā kaņavīri klausīja viņam uz vārda: viņā piemita kas sevišķi tīrs, kas piespieda klausīt un uzticēties. Šie nedaudzie kareivji līdzinājās lauvām, kas jutās sevi visur pietiekoši droši. Ja viens otrs kur iegūlās grāvi, vai

arī ejot uzbrukumā, aiz krūma, tad Kolpaks zināja pie šādiem pieiet un lēnā garā pamudināt iet uz priekšu. Ne pate nāve, ne ievainošana nav briesmīgi, bet gan briesmīgas ir baiļu jūtas. Un Kolpakam piemīta māksla caur klusēšanu un mieru izdzīt šās baiļu jūtas un iedēstīt pašpaļāvības mieru saviem spēkiem.

Atceros labi šo nakti Rudbāržu pili priekš šā pirmā sekmīgā uzbrukuma iesākšanās lieliniekiem Skrundas muižā.

Kolpaks un viņa varoņi atradās visu nakti kaujas gatavībā un gaidīja pavēli doties nakts tumsā uz priekšu, iet pretīm nezināmam liktenim. Pa telefonu no vācu virsštāba nāca pretrunīgas pavēles un ziņas, kas atstāja nospiedošu iespaidu pat uz visnorūdītākajiem nerviem. Reiz tāda pavēle iet uzbrukumā tika atcelta — nāca jauna, tad — pretrunīgas ziņas par lielinieku skaitu un kustību. Daļā virsnieku valdīja sašutums, neuzticība vācu virsvadonībai. Iekustināja pat jautājumu, vai izpildīt pavēli — iet uzbrukumā vai ne, kamēr nav iecelts cits virsštāba virspavēlnieks, kam var uzticēties. Kolpaks noteikti un skaidri nolēma iet uzbrukumā, bet uz manu norādījumu, arī nolēma turēties cieši kopā ar vācu landesvēra nodaļu, ko vācieši baidīsies iznīcināt.

Kādas pāris stundas priekš pēdīgās pavēles saņemšanas iet uz Skrundu uzbrukumā, no vācu virsštāba pa telefonu paziņoja, ka vairākas rotas lielinieku izgājušas no Skrundas muižas naktī nezināmā virzienā. Tikko Kolpaka varoņi atstāja Rudbāržu pili un sāka doties uz Skrundas pusi, kad arī atskanēja pāris šāvieni un kāds kareivis, skriedams apkārt, savādā balsī stāstīja, ka lielinieki ielenkuši Rudbāržus. Es biju bez ieročiem, pārdomās stāvēju un noskatījos pakaļ aizejošiem varoņiem nakts tumsā. Pili kā pēdīgā rezerve palika kapitāns Levins un 7 igauņu junkuri (pārējie aizgāja līdz uz-

brukumā). Pēc lielā kara piedzīvojumiem sagaidīju, ka izcelsies panika, nenoteiktība, nekārtības un bezmērķīga apšaudīšanās. Es devos pa ceļu tajā virzienā, kur nozuda tumsā Kolpaks. Bet kāds bij mans pārsteigums, ka nekur nedzirdēju ne mazākā trokšņa, izņemot muižas stallošos. Kolpaks bij uz vietas savus varoņus klusu izdalījis pēc attiecīgiem punktiem, izsūtījis ķēdēs izlūkus uz visām pusēm un pats ar pārs virsniekiem stāvēja uz ceļa, izstarodams ap sevi bezbailīgu mieru. Ne ilgāk kā 10 minūšu laikā noskaidrojās, ka lielinieku tuvumā nav un Kolpaks ar steigu turpināja iesākto gājienu. Šis incidents bez šaubām nebij pārpratoms, bet gan no nezināmas rokas veikli izstrādāts provokatorisks solis, kā uzdevums bij izjaukt iesākto uzbrukumu un izsaut savstarpēju apšaudīšanos nakts laikā. Un patiesi, pašā uzbrukuma sākumā pie Skrundas pārbēga pie lieliniekiem kāds neilgi atpakaļ no Liepājas atsūtīts kareivis. Ar lielāko nepacietību es sekoju kaujas atskaņai pie Skrundas . . . līdz atnāca ziņa, ka Skrunda ieņemta ar maziem zaudējumiem un lielinieki panikā aizbēguši. Drīz pēc tam no jauna atskanēja kaujas troksnis no Lēnes muižas, kur atradās mūsu aizsargu nodaļa 20 vīru stiprumā. Pēc kādas stundas ieauklešoja jātnieks un ziņoja kapitānam Levinam, ka Lēnes muižā, aizsargiem ēdot pusdienas, no tuvējā meža iznākušas uzbrukumā divas rotas lielinieku. Aizsargu nodaļa uz vietas ķērusies pie ieročiem un aizdzinusi abas lielinieku rotas mežā atpakaļ. Uz kapitāna Levina jautājuma, vai Lēnes muižai nav vajadzīgs pastiprinājums, varonīgais kareivis atbildēja, ka nevajagot, tikšot vieni ar saviem spēkiem galā, ja klāšoties ļaunāk, gan jau tad vēl paspēšot palīgā.

Pēc visa šā, ko es novēroju šajā mazā neatkarīgās Latvijas pastāvības frontē (tikai ap 150 vīru) kā pret vāciešiem, tā lieliniekiem, man bij pietiekoši skaidrs,

ka pāri palikušais un no jauna noorganizētais Kolpaka bataljons (virsnieku „Neatkarības“ rota, Cēsu rota un jātnieku nodaļa) bij tas pārbaudītais pamata akmens, uz kā droši, bez alošanās, varēja celt Latvijas armijas stalto ēku, atstājot visas šaubas un mazticību. Drīz atgriezās no Skrundas igauņu junkuri. Jautri, skaļām igauņu kaŗavīru dziesmām es atgriezos ar jaunu cerību Liepājā.

Vairāki žurnalisti mums teicās līdz braukt uz fronti, arī Dr. Valters. Neatbrauca neviens. Bet gan pēc tam labi aprakstīja šo pirmo uzvaru „Latvijas Sargā“. Vācieši caur mūsu saimniecisko daļu kūdīja pret igauņiem, ka būšot daudz jāmaksā par tvaikoni „Vaza“, lai braucot taču mājās. Zālīts deva igauņiem rautu. Pateicās. Igauņi aizbrauca.

Par Ziemeļfrontes virspavēlnieku Zālīts iecēla ar manu piekrišanu kpt. Zemitanu un par viņa palīgu un artilērijas priekšnieku pulk. ltn. Kalniņu. Es liku gan priekšā par virspavēlnieku iecelt plkv. Kalniņu un kpt. Zemitanu par palīgu, pamatojoties uz to, ka plkv. Kalniņš bij ar augstāku izglītību, ar augstāku kaŗa stāžu, Juŗa krusta un Juŗa zobena kavaliers jau no Port-Arturas kaŗa un bij labi pazīstama un ieredzēta persona kā Rēvelē, tā arī Helsingforsā; kapitāns Zemitans toties bij pazīstams ļoti labi ar Rīgas apstākļiem, bij kājnieku virsnieks, ienīda vāciešus un personīgi pazina Zālīti. Pazīstot Zālīša stūrgalvību es piekāpos. Ko strīdēties te nebij iemesla, jo kā vienam tā otram bij kopīgi jāstrādā, vispār bij no svara, lai šādi amati būtu drīzāk nodibināti Ziemeļ-Latvijā. Caur nesaprotamu nolaidību Rēvelē plkv. Kalniņam pavēle par viņa iecelšanu bij nogādāta tikai pēc trim nedēļām.

Šinis dienās es iepazīnos ar gara stāvokli palikušos Kurzemes pagastos un nācu pie pārliecības, ka vienīgā izeja bij izvest jo ātrāk piespiesto mobilizāciju. Virsnieku

pietika; nacionalais virziens uz laukiem ņēma pārsvaru, ienaidis pret vāciešiem pēc pārciestā okupācijas laikmeta bij vispārīgs. Arī ar Skrundas ieņemšanu Kolpaka varoņu skaits pamazinājās. Jauni vietā nenāca. Cerēt uz brīvprātīgiem tanī laikmetā, kad no vienas puses lielinieku aģenti biedēja mātes no dēlu sūtīšanas kaŗā — ar lielinieku „visvarenību“ un no otras — vācu aģenti mierināja mātes ar apmierinošām runām, — kādēļ gan sūtīt dēlus frontē un likt tos nošaut no lieliniekiem, kad to pašu izdaris it labi vācu kareivji, — bij velti un tāpēc tad arī atlikās ķerties pie piespiestas mobilizācijas, neskatoties uz vācu draudiem un mums uzspiesto augšā pievestā līguma punktu, pēc kā mēs varējām vākt tikai brīvprātīgos. Nāves briesmās uzspiestiem līgumiem nav juridiska spēka. Glābt nāvei nolemtos Kolpaka varoņus no agri vai vēlu neizbēgamās bojā iešanas caur ienaidniekiem un slimībām varēja tikai ar to, ka tos ar jauniem spēkiem, tā sakot, atšķaidītu, papildinātu un pārvērstu par lielākām vienībām, pārvēršot pakāpeniski vadus, par rotām, rotas par bataljoniem, bataljonus par pulkiem, pulkus par divīzijām. Tāpat pie Kolpaka vienības bij pievienojama studentu rota. Visā drīzumā arī bij jāieved īpatnīgas nacionalas ietērpas. Ar šo vienkāršo plānu es tūliņ pēc igauņu aizbraukšanas devos uz fronti pie Kolpaka, jo Liepājā izveda virsnieku un apakšvirsnieku mobilizāciju tikai 25. janvarī un neviens ar darbiem nenāca pretīm mani vārdiem.

Cik ātri Kolpaks mācēja plānu izvest dzīvē, pierāda apstākļi, ka pie manas šās otrreizējās ierašanās frontē, kapitāns Balodis tur man varēja parādīt jau ap 11 vietējo brīvprātīgo, kas jau bij savākti un ko jau apmācīja. Kolpaks un viņa varoņi uz vietas mani sa-prata un nāca visādi pretīm. Otrā rītā Kolpaks norakstīja vairāk vēstuļu uz Liepāju un pieprasīja: brīvprātīgo

vākšanu, mobilizēšanu, nacionālo ietērpu, studentu rotas pievienošanu, uzticības nebaudošā vācu virsštāba priekšnieka atcelšanu, komandantu tīkla nodibināšanu kārtības uzturēšanai aizmugurē un kaņaspēka apgādāšanai; ja trūkstot naudas — ievest pašu naudas izlaišanu. Uz vietas mēs arī pārrunājām un sadalījām noturamo tautas sapulču sasaukšanas kārtību apkārtējos pagastos brīvprātīgo vākšanai un mobilizācijas izvešanas sagatavošanai.

Šajā darbā lielu palīdzību sniedza ar savām pārliciecināšanām runām pagastu sapulcēs virsleitnanti Blūms, Privka (mazinieki) un nelaiķis varonis Krievs (mazinieks), kas naktīm stāvēja frontē un dienām paspēja uz tautas sapulcēm.

Pēc tam kādu vakaru man iznāca Liepājā saruna ar Dr. Valteri par zviedru brīvprātīgo lietu. Es izteicu savus uzskatus, ka mums nav no svara taisni dabūt pie sevis zviedru brīvprātīgos, bet gan ir no svara, šo brīvprātīgo dabūšanas iespējamība, un šādu stāvokli vēlams uzturēt jo ilgāk. Tā to arī saprata Dr. Valters. Viņš par zviedru palīdzību neinteresējās un uz manu tiešu jautājumu, ar kādu spēku lai lielniekus aizdzen un nodibina Latviju, vai tad vienīgi ar vāciešiem — atteica, ka ja, ar vāciešu piepalīdzību. Pēc tam es neko vairāk neatbildēju, jo tagad man reiz tika skaidrs, ka Dr. Valters Latvju kaņavīriem neuzticējās, acīm redzot, virsniekus turēja par noskaņotiem tikai vecās lielās Krievijas garā, bet kareivjus turēja par neizlabojamiem lielniekiem, kam viņš uzticēties nevarēja. Patstāvīgu Latviju, kaut arī zem vācijās iespaids, Dr. Valters tomēr gribēja nodibināt. Es arī novēroju, ka T. kgs atrada brīvu ieeju pie Dr. Valtera katrā laikā. Es vēl nepārredzēju tos gala rezultātus, kādus Latvijai atnesa lielnieku darbība Krievijā, proti, ka tikai pateicoties lielnieku darbībai Krievijā un arī Latvijā, bij iespējams nodibināt jo drīzi patstāvīgu

Latviju. Nepārredzot toreiz lielniecisma tālos mērķus un nepārvaldot lielniecismu kā līdzekli, es baidījos pagaidām no lielniecisma viņa tūlītējās dezorganizācijas dēļ, ko tas masās atnesa. Ņemot visu kopā, man jānāk pie slēdziena, ka Dr. Valters nepārredzēja toreiz priekšā to vēlāko apstākļu, kur mēs iespējām nodibināties pilnīgi patstāvīgi, nesaistoties ne ar vienu no lieliem kaimiņiem, t. i. ne ar Krieviju, ne ar Vāciju. Dr. Valters, acīm redzot, toreiz iedomājās jauno Latviju vienīgi zem Vācijas valstu aizsardzības, lai tikai glābtu no barbariskās Krievijas. Man nu Krievija neizlikās tik briesmīga, es biju pārliecināts, ka Krievijā valdīsīm mēs, latvieši. Turpretim apvienojoties ar Vāciju, par mums valdīs vācieši.

Kā jau teicu, visas šās galīgās varbūtības es toreiz nepārredzēju, bet neapzinīga iekšēja pārliecība dzina mani visiem spēkiem izvest patstāvīgas nacionalas armijas nodibināšanu. Es vienmēr sevi skaitīju un rēķinājos ar visām tām patstāvīgām jaunās armijas daļām, kas iesāka attīstīties nacionalā garā, t. i. — Igaunijā ap plkv. Kalniņu un Zemitanu, Sibīrijā ap Troickiešiem un Imantiešiem, un te ap Kolpaku. Pēc iepazīšanās ar Kolpaku es nācu pie pārliecības, ka par vajadzīgo centra spēku, ap ko var jaunā armija grupēties — mums ir tapis Kolpaks, un ka tāpēc vairs nav vajadzīgs ne Judeņiča, ne citu. Arī kapitāns Balodis zem Kolpaka vadības sāka izstrādāties par spējīgu nacionalu virsnieku, lai gan viņam vienmēr trūka tās noteiktības un stingrības un ātruma pie reiz nolemto plānu izvešanas, kas bij sevišķi stipra Kolpakam. Arī Baloža tehniskās kara zināšanas bij vēl mazas.

Kā vienu no pirmām, caur frontes jātņiekām, izsludināja tautas sapulci Gaviezē 5. febr. un līdz ar to izsludināja arī pavēli par vispārīgu mobilizāciju tur. Zālīts piekrita un apsoliņas arī pats nobraukt. Pienāca 5. febr.

ritis. Zālītim vajadzēja parakstīt mobilizācijas pavēli un doties automobilī uz Gaviezes pagasta namu. Aizgājis Apsardzības ministrijas telpās dabūju dzirdēt, ka Zālītis neparakstīšot pavēli. Noticis tas acīm redzot zem Vācu draudu iespaida, ka nedošot nedz uztura, nedz ieroču, kā arī zem Dr. Valtera šaubu iespaida, ka mobilizācija došot vienīgi lielniekus. Stāvoklis bij kritisks. Palaist gaŗām šo, jau izsludināto sapulci mobilizācijas iesaukšanai, nozīmēja palaist gaŗām visu, jo tad vairs nebij paredzams, kad radīsies izdevība pierādīt Sabiedrotiem, ka vairums lauku iedzīvotāju nav vis komunisti, bet pārbaudīti nacionalisti. Tur pastāvēja galvenā šīs pirmās mobilizācijas nozīme. Jo nodomāts bij pēc tam mobilizāciju izvest visos apkārtējos pagastos, tā 9. febr. bij jāierodas Gaviezes pag. mobilizētiem, 10. febr. Pērkonas u. t. t. Pie visa tā daži virsnieki, acīmredzot, veikli samācīti, centās Zālīti personīgi nostādīt pret mani, it kā tā būtu mana patīga lieta, it kā es personīgi ko gribētu sev sasniegt. Tad nu es saņēmu visus spēkus un gan ar pārliecināšanu, gan ar pārmetumiem par reiz apsolītā neturēšanu piespiedu ministri Zālīti parakstīt šo lielo aktu. Un tad Zālītis arī labprāt brauca uz Gaviezi un paņēma vēl līdz majoru Hultkrancu. Sapulce noritēja gludi, visi apsoliņās ierasties uz mobilizāciju un ar sajūsmu uzņēma Zālīša runu, kas noskaidroja mūsu nacionalos uzdevumus. Noskatījās spīdošā Hultkranca uniformā — dzīvā pierādījumā tam, ka zviedri gribot mums palīdzēt. Pasākums izdevās pilnīgi. Visi bija apmierināti.

Gaviezes mobilizācijā bij ieradušies visi. Bet Pērkonas pagasta nams atrodas Liepājā un tur visādi aģenti bij ņēmušies apstrādāt šo pagastu. Sevišķi ebreji, baidīdamies, ka ir viņus iesauks, bij aģitējuši gan paši, gan par naudu latviešus uzpirkuši. Pēc pirmās pavēles par atraušanos no mobilizācijas draudēja tikai 2 gadi cietuma

sods. Pirmo dienu Pērkones pagastā uz mobilizāciju nebij ieradies neviens, atvainojoties, ka mobilizācija nesot bijusi izsludināta. Tad atlika, vai nu attekties no varas prestiža, vai izvest dzīvē šo pavēli. Pēc pārliecinošām runām izsludināja nākošas mobilizācijas ar nāves soda piedraudējumu kā dezertieriem, tā to slēpējiem un musinātājiem. Tas līdzēja: atklāti aģenti un židi aplusa.

Kad vācieši atteica uzturu izsniegt junmobilizētiem, tad mūsu intendanturas saimnieciskā daļa nobijusies pateica, ka viņiem neesot, ar ko samobilizētos uzturēt, lai dzenot kaut jūrā. Bet par uzturu paraleli jau bij gādāts. Atgriezušies kopā ar mani no Rēveles, apgādības ministrijas ierēdņi ar Blumberga kgu priekšgalā bij pamatīgi izstrādājuši rekvizīciju un nodevu noteikumus pret Pagaidu Valdības kvītēm un no savas puses deleģēja palīgā tiko noorganizētiem un Kolpaka un Apsardzības ministrijas latviešu komandantiem savus patstāvīgus ierēdņus. Sevišķi labi strādāja Durbes komandantura ar virsleitnantu Czoliņu un agronomu Filipu. Par ieročiem gādāt jau Stokholmā bij apsolijusies angļu flote, par ko man bij telegrama. Tā tad atlikās gādāt tikai par jaunmobilizēto attiecīgo nacionali militaro apmācību, ko arī ievadīja Kolpaks ar stingru roku. Kaŗa ostā samobilizēto apmācību vadīja labi pazīstamais pulkveŗa Brieŗa adjutants Bolŗsteins. Līdz vācieŗi galīgi paspēja ņo mobilizāciju noliegt, neilgā laikā pavisam tika samobilizēti ap 1500 vīru. No svara nebij acumirkli skaits, bet gan pierādījums, ka jaunmobilizētie būs nacionalisti un ne lielinieki.

ŗajā laikā, ar mērķi paralizēt manu darbību, iecēla mani par Latvijas kaŗa tiesas locēkli.

ŗādā cejā mūsu nacionalo armiju no 500 vīriem es isā laikā biju savācis kopā ar jauniem brīvprātīgiem

līdz 2500 vīru. Šis skaits pēc tam pāstāvīgi pieauga un tos mēs paši spējām apmācīt, apģērbt un apbruņot un līdz ar to izglābt no neizbēgamās pakāpeniskās nāves, no Rīgas iznākušos pirmos 600 varoņus.

No šā redzes stāvokļa manu toreizējo darbību nesaprata un negribēja saprast studentu rota. Studentu rotas vadoņi to vēl ir tagad nesaprot. Taisni otrādi. Studentu rota ir ieņēmusi pret mani drīzāk nedibinātu „neatzinības“ stāvokli. Pat līdz šai dienai nav no sava baltā karoga nomazgājusi attiecībā pret mani un maniem piederīgiem mana brāļa asinis, ar ko vēlāk šis karogs tika apraiņots no tās nenosvērtā komandiera. Gan to piespieda izdarīt jaunās Latvijas likums.

Labi raksturo Kolpaka nesavtīgumu sekoša saruna. Kādu vakaru Rudbāržos virsnieki jokoja, ka tagad pēc Latvijas atsvabināšanas katrs varēs pēc patikšanas pieprasīt vēlamās vietās jaunsaimniecības. Viens un otrs jokodamies apzīmēja sev vēlamās vietas. Kad griezās pie Kolpaka ar jautājumu, kur viņš sev ligzdu izvēlētos, tad Kolpaks sirsnīgi atteica, ka viņam pēc vienošanās ar brājiem esot pierunāts viņa tēva mājās Meirānu pag. „kambars“ ar skatu uz vienmuļīgo purvu, bet šis skats un šī istaba viņam esot mīļi un pilnīgi viņam pietiekot. Caur šādu un līdzīgu nesavtīgumu visur Kolpaks radīja sevīm bezmērīgu uzticību, paļāvību, sirsnību un draudzību visos.

Šajā laikā kādu dienu Rudbāržos pa telefonu mūsu sakaru virsnieks bij noklausījies sarunu, ko kāds vācu virsnieks (domāja ka Manteufels) bij runājis ar otru virsnieku. Pirmais stāstījis otram, ka Kolpaks savu bataljonu caur brīvprātīgiem gribot pārvērst par pulku, pēc tam par diviziju u. t. t. (Saskaņā ar manu projektu). Bet kas notikšot šinīs dienās, un pie tam garšīgi pasmējušies . . . Neilgi pēc tā Liepājā noķēra Strycka ap-

apvērsuma projektu. Šo sarunu mēs vispusīgi pārrunājām un es ne vienu reizi brīdināju Kolpaku, un lūdzu viņu sevi sargāt lielajai Latvijas lietai priekšdienās. Kolpaks kaujās bij ļoti neuzmanīgs un stāvēdams parasti kaujas līnijā, sekvoja kaujas gaitai un ar kūju piebakstīdams parasti uzcēla tos, kas ilgāk kā vajadzīgs uzturējās aizsegtās vietās . . . Kolpaka kā virspavēlnieka uzdevums bij atrasties aiz kaujas līnijas nodrošinātā vietā un sekot kaujas gaitai caur sakaru kaņavīriem un telefonu. To prasa viselementārākā kaujas taktika.

Atceros kādreiz, kad es biju Rudbāržos, pa telefonu no Skrundas muižas pieprasīja sev palīdzību vācu zemes sargi: 5 minūtu laikā Kolpaks bij jau ceļā ar saviem varoņiem. Es paliku Rudbāržos. Aiziedams, šoreiz Kolpaks paskatījās uz mani pārmetoši . . . it kā gribēdams, lai es arī eju līdzī . . . Patīkami man tas nebij, es būtu daudz patīkamāki līdzī gājī, kā es lielā kaņā ar prieku gāju, bet mani atturēja smagie pienākumi pret uzņemto darbu pie armijas noorganizēšanas un tagadējā kaņā taktika, kur vadoņiem jāizved savi uzdevumi pēc iespējas sargājot un pat apslēpot īstos vadoņus un rīkotājus. Ja arhitekts pats gribēs fiziski līdzstrādāt pie mājas celšanas, tad viņš drīzi nogrims darba sīkumos un aizmirsīs galveno — visa darba lietderīgo izvešanu. Un tāpēc es nevarēju sev atļaut prieku iet līdz Kolpakam uz Skrundu un no savas puses vēl Kolpakam atgādināju, lai par visām lietām sevi sargā. Šoreiz varoņi drīz no Skrundas atgriezās, jo landesvīristu bailes bij bijušas tukšas.

Saskaņā ar saviem jauniem uzdevumiem, Kolpaks centās arī pārorganizēt savu štābu. Labprāt viņš vēlējās jurista Grāmatiņa vietā sev dabūt specialīstu kaņavīru. Bet tādu acumirkli nebij. Domājām par Bolšteīnu, bet Bolšteīns bij nepieciešams Liepājas kaņā ostā pie

samobilizēto apmācīšanas. Arī Grāmatiņu kā juristu vēlējās dabūt pie sevis Zālītis, lai noorganizētu kaŗa tiesu un likumus. No jaunākiem virsniekiem es aizrādīju virsleitnantu Toni (tagadējo Kurzemes divīzijas štāba priekšnieku), kas arī tika tūliņ pieaicināts pie darba štābā un apmierināja Kolpaku.

Liepājā ap februāŗa mēneŗa vidu atbrauca no Stokholmas mazs jūŗas tvaikonīts ar zviedru virsniekiem no Strycka grupas, to starpā bij arī Edlunda adjutants Elejas grafs Medems. Zālītis un virsnieki aizgājām uz ostu sagaidīt ņo tvaikoni; muzika pat bija līdz gadījumam, ja tie būtu no Hultkranca grupas. Kad noskaidrojās, kā virsnieki no Strycka grupas, tad muziku atlaida mājās. Izrādījās, ka Strycks caur ņiem virsniekiem gribēja noskaidrot un izdabūt muiŗniekiem daŗādas garantijas par muiŗu neatsavināŗanu, liekot no ņā visa atkarībā no viŗa organizēto zviedru palīdzību. Saprotams, ka mēs visi ņās sarunas uz noteiktāko noraidījām un aizrādījām, ka par visu to spriedīs nākoŗā sasaucamā Satversmes Sapulce; ka pagaidām visas zocialas attiecības mēs atstājam pa vecam. Tā kā par ņo „zviedru“ atbraukŗanu mums ziŗoja arī majors Hultkrancs, tad skaidrs, ka Hultkrancs spēlēja divpusīgu lomu. Padzīt Hultkrancu tomēr nebij izdevīgi, jo no svara bij tomēr vēl mazās Latvijas lietai pat vienkārŗa viŗa klātbūtne, kā dzīvs pierādījums tam, ka bez vācieŗiem mēs varam ir citur dabūt palīdzību.

Februāŗa mēnesī mācītājs Niedra parādījās Liepājā, jo bij pārnācis no Rīgas un veda sarunas ar muiŗniekiem. Es tiku vairākas reizes bijis kopā ar Niedru, bet mēs katrs atrisinājām savus uzskatus un darbību. Niedra bij ļoti ieŗemts no vācu muiŗnieku visvarenības un visur ar ņo spēku rēķinājās. Es savā politikā izgāju no „Tautas padomes“ platformas principiem, par muiŗ-

nieku neapšaubāmo spēku nemaz nedomāju, bet tikai turpināju armijas radišanas darbu, kā galveno līdzekli radīt nacionālo valsti. Niedra aizrādīja, ka pēc iespējas drīz jāiet uz Rīgu, atpestīt to no lieliniekiem. Es tam piekritu, bet aizrādīju, ka viss tas atkarājas no pašiem vāciešiem. Jo vācieši, gribēdami mūs caur lieliniekiem vājināt, paši labprātīgi savā laikā Rīgu nodeva lielinieku rokās. Un arī tagād tas atkarājas vienīgi no pašiem vāciešiem, jo mēs paši vēl tik stipri nebijām, ka to varētu patstāvīgi izdarīt (šo sarunas daļu savās „Atmiņās“ Niedra noklusē).

Negāja jau jautājums vienkārši par Rīgas atsvabināšanu no lieliniekiem, bet gan gāja jautājums, kas tad nu valdīs tajā atsvabinātā Rīgā: 1) vai Pagaidu Valdība, 2) vai muižnieki ar saviem zemes sargiem, 3) vai kāda jauna kombineta vara no muižnieku un latviešu priekšstāvjiem.

Tā kā mēs nacionalisti nepiekāpāmies savā pārliecībā, tad avanturu mīlētājs Niedra, iesāka kombinēt šo savu nākošās Latvijas trešo „varu“. Niedra atrada piekritējus netikai vecās un jaunās muižnieku paaudzes starpā, bet arī vienu otru no Sabiedroto priekšstāvēniecības atsevišķiem darbiniekiem, kas simpatizēja muižniekiem. Visvājāk viņam gāja ar mums, kaŗa vīriem. Niedra vispirms atsūtīja uz fronti savu domu biedri Kupču — ko Kolpaks tīpkam kā izraidīja pa durvīm. Tad nobrauca pats Niedra, bet arī pie vārda netika un bij spiests teikt, ka atbraucis apmeklēt savus dēlus.

Pateicoties nesaskaņām ar majoru Fletcheru, šajā laikā pie Kolpaka bataljona patvaļīgi pievienojās Goldfelds ar savu eskadronu un ne mazums pacēla ar to gara stāvokli mūsu frontē. Goldfelds bij personīgi jautrs un pārgalvīgs kaŗavīrs, kas mācēja iedvest bezbailību. Un tas bij vajadzīgs.

Liepājā no angļiem saņēmām lielāku sūtījumu mašīnflintes, ar ko apbruņoja studentu rotu un pārējās daļas. Studentu rotu bez tam ietērpa jaunās senprūšu formas cepurēs, kādas agrāk arī šur un tur uz laukiem valkāja latvieši ar Latvijas nacionalām kokardēm, un pielika visiem nacionalas kakla nozīmes un tad beidzot nosūtīja Kolpaka rīcībā. Studentu rota gribēja ieturēt savu atsevišķu gaumi un izkaulēt dažādas privilēģijas, kā paturēt savā rīcībā jātniekus u. t. t. Tas nebij pielaižams un Kolpaks arī to saprata. Kolpaks ierindoja studentu rotu pilnīgi savā bataljonā, pievienojot jātniekus pie jātnieku daļām, par ko sacēla mazliet nemieru rotas vadoņos. Nevarēja arī pielaižēt, ka studentu rotas kaņavīri paliktu vienmēr visi kopā un netiktu iedalīti kā inteliģenti priekšnieki citās daļās. To prasīja tautas intereses, ka viņi tiktu savukārt „sadalīti“ un nestu savu garu citās jaunformējamās daļās. Tā bij mūsu radošās inteliģences dārgā rezerve.

Liepājā šajā laikā sekmīgi formējās sapieru rota Vecpuiša un sevišķi Ducena vadībā.

Februārī ieradās Liepājā angļu militārais priekšstāvis, majors Kinans, ko es drīzumā apmeklēju, lai informētos par stāvokli. Pirmo dienu es nesastapu mājās un atstāju savu kartiņu. Aizgāju otrā dienā. Kinans jau, acīm redzot, bij informēts par mani kā par lielu latviešu šovinistu. Sarunas vilkās kādas pāris stundas, un es vispusīgi informējos par līniju, kāda jāietur savā darbībā, ja vēlas atbalstīties uz angļu pabalstu, proti: jāturpina nacionāla kaņaspēka noorganizēšana un jāizmanto vāciešu spēki lielinieku padzišanai pēc iespējas politiski, noraidot visus reformu un citus attiecīgus jautājumus „Tautas Padomes“ un nākošās „Satversmes Sapulces“ kompetencēm. Pēc tam es griezos pie Kinana

pēc aizrādījumiem visos kritiskos brīžos, lai gan ne katreiz pēc tiem rikojos.

Es dabūju zināt, ka Kolpaks starp citu uzstādījis arī prasību, iecelt par apsardzības ministri Zāliša vietā mani. Ar mani Kolpaks par manu kandidaturu netika runājis ne reizes, arī Grāmatiņš ne. Es tikai zināju, ka frontē pārmeta Zālītim pasivitāti un bij ar viņu nemierā. No savas puses es tiku aizrādījis, ka ministru pārmaiņa ir juridiski pilnīgi neiespējama, jo Tautas Padomei trūka kvoruma un ministru prezidenta Ulmaņa nebija. Bez tam es personīgi šo posteni nekad nebūtu pieņēmis, jo tas manim sasietu rokas attiecībā uz noslēgto līgumu ar vāciešiem, jo tas būtu jāpilda. Arī strādāt kopā ar Dr. Valteri tanīs apstākļos, kur mēs viens otru nesapratām un viens otram neuzticējāmies, bij neiespējama lieta. Turpretī Dr. Valters tanīs apstākļos bij ļoti noderīga persona kā iekšlietu ministrs. Mans stāvoklis, kā pilnīgi neatkarīga vīra — bij man daudz patīkamāks. Šās domas es tiku noteikti un skaidri izteicis sarunā ar kādu kaņavīru, kā uzvārdu es tagad neatceros. Bet kā par brīnumu, es dabūju zināt, ka šī mana atbilde ir bijusi iespiesta kādā Rīgas lielinieku avīzē. Tik veikli lielinieki ir turējuši savus uzticības vīrus.

Man vēl bij palikusi nauda no pārdotām lauku mājām „Dikļu“ pagastā, kā arī zviedru kronas no Stokholmas, ko es aizdevuma veidā saņēmu privāti no kāda diplomata savu sarunu nobeigšanai ar Judeņiču, un zviedru palīdzības jautājuma nokārtošanai; personīgu izdevumu man bij tik maz, ka es naudas ziņā jutos pilnīgi ne no viena neatkarīgs. Tam bij liela nozīme.

Kādu dienu bijušais tiesu palatas prokurors Kvelbergs man pateica, ka Dr. Valters pa telefonu ir runājis ar Golcu par manas arestēšanas vajadzību. Sevišķi es par to nebaidijos, bet iespējams tas bij un izceltos

lielas nepatikšanas, jo Kolpaks pēc no manis viņam sniegtās vispusīgās realās palīdzības būtu pieprasījis manu atsavināšanu uz to kategoriskāko. Un Kolpaks bij vīrs, kas savu vārdu spēja izvest. Drīzāk es skatījos uz to kā uz Dr. Valtera viltību, lai tikai mani caur bailēm dabūtu projām, jo tikai tāpēc šī saruna varēja tikt vesta Kvelberga klātbūtnē. Es tomēr tūliņ devos uz fronti un nobraucu kopā ar Grāmatiņu pa zemes ceļu, jo Grāmatiņš veda uz fronti mašīnflintes. Ceļā satikām Cēsu rotu, ko Kolpaks uz savu roku sūtīja uz Liepāju, itkā atpūsties, bet patiesībā, kā demonstrāciju savu prasību uzturēšanai. Rotas kaņavīri savās bruņņu cepurēs, pa divi vienā pajūgā, izskatījās lieliski, taisni kā apstaroti uzvaras pārliecināti varoņi.

Frontē drīz pēc tam ieradās Zālīts ar savu štābu. Noskaidroja vienu otru jautājumu. Sarunā ar Kolpaku Zālīts acīm redzot noskaidroja, ka viņam personīgi nav nekas pretī, aiziet no sava ministra posteņa, bet ka juridiski tagad to nevar izdarīt, jo nevar iecelt vietnieka, un stāvoklis paliktu jaunāks. Pats Kolpaks man tuvāk par šo sarunu nekā nestāstīja, bet tikai bij ļoti sevi neapmierināts. Pēc tam notika virsnieku apspriede un starp citu nolēma nodibināt kaujas ordeni kaņavīriem, kas Igaunijā arī jau tika dibināts.

Īsi priekš tā, caur laimīgu gadījumu, kādam iekšlietu ministrijas ierēdnim izdevās atņemt uz pienākošā kuģa no Stokholmas f. Strycka sūtītu vēstuli, kur bij uzzīmēts pilnīgs landesvēra sazvērēstības plāns pret Pagaidu Valdību. Acīm redzot, uz šo plānu arī attiecās Rudbāržos dzirdētā Manteifeļa saruna pa telefonu. Praktiskas sekas tam bij tikai tās, ka Pagaidu Valdības rokās nāca pierādījumi par to, ko viņa jau zināja un sagaidīja. Galīga cīņa reiz starp landesvēri un nacionālo armiju bij neizbēgama. Tā kā lielinieki okupētā Latvijas

daļā, galvenām kārtām iznīcināja visvairāk vācu muižniekus un viņu piekritējus mācītājus un citus viņu domu biedrus, tad patiesībā lielinieki nacionalai Latvijai izdarīja vecās iekārtas nepateicīgo nojaukšanas un ārdīšanas darbu, ko Pagaidu Valdība nekad un nekādi nevarētu izvest, jo to neatļautu pieņemtā Tautas Padomes platforma. No otras puses, nacionālā Pagaidu Valdība vāciešiem bij daudz nepatīkamāka, kā lielinieki, jo ar lieliniekiem viņi varēja arī nerēķināties, lielinieki stāvēja ārpus likuma un tos varēja vienkārši iznīcināt. Turpretī ar nacionālo armiju bij jārēķinas kā ar savu likumīgu pretinieku.

Kādu dienu uzaicināja pie sevis ministrijā mani Dr. Valters. Acīm redzot viņš mani tomēr gribēja kā nebūt iebaidīt, salauzt vai diskreditēt, vai mazākais, dabūt zināt ko nebūt no manis, kas viņu interesēja. Dr. Valteri krita tā enerģija, ar ko es turpināju armijas vākšanu un kas man deva tādu lielu uzvaras pārlicību un mieru. Varbūt arī, ka viņš domāja, ka man ir kādi noteikti sakari ar viņam tik ienīstiem vecās Krievijas piekritējiem. — Dažādi Dr. Valters pūlējās tikt pie mana miera pamatiem un līdzsvara, bet viss bij velti. Lai kā nebūt mani iebaidītu, Dr. Valters pat izdarīja visus priekšsagatavojumus itkā mani gribētu arestēt — uzaicināja savu sevišķa uzdevuma ierēdni. Kā savu augstāko trumpi Dr. Valters bij turējis kādu līguma projektu no janvāra mēneša sākuma, par sarunām ar Judeņiča grupu par to, zem kādiem noteikumiem mēs varētu iesākt kopdarbību pret lieliniekiem, uzskatot pie tam Latviju kā pilnīgi patstāvīgu valsts vienību. Dr. Valters izņēma no ugunsdroša skapja šo dokumentu un apgalvoja, ka to es esot pārrakstījis, kas zināms nebij taisnība. Pie projekta sastādīšanas es biju ņēmis dalību, bet uz Ulmaņa rīkojuma pamata savā laikā visas šās sarunas nobeidzis, tā

kā tas noderēja vienīgi par materialu un pierādījumu tam, kā Judeņiča grupa skatījās uz Latviju. Tā nobeidzās šis Dr. Valtera uzņēmums ar pilnīgu fiasko. Pēc tā es šo lietu pārrunāju ar Palatas prokuru Kvelbergu un, lai reiz sevi un savu lietu garentētu no Dr. Valtera uzbrukumiem un noskaidrotu savukārt viņa paša personību, tad es iesniedzu Palatas prokuroram ziņojumu par saviem novērojumiem attiecībā uz Dr. Valteri un lūdzu iesākt izmeklēšanu. Skaidris bij viens, ka Dr. Valters strādāja pretim nacionalai armijas nodibināšanai. Bet nebij skaidrs, kādā nolūkā viņš to dara. Savā laikā Rīgā, kad Dr. Valters stāvēja apsardzības departamenta priekšgalā — viņš bij atraidījis daudzu virsnieku lūgumus — atļaut uz laukiem organizēt kaņavīrus. Tā, par piem. Durbes komendantu virsleitenantu Ozoliņu, noraidījis citu augstāku virsnieku piedāvājumu iestāties armijā, p. piem. plkv. Kļaviņa, norādot ka priekš viņiem vieta var būt tikai „policijā”. Bij vēl daudz citu lietu, kas bij jānoskaidro, mazākais dodot skaidras atbildes uz šo mums neizprotamo darbību. Šajā laikmetā atgriezās beidzot Ulmanis. Sagaidīja Ulmani ar goda sardzi piestātnē, — jātnieku nodaļa pavadīja līdz dzīvoklim, pie dzīvokļa durvīm nolika goda sardzi pa daļai uz manu ierosinājumu, lai tā mēs ar šiem sikumiem pašvītrotu mūsu patstāvību.

Ulmanis bij laimīgs, laimīgi bijām mēs visi, jo tagad mazās Latvijas lietai mazākais bij mājās jau savs „ministru prezidents”. Ulmanis satika mani laipni. Bet pēc tam, zem Dr. Valtera iespaيدا, mūsu attiecības tapa ļoti vēsas. Man ko galvu nokārt nebij — jo šai Ulmaņa prombūšanas laikā es biju veicis milzu darbu: visi kaņavīri bij uzvaras pārliecināti un kaņavīru skaits bij no 600 vīru pieaudzis uz 2500 vīru te un apmērām tikpat daudz neatlaidīgi gatavojās Igaunijā. Bet galvenais, bij pierādīts

ka mēs pilnīgi varam paļauties uz mobilizējamiem — jo mobilizācijas deva nacionāli drošus kaņavīrus.

Kad es par šiem aizdomīgiem apstākļiem runāju frontē ar virsniekiem, tad straujākie nāca pie slēdziena, ka Dr. Valters jānošauj. To es uz noteiktāko noraidīju, jo ar to sāktos politiskas slepkavības, no kā liktens mūs vēl bij pasargājis. Es aizrādīju, ka pietiek, ja mēs visu to zinām un uzskatām kritiski Dr. Valtera darbību, jo vispāri Dr. Valters pie Latvijas tapšanas bij noderīgs.

Drīz iesākās tālāka uzbrukuma attīstīšana pret lieliniekiem. Kādā no šiem uzbrukumiem krita pulkvedis Kolpaks, studentu rotas kap. Grundmans un virsleitnants Krievs. Caur pārsteigšanos, pārskatīšanos un pašu nolaidību. Pēc iepriekšēja plāna, vācu nodaļai bij jāaizsteidzas ar likumu priekšā Kolpaka bataljonam un Kolpaka bataljonam bij jādzen virsū lielinieki. Un notika tā, ka lielinieki bēgdami itin dabīgi aizgāja nosāņus, bet Kolpaks uzgāja taisni virsū vāciešu balaljona ķēdei, kas tūliņ atklāja uguni. Tā kā Kolpaks ar virsniekiem atradās bataljona pašā priekšgalā, tad viņi arī pirmie krita. Kolpaka neuzmanība bij tā, ka neturēja sakarus ar šo vāciešu nodaļu un rītā, nenogaidījis uzdotā vietā vāciešu ierašanos, bij devies viens un nemaz nezināja, ka vāciešu nodaļa, bez kaujām, jau ir aizsteigusies priekšā.

Īsi priekš iziešanas uzbrukumā, Kolpaks saņēma manu vēstuli, kur es aprakstīju savu sarunu ar Dr. Valteri, kā arī noteikti lūdzu Kolpaku sevi uzmanīt un sargāt aizrādīdams, ka viņa atbildīgam amatam nav vairs vietnieka. Šo vēstuli Kolpaks iebāzis kabatā un ar to viņš ir miris. Pēc tam kāds Dr. Valtera uzticības virsnieks šo vēstuli ir nodevis Dr. Valteram. Vai taisni vācieši šo Kolpaka nāvi veikli inscenēja, to es neņemam apgalvot, lai gan lielā kaņā līdzīgas lietas ne vienu reizi vien praktizēja, ievīlīnāt savus pretiniekus dažnedažādās

lamatās. Atcerēsimies tikai augšā pievesto Manteifeļa sarunu pa telefonu. Viens tikai ir skaidrs: šī Kolpaka nāve nāca ļoti vēlama vācu virsštābam, jo no Kolpaka kā kaŗavīra un no viņa strauji pieaugošā kaŗaspēka, vāciešiem bij nevien respekts, bet pat dibinātas bailes.

Ši bēdu vēsts satrieca mani. Žēl bij Kolpaka kā mīļa, tuva cilvēka, bet visvairāk kā spējīga kaŗa vadoņa. Lai gan arī bij dusmas, ka Kolpaks nebij ievērojis pat visprimitīvākās dzīvības aizsargāšanu, kā to prasa moderna kaŗa taktika.

Par Kolpaka vietnieku nāca kap. Balodis, kam par palīgu un štāba priekšnieku tūliņ no Liepājas aizsūtīja Bolšteinu. Balodis bij daudz zem Kolpaka vadības mācijies un sevišķi Balodis sargāja savus kaŗavīrus no liekas nāves, veltiem darbiem un tos visādi aizstāvēja un pabalstīja. Laba īpašība bij Balodim, kā šāda pārejas laikmeta kaŗavadonim, ka viņš mācēja ar dažādu politisko virzienu vīriem, pat ar vāciešiem izrunāties un tomēr vilka savu noteikto nacionālo līniju un sevišķi to centās izkopt pie kaŗavīriem.

Vācu virsštābs skatījās uz Balodi un Bolšteinu daudz labāk, nekā uz Kolpaku un Grāmatiņu. Priekšā Balodis izlikās piekāpīgs, bet īstenībā stingri vilka to pašu Kolpaka nacionālo līniju. Attiecībā ar vācu virsštābu daudz palīdzēja Bolšteins, jo viņam vācu zemes sargu starpā atradās daudz skolas biedru. Uzbrukums pakāpeniski attīstījās. Mēs visās ieņemtās vietās centāmies tūliņ iecelt savus komandantus, kas vāca vajadzīgās nodevas kaŗaspēkam.

Pa šo tālāku uz priekšu iešanas laiku atkal iznāca mežā, starp Kalnciemu un Ērzeļu krogu, katastrofa, līdzīga Kolpaka nāves gadījumam, kas nobeidzās mūsu dārgā kaŗaspēka kodolam laimīgi tikai pateicoties sarkanarmiešu neattapībai un mūsu kaŗavīru varonībai. Te

bij vainīga Baloža neuzmanība. Pēc tam Balodis kļuva daudz uzmanīgāks.

Pamatojoties uz paviršas izlūkošanas ziņojuma, Baloža brigades kodols kolonā ar visiem vezumiem, bez jele kādiem priekšas un sānu izlūkiem iegāja biežā mežā, kur uzdūrās uz divām lielinieku rotām — ķēdēs. Ja šās lielinieku ķēdes būtu izveicīgāki sargrupējušās, tad no visas mūsu brigades maz kas pāri būtu palicis: ložmetēju un šauteņu lodes tos nopļautu nedaudzos mirkļos. Pēc kaujas likumiem šāda pārvietošanās kolonā bij liels noziegums.

Ieņēma arī Jelgavu. Bij cerības, ka arī Rīgu ieņems, bet te nu gājiens uz priekšu no vāciešiem tika apturēts, līdz kamēr noskaidrotos, kas tad īsti Rīgā valdīs. Vai Pagaidu Valdība, vai muižnieki ar landesvēru, vai jauna jaukta valdība. Jelgavā par komandantu tika iecelts Kr. Zomers. Es devos arī tūliņ uz turieni piepalīdzēt noorganizēt brīvprātīgo vākšanu, jo mobilizāciju vācieši vairs nepielaida. Nostājamies Jelgavā, saskaņā ar Pagaidu Valdības godu — ļoti patstāvīgi. Majoram Bišofam, un Jelgavas vāciešiem šī mūsu komandantura, ar mūsu karogu uz Lielās ielas, bij dadzis acīs. Tāpēc majors Bišofs tikmēr Zomeru provocēja, kamēr atrada likumīgu iemeslu viņu arestēt. Pēc tā es liku priekšā par komandantu iecelt virsleitnantu Grundmani, bet pats paliku zem juriskonsulta izkārtnes kā noteicošais komandanturas vadītājs. Es uzskatīju par galveniem komandanturas uzdevumiem: 1) vākt brīvprātīgos; 2) apgādāt viņus ar uzturu; 3) propagandēt sabiedrībā patstāvīgas Latvijas lietu. Neskatoties uz vāciešu pretdarbību — lietas virzījās labi uz priekšu. Es Jelgavā noorganizēju: 1) 1 kājnieku rotu; 2) 1 eskadronu; 3) darba rotu. Tad visās apkārtējās komandanturās pabalstīju un vadīju brīvprātīgo vākšanu.

Sevišķi labi gāja Bauskā, kur ar vācu virsnieka Jorka palīdzību izdevās noorganizēt veselu bataljonu no brašiem saimnieku dēliem. Komandierus pieprasījām no Baloža frontes un ar fronti vienmēr uzturējām dzīvus sakarus. Es personīgi zināmu uzmanību tomēr ievēroju — pēc iespējas nekad un nekur viens nestaigāju, sevišķi vakaros ne.

Jelgavā vācieši centās mūs visādi diskreditēt. Zinādami, ka eskadronam ir vajadzīgi segli, vācu kareivji mums tos piedāvāja pārdot, bet tad nāca atkal žandarmi, kratīja un ņēma tos nost un centās mūs arestēt. Caur gadījenu tikai es kādreiz izglābos no aresta, jo toreiz negadījos savā komandanturas istabā. Pēc tam atkal vilnis pārgāja. Reiz atbrauca uz Jelgavu Dr. Valters kā iekšlietu ministrs.

Dr. Valters uzaicināja visus Pagaidu Valdības darbiniekus pie sevis uz apspriedi; uzaicināmo darbinieku saraksts bij ar Dr. Valtera ziņu sastādīts un mans vārds arī bij to starpā. Neskatoties uz starpgadījumu, es arī ierados. Dr. Valters iesauca mani savā istabā, pabrinījās, kamdēļ es ieradies; es savukārt atkal pabrinijos, kam Dr. Valters specialī mani ir aicinājis. Tā kā uz ārieni rādīt nesaskaņas nebij ieteicams, tad es nosēdēju apspriedē līdz beigām. Šajā apspriedē Dr. Valters ieteica sevišķi stingri izturēties pret komunistu laika darbiniekiem, jo tie, ja arī būtu piespiesti strādājuši, tomēr esot savu „launo gribu“ pierādījuši. Es biju citos ieskatos vienkārši aiz tā iemesla, ka vācieši centās „komunismu“ izlietot latviešu inteliģences iznīcināšanai: „der Sturm sorgt dafür, dass die Bäume nicht über den Wald wachsen“. Šos uzskatus es izteikt nevarēju, jo Dr. Valters man noliedza ņemt aktīvu dalību šajā apspriedē. Škāndāls bij jāizbēg. — Tas skādētu.

No Jelgavas vāciešiem Dr. Valters tika saņemts ļoti sirsnīgi, atzinīgi un ar attiecīgu godu parādīšanu, kā īstam zemes iekšlietu ministram pienākas. Tā bij mums laba izkārtne.

Ar mani vēlējās runāt firsts Lievens. Es tomēr pats negribēju viņam savus uzskatus atklāt. Pie manis komandanturā viņš ieradies netika. Lievena uzskatus es pazinu: viņš savu likteņa laimi bij cieši kopā kalis ar bijušās Krievijas likteni un tikai caur Krieviju negribēja iejaukties Latvijas lietās.

Apriļa mēneša vidū Jelgavā ieradās Apsardzības ministrs Zālīts ar kādu amerikāņu kaŗa priekšstāvi; viņam līdz bij atbraucis ģen. Misiņš, kas kareiviski inspicēja manas jaunformējamās daļas. Acīm redzot Amerikas priekšstāvis bij informēts par gatavojušos Liepājā, landesvēra apvērsumu. Man bij ļoti neomulīgi un skābi, kad šis kungs lika priekšā jautājumu, kādas latviešu daļas atrodas Jelgavā, un kāds ir to kaujas vīru skaits. Maz vēl bij kas padarīts tanī, lai mēs varētu nostāties bezbailīgu skatu uz visām pusēm. Zālīts bij nervozs — itkā apzinādamies sagaidāmos notikumus Liepājā. Ģen. Misiņš ieradās arī komandanturā un kā „inspektors“ lika man priekšā jautājumu — ko es te darot? Es atbildēju ka organizēju kaŗavīrus... Uz kāda pamata? Laikam ar to gribēja man atgādināt, ka es esot kaŗa tiesas locekļis, ka mana vieta Liepājā un ka es te skaitoties kā „dezertiers“... Tad es izvilku Zālīša priekšrakstus par „brīvprātīgo vākšanu“ un vispārīgas mobilizācijas izvešanas jautājuma noskaidrošanu un sagatavošanu. Un tad Misiņš palika kā uz mutēs sists — tikai vēl piebilda, ka iesāktā brīvprātīgo vākšanas lieta Zviedrijā esot bijuse ļoti nelaba lieta, ka iniciatoru vēsture sītišot pie kauna staba... Dievs zin, kur tagad ir šis kungs, toreiz es viņam sava redzes stāvokļa negribēju izskaidrot, jo tas

bij velts darbs. Interesanti tikai, kas šo kungu bij man uz kakla uzlaidis, kam krimta tā kaņavīru vākšana, ko es tik sekmīgi šinis grūtos apstākļos vadīju no Jelgavas uz visām pusēm.

Sevišķi sekmīgs šis darbs bij Jelgavā, kur labākie mūsu inteliģences dēli iestājās formējamās vienībās un līdz ar to caur viņiem visa inteliģence tika saistīta ar Latvijas lietu. Pretējā gadījumā daļa no viņiem iestātos „landesvēra“. Zālīts vairs nepaspēja atgriezties Liepājā, kur iesākās „landesvēra apvērsums,“ bet ceļā izkāpa Priekulē no vilciena un paslēpās Priekules komandanta Kauliņa lauku mājās, no kuņienas vēlāk ieradās uz kuģa „Saratova“ pie pārējiem ministriem.

Balodis aicināja mani uz Ķemeriem apspriesties, ko darīt šinis apstākļos viņa kaņavīriem. Jau agrāk nevienu reizi vien ar Balodi bij vispusīgi noskaidrots jautājums, ka mūsu spēki vēl par maziem, lai mēs patstāvīgi pret landesvēru un dzelzsdviziju ko iesāktu, un tāpēc vēl reizi tikai uzsvēru, ka jāietur līdzšinējā līnijā un ar visiem spēkiem jāvairo un jāsaudzē mūsu kaņaspēks. Bet lietu gājiena sekošanai bij jau nokomandēti trīs virsnieki uz Liepāju vest sarunas ar „landesvēri“. Atlikās tikai gatavoties uz cīņām priekšdienās, taupīt un vākt no jauna kaņavīrus.

Ne vienu reizi vien es Balodim atgādināju par lielo virsnieku vajadzību, kāda pastāv Igaunijā pie mūsu daļu formēšanas. Balodis piekrita arī, ka būtu jāsūta uz tūrieni, jo mūsu frontē virsnieku bij par daudz, bet ar šo sūtīšanu Balodis nesteidzās un no savas puses nekā nedarija, gaidot pavēles no centra. Līdz ar notikušo apvērsumu Liepājā, cilpa ap Goldfeldu par patvaļīgu pievienošanos un Fletchera apvainošanu savilkās arvienu ciešāk, jo viņu sauca virsstābs uz Liepāju uz tiesu. Balodis arī tika nostādīts grūtā stāvoklī: no vienas puses

negribējās Goldfeldu izdot, no otras puses ar spēku aizstāvēt nebij iespējams. Balodis gribēja, lai Goldfelds ierodas pats brīvprātīgi Liepājā. Tādos apstākļos es devu Goldfeldam padomu, pārcelties uz mūsu Ziemeļu fronti pie Zemitana. To Goldfelds arī ar pāris saviem uzticamiem kaņavīriem izdarīja un ieradās kā varonis Ziemeļ-Latvijā un pacēla tur mūsu kaņavīru garastāvokli ne vienu reizi vien. Tā bij pirmā sakaru nodibināšana tieši starp abām mūsu kaņavīru daļām.

Drīz pēc „landesvēra“ apvērsuma, laikmetā, kad vācieši uzkrītoši Liepājā vilcinājās ar ministru prezidenta iecelšanu, Ķemeros ieradās Niedra, noklusējot par to, ka jau paspējis būt Tukumā landesvēra štābā un apgalvojot, ka tiko pārnācis no Rīgas caur Tīreļu purvu. Niedra gribēja panākt mūsu kaņavīru apvienošanu ar „landesvēru“ un tāpēc strādāja pie viņa politiskas platformas pieņemšanas. Viņš centās dabūt zem šās programmas zemes lietās Baloža parakstu. Balodis aizsūtīja uz Jelgavu pēc manis, es pierunāju arī tieslietu ministri Strautniek kgu līdzī braukt. Aizbraucām, Niedra arī bij tur. Izskaidrojām, ka mūsu platforma ir „Tautas Pado-
mes platforma“, ka zemes lietas atrisinās nākošā „Satvesmes Sapulce“ — un pie tā palikām. Niedra noskatījās uz mums itkā no augšas un sevi smējās. Pēc visa jau toreiz Niedram itin labi bij zināms, ka viņš būs par „Ministru Prezidentu“ jo, acīm redzot, šo vietu turēja Niedram vakantu. Spocīgs Niedra toreiz izskatījās savās salāpītās biksēs noskūtu bārdū. Savādi izskatījās, kad viņš noskrandojies, brauca ar Baloža glīto ekipāžu. Kāds no kaņavīriem uz to aizrādīja, tad otrs labs novērotājs tūliņ atteica, ka Niedra sevi tā skatījies, ka „viņš ne ar tādiem vēl zirgiem varot braukt“. Un pareizi arī bij: tiko Niedra varēja būt atgriezies Tukumā, landesvēra štābā, kad telefons jau zināja vēstīt no Jelgavas,

ka Niedra izsludināts par „landesvēras valdības ministru prezidentu“. Tā bij tirākā nodevība mūsu nacionalai lietai: taisni tāpēc, ka Niedra bij pazīstams kā teicams rakstnieks un pārbaudīts nationalists. Tā bij apzinīga brāļu kaŗa inscenēšana. Es tomēr savā lietā nelīkos traucēties, tāpat arī pārējie kaŗavīri un turpinājām tikai savas armijas vairošanas darbu iespējamības robežās.

Ar Strautnieku un Bolšteinu apbraucām mūsu nelielo fronti un iebraucām Slokā, kur dabujām lielinieku lielgabalu uguni. Drīz pēc tā man nācās Liepājā aizstāvēt pie „Kriegsstandsgerichta“ pulkvedi Apini un virsleitnantu Libertu, jo neviens no latviešu advokātiem negribēja šo aizstāvēšanos uzņemt, atrunājoties ar nevaļu.

Rudbāržos uz pulkveža Apiņa pavēli bij arestēti 6 landesvēra virsnieki, kas bij steigušies uz Liepāju palīgā apvērsuma izdarītājiem. Ceļā šie virsnieki bij nošauti no konvojieru seržanta. Seržants bij aizbēdzis. Vācieši apvainoja par galveno vainīgo pulkvedi Apini un viņa adjutantu leitnantu Libertu. Taisnodamies Apins centās vainu nogriezt uz Libertu. Liberts tiesā klusēja un izturējās varonīgi un aukstasinīgi. Tiesā uz zvēr. adv. Malkina un manas aizstāvēšanas pamata pulkvedi Apini attaisnoja. Lai gan Liberts, norādīdams uz Apiņa pavēli, varēja viegli no nāves soda tikt vaļā, tomēr viņš to nedarija. Libertu notiesāja. Pēc tā uz manu apžēlošanas lūgumu un, galvenais, uz sarunu pamata ar mūsu varas vīriem, pagaidām arī Libertu apžēloja. Libertam pēc tam laimējās izbēgt un vēl pierādīt savu varonību kā Bermonta cīņu laikā Liepājā, tā arī vēlāk cīņās lielinieku frontē.

Traģikomiska iznāca „ministru prezidenta“ Niedras nolaupīšana. Nolaupīšanas plāns ir bijis veikli izdomāts, inscenēts un labi iesākumā izvests. Pēc tam, rādās, izvedējiem ir pietrūcis enerģijas un Niedram laimējies

iegāja Rīgā, atņemot pa ceļam Lievena nodaļai ap 100 brīvprātīgu gūstēkņu, ko aizmugurē „varonīgie“ krievi bij iesākuši jau pa vienam apšaut, un sakapāt. Briesmīgi trakoja „landesvērs“ ar sagūstītiem un arestētiem „komunistiem“. Vienā vien Pārdaugavas rajonā pēc lauku kaŗa tiesas sprieduma tika apšauti kādi 300, un kur tad vēl bez tiesas nošauto skaits.

Pirmais, pie kā es atkal tūlit Rīgā ķeros — bij brīvprātīgo vākšanas noorganizēšana. Brīvprātīgo vākšanas darba priekšgalā nolika kapitanu Zomeru, ko majors Bišofs bij no aresta Jelgavā atsvabinājis. Tālāk mana līdzdarbība tur vairs maz bij vajadzīga, jo Zomers bij vīrs, kas pastāvīgi mācēja un spēja strādāt, un viņa svētīgo darbu pareizi apraksta Niedra savās „atmiņās“.

Pēc Rīgas ieņemšanas Niedras valdība ar landesvēri tiecās tālāk uz Ziemeļiem. Mūsu ziemeļu kaŗavīri kopā ar igauņiem tiecās no Ziemeļiem uz Rīgu. Agri vai vēl šīm grupām bij jāsatiekas un jāizcīna cīņa varas dēļ. Ziemeļnieki kopā ar igauņiem atbalstīja tautas Padomes valdību.

Es un Baloža brigade atbalstījām tikai „Tautas Padomes“ valdību, veikli aizrādot, ka vienīgais mūsu mērķis — cīņa pret lieliniekiem. Igauņi, ne tik apgaroti no ideālas palīdzības Latvju tautai un tās „Tautas Padomei“, kā aizrāvušies no jaunas uzvaras prieka, visur ieveda savu okupācijas varu un pamatīgi izrēķinājās ar vāciešiem un viņu piekritējiem.

Notikās tā, ka šo abu grupu priekšpulki sastapās Cēsis. Tad nu bij jāizšķiras, kā būs tālāk.

Niedra un „landesvērs“ aizrāvušies no tik vieglas lielās Rīgas ieņemšanas, ignorēdami pilnīgi apstākli, ka Rīgu lielinieku kaŗavadoņi apzinīgi vienkārši nodeva bez cīņām, bez kaujām — ar ātru roku nosūtīja „ultimatumu“

igaunjiem un Zemitana kaŗavīriem — atstāt Latvijas teritoriju.

Saprotams, ka šādos apstākļos manas vienīgās domas bij tās, kā vislabāk izmantot šos apstākļus iesāktai Latvijas lietai, kā vislabāk pavairot mūsu kaŗaspēku. Ziemeļ-Latvijas kaŗaspēkā trūka virsnieku — tā tad tie bij jāgādā uz turieni. Aktīvai cīņai Baloža brigādē bij vēl maz kaŗavīru ar kā dzīvību nedrīkstēja riskēt, tāpēc tie bij jānoliek tādā stāvoklī, ka viņi, tā sakot atrastos drošā rezervē, izvilkti no tiešām kaujas briesmām. To prasīja arī noteikti angļi caur savu priekšstāvi Kinanu.

Šajā laikmetā es galvenās pūles pieliku sakāru nodibināšanai ar ziemeļniekiem. Balodis idejā nevarēja vēl pacelties uz valstiska viedokļa: vienādi pabalstīt kā dienvidniekus, tā ziemeļniekus. Dienvidnieki Balodim vienmēr iznāca tuvāki. Tas pats sakāms par Ulmani. Un šās jūtas sevī minētie vīri ir piepaturējuši vai līdz pat šai dienai.

Pateicoties manam neatkarīgam stāvoklim šinī laikmetā man bij liels iespaids. Es jau domāju par to, kas pēc abu grupu apvienošanas nāks par kaŗaspēka virspavēlnieku. Skaidri bij viens, ka dienvidnieki negribētu padoties Zemitānam un tāpat ziemeļnieki negribētu padoties Balodim. Katrs nāca ar savu garu, ar savu sparū, katrs jutās sevī nopelniem bagāts, uzvaru aplaimots. Bet kompromiss bij jāatrod. Un tādu es atradu, uzmeklējot ģenerāli Simonsonu, kas sevī vienmēr par latvieti bij turējis un lielā kaŗa laikā bij komandējis atbildīgu rajonu ar korpusa komandiera tiesībām; beidzis savā laikā kaŗa juridisko akadēmiju, krietns un ārkārtīgi godīgs. Lai apvienotu arī ziemeļniekus, tad ievadīju sarunas ar pulkvedi Kalniņu, vai viņš neuzņemtos štāba priekšnieka amatu. Kas attiecas uz kaŗa ministra posteni, tad atkal izejot no principa, ka par visām lietām jāizbēg partiju

šķelšanas un ministriem arī jāpazīst kaņavīru etika, un apstākļi, es apstājos pie Zemgaļa, ka Tautas Padomes viceprezidents, acīm redzot, baudīja vairuma uzticību.

Tādos apstākļos, kā jau agrāk minēju, iznāca slavenais Niedras ultimātums Igaunijai un Zemitana spēkiem. Sagaidāmas bij kaujas ar nezināmiem iznākumiem, jo skaidrs un visiem saprotams bij, ka landesvērs savā uzvaras aklumā uzskatīja Niedru tikai kā savu ieroci. Gŗūts tapa mūsu dienvidnieku stāvoklis. Bij jāizšķir daudz jautājumu, kādu stāvokli ieņemt mums pret ziemeļniekiem, pret landesvēri, pret lieliniekiem. Aprunājāties ar majoru Kinanu. Pulkvedis Balodis saaicināja pie sevi sabiedrības priekšstāvjus. Šajā apspriedē uz manu priekšlikumu nolēma sūtīt mani un Bolšteinu tūliņ uz Cēsīm, noskaidrot stāvokli, ka Rīgā ir palikušas tikai pāris rotas, ka citi spēki ieņem fronti pret lieliniekiem un ka ciņas ar landesvēri, ja tādas būs, ir jāizcīna ziemeļniekiem kopā ar Igauniem, ka pāriet ziemeļnieku pusē varēs vienīgi atsevišķi kaņavīri un atsevišķas vienības. Ar tādu uzdevumu es braucu kopā ar Bolšteinu uz Cēsīm pie Zemitana zem izkārtnes it kā pārliecināt Zemitanu pāriet pie pulkveža Baloža grupas — un atstāt Igaunus. Pa ceļu dabūjām zināt, ka Zemitans ar Igaunju kaņaspēka pavēlnieku atrodas bruņotā vilcienā pie Amatas upes Āražu piestātnē, turp mēs devāmies, aizsūtot automobili uz Cēsīm. Papriekšu mums brauca landesvēra un krievu virsnieku grupa, kas gribēja nokļūt līdz Judeņiča štābam, jo pie Judeņiča atradās daudz Baltijas vācu virsnieku. Šis automobils, ieraudzījis ziemeļnieku ķēdi, paniskās bailēs atgriezās atpakaļ: viņu sirdsapziņa nebij tīra. Drīz mēs nonācām pie Igaunju bruņotā vilciena, kur bez Zemitana, Igaunju pulkveža Rieka, atradās vēl kāds amerikāņu pulkvedis, kas gaidīja vācu parlamentārus paziņoto miera sarunu vešanai. Tā mēs kādu

laiciņu stāvējām un runājām, līdz piepeži iesāka lodes svilpot un atskanēja tuvumā šāvieni, kā arī ieraudzījām landesvēristus, kas savā aklumā gribēja jau pirms pamiera izbeigšanas sagūstīt šo igauņu bruņoto vilcienu. Igauni, jau kaņavētrās pret lieliniekiem norūdīti, nemaz neiztrūkās, bet priedīgi un jautri atklāja uguni no smagā lielgabala un ložmetējiem. Vilciens tomēr lēnām iesāka kustēties atpakaļ uz Cēsīm. Pulkvedis Rieks izteicās, ka tagad te esot iesākusies Baltijas vēsturē liktenīga diena un bij jau pārliecināts savā uzvarā par landesvēru. Nobraucot Cēsīs, satikos pirmo reizi ar sen dzirdēto kap. Ozolu, kā vienu no galveniem 1917. g. darbiniekiem, kas palīdzēja itin veikli un ātri pārstrādāt latviešu strēlniekus no pārbaudītiem nacionalistiem par noteiktiem lieliniekiem. Toreiz man šie lielinieckie līdzekļi Latvijas nodibināšanai nebij saprotami, es to nepārredzēju un uz Ozolu skatījos vienkārši kā uz Vācu ģenerālštāba aģentu. Un pret vācu ģenerālštābu, man, kā bijušam krievu armijas virsniekam, bij vienkārši riebums un dusmas, ka viņi tik viegli salauza visas Krievijas armijas par tūlītēju postu pašiem krievu kaņavīriem. Tā tālākā toreiz es vēl nepārredzēju. Un tāpēc es atklāti, citu virsnieku klātbūtnē, nesniedzu roku un teicu, ka to nedarišu, kamēr viņa lieta nebūs noskaidrota un izmeklēta. Bet tad nakti un otrā rītā es dzirdēju Ozola kaņaplānus, kādus viņš atrisināja Bolšteinam ciņai pret landesvēri zem landesvēra ložmetēju un artilērijas trokšņa, — jo pa to laiku landesvērs jau bij ielencis Cēsīs, un es atradu, ka Ozols atrisināja visus manus nodomus un plānus daudz skaidrāk, sīkāk un labāk, kā es pats to spēju izdarīt, un es tad, zināms, tūliņ at samierinājos ar Ozolu. Vēlāk izrādījās, ka ziņas, ko sniedza Ozols par ziemeļnieku kaņavīru skaitu, bij pārspīlētas, uzdotā skaita vēl nebij — bet toties to attaisnoja un pārspēja gars, kas valdīja šinis kaņavīros.

Nevarēju tomēr piekrist, ka Baloža štābam būtu atklāti jāuzbrūk landesvēram no muguras, jo mūsu kaņavīru skaits bij tam uzbrukumam par mazu, katra „nacionala“ kaņavīra dzīvība bij dārga, kā pamatšūniņa nākošai armijai. Mums nebij pietiekoši municijas, līdz ar to mums būtu jāpārtrauc visi sakari ar mūsu sabiedrību un jānodod tā uz laiku landesvēra un dzelzsdivizijas varā — tam es nevarēju piekrist, bet gan apņēmos pabalstīt un panākt kā atsevišķu kaņavīru, tā atsevišķu vienību pāriešanu ziemeļnieku pusē. Tas arī tika izvests, jo pārgāja netikai atsevišķi kaņavīri, bet arī pat vesels Apiņa bataljons, kaut gan pret pulkv. Baloža gribu; man Balodis neko nekad nepārmeta, lai gan es atklāti dzinu šo aģitāciju.

Pēc šās sarunas Cēsis es ar Bolšteinu centāmies jo ātrāk tikt atpakaļ Rīgā, lai informētu par visu Balodi un sabiedrības priekšstāvjus. Bet mūsu automobils bij samaitājies vai nu aiz vecuma, vai arī kāds landesvēra draugs to slepeni bij izdarījis, jo tādu Cēsis bij daudz; arī uz vienīgā ceļa, pa ko mēs no Cēsim varējām izbraukt, bij naktī pārļauti ceļam pāri nozāģēti koki. Šajās baigās stundās, kur Cēsis tomēr bij drīzumā jāieņem, jo tās aizardēja pagaidām tikai 2 rotas, no kurām viena bij pusaudzū skolnieku rota — jo cits kaņaspēks vēl nebij attiecīgi pārgrupēts, es mācījos pazīt un cienīt varonīgo, mierīgo un uzvaras pārliecinošo Zemītanu, kas ar pīpi zobos noteiktā lēnā garā apstaigāja savus varoņus pusaudzū skolēnus. Uzbrukums iesākās ap pusnakti, mēs atstājām beidzot Cēsis ap 9 rītā, bet pabraucot gabaliņu, bijām spiesti apstāties, jo motors maitājās un rēpas plīsa, kā arī nozāģētiem kokiem bij jātieka gaļām. Pa šo laiku landesvērs mūs apšaudīja ar lielgabalu uguni. No tuvumā stāvošā bruņotā vilciena mūs

jautri vēl sveicināja varonīgais Goldfelds. Pabraucot kādas verstis 4 no Cēsīm, mūs apturēja barona Rādēna rota, kas no šās puses gribēja Cēsis apiet ar uzvilktiem gaiļiem. Barons Rādēns bij Bolšteina skolas biedris un tad Bolšteins viens veikli atrunājās. Man gan bij tāda sajūta, ka mani tūliņ vedīs pakārt pie tuvējā koka, jo galva taču man bij pilna ar pretplāniem un jo ātru šo nodomu izvešanu un cenšanos jo ātrāk tikt atpakaļ Rīgā. Vēlāk pa visu gaŗo ceļu līdz Rīgai mēs ne reizes netikām aizrūti un sastapām ārkārtīgi maz landesvēra palīga spēku, no kā varēja spriest, cik pārgalvīgi viņi šo cīņu uzsākuši. Igaŗu spēkus es pazinu labi. Un tāpēc arī pa ceļam, kur mēs apstājāties, es teicu vietējiem, ka drīz „landesvērs“ būs salauzts un drīzumā pie viņiem būs latvieši un igauņi. Un tā arī notika. Pārbraukuši Rīgā, tūliņ informējām Balodi un sabiedrību un es pārliecināju Balodi doties tūliņ uz Stukmaņiem pie pulkveŗa Jansona, pārliecināt to atstāt Stukmaņus un doties pie Zemīтана, jo viņa vietu ieņemsim mēs, dienvidnieki.

Lai šo plānu izvestu, tad es ar plkv. Balodi un Bolšteinu nobraucām tūliņ uz Stukmaņiem, lai satiktos personīgi ar pulkv. Jansonu un pārliecinātu viņu, ka Balodis ar saviem spēkiem ieņems Jansona rajonu, bet Jansons lai pievienojas Zemīтанam. Pateicām, ka tāda ir arī Zemīтана pavēle. Jansons tomēr negribēja steigties pie Zemīтана pa daļai tāpēc, ka vietējie paziņas lūdza Jansonu palikt uz vietas, pa daļai tāpēc, ka te viņš varēja spēlēt patstāvīgāku „tiešā pavēlnieka“ lomu.

Raksturīga saruna reiz norisinājās kādā apspriedē pie majora Fletchera. Tur bij pulkvedis Balodis, es, pulkvedis Bolšteins, Dr. Vankins, Fletchers un citi. Fletchers uzrunāja Dr. Vankinu ar titulu „Herr Kriegsminister“, mēs, „Tautas Padomes“ piekritēji, turpretīm, ar manu vieglu roku, grieŗoties pie Vankina, uzrunājām viņu

ar tituli „Herr Doktor“, jo viņš mums bij tikai dezer-
tējis kaŗa ārsts.

Pa to starpu pie Cēsīm kaujas gaita norisinājās
strauji, „landesvēram“ par ļaunu. Uzvaras priekos „lan-
desvēra“ galva bij aizsteigusies tālu uz priekšu, apmē-
rām Lodes piestātnes augstumā, nedomājot par saviem
spārniem. Igaunī un ziemeļnieki uzbruka vācu kolonai
sānos un sakāva landesvēru galīgi, apejoties tikpat
nesaudzīgi ar landesvēra kaŗavīriem, kā pēdējie bij ie-
sākuši rīkoties ar igauņu kaŗavīriem. Tas iedvesa pa-
niskas bailes landesvēra kareivjos, kas bij spiesti atkal
un atkal atkāpties, līdz beidzot palika drošos vācu celtos
ierakumos pie Juglas un Ķīšu ezera. Par kaujas gaitu
jau drīz Rīgas iedzīvotājiem bij zināms, redzot atkāpja-
mies caur Rīgu sapērtos vezumniekus. Ciņas pie Rīgas
ieilga. Igaunī ieņēma Mīlgrāvi un apšaudīja Rīgu arī
no jūras puses. Pāršāva Rīgas ūdensvadus un tā at-
stāja Rīgu bez Baltezera ūdens. Tomēr ciņas pie Rīgas
igauņiem maksāja dārgi, jo viņiem bij daudz kritušo un
vēl vairāk ievainoto. Drošākās kaŗaspēka daļas, „nāves
bataljona“ kaŗavīri, atteicās iet tālāk uzbrukumā pret
nopietniem staipuļu iežogojumiem un landesvēra ložme-
tējiem. No otras puses, Rīga baidījās no igauņu izlau-
pišanas un darīja visu, lai nobeigtu lietu ar pamieru.
Atsevišķi Baloža grupas kaŗavīri Rīgā pilnīgi terorizēja
vācu kaŗaspēku, apšaujot atsevišķus vācu kaŗavīrus, uz-
brūkot tiem rokas granātām u. t. t. Tam bij ļoti liela
moraliska nozīme.

Pēc Strazdumuižas pamiera noslēgšanas, landes-
vēra valdība ar Niedras kabinetu atstāja Rīgu un val-
dīšanas varu nodeva pagaidām angļu rokās. Pirmais
aizbrauca Niedra automobili uz Liepāju. Dienu pirms
savas aizbraukšanas Niedra nosvētīja Balodi un it sevišķi
mani savā organā „Lidumā“. Mani nosauca par Baloža

galveno padoma devēju, kas iedomājies sevi par lielu diplomatu, bet īstenībā esot kā ekscentrisks jaunēklis un jau sen pazīstams. Pārējie ministri pēc tam devās kuģīti uz Jelgavu. Devām rīkojumu no Rīgas uz Dubultiem komandantam Sausam šo kuģīti apturēt; Dubultos viņus trešais Godkalna eskadrons apturēja. Pa telefonu pieprasīja ap plkst. 5 rītā Baloža štābu, ko iesākt ar arestētiem? No ģeneraļa Baloža nevarēja izdabūt nekādu rīkojumu. Tā bij saprotama diplomātija. Tiri uz savu galvu es arī neatradu par iespējamu tūlīt rīkoties. Aizbraucu vēl uz landesvēra štābu un apskatījos, kā tur izskatās. Izskatījās diezgan bēdīgi. Pēc tā es tomēr, uz savu risku, pa telefonu ap plkst. 11 devu rīkojumu, pārvest arestētos eksministrus laivā uz ziemeļfronti un nodot Zemitana rīcībā, t. i., izlietot to pašu ceļu, pa ko bij nogādāts drošībā savā laikā Goldfelds. Pa to laiku jūrā bij sacēlusies liela vētra un neviens zvejnieks nebij uzņēmis pārvest arestētos uz Ziemeļ-Latviju. Tā kā par arestu bij arī landesvēra štābs dabūjis zināt un tūliņ sūtījis kareivjus atsvabināt arestētos, tad tie bij jāatsvabina, lai neizceltos bezmērķa sadursme — starp trešo eskadronu un landesvēri.

Rīgā domas dalījās: vieni gribēja galīgi atsvabināties no vāciešiem, ielaižot Rīgā pēc pamiera Zemitana kareivjus un igauņus, otri atkal pastāvēja uz Liepājas Pagaidu Valdības tūliņ atgriešanos, pieaicinot kabinetā pāris minoritatu priekšstāvju. Ģen. Balodis un es bijām par kompromisu (zināms: tikai uz pārejas laiku) ar minoritātēm. Iemesli sekoši: 1) mums ļoti labi bij zināms, ka igauņiem Rīgā ienākot sāksies pamatīga Rīgas izlaupišana un nemiens iedzīvotājos būs liels. 2) Rīgas izlaupišanas un žīdu kaušanas pielaišanas gadījumā — Sabiedrotie noteikti atvilktu mums savu palīdzību un palīdzozo roku un varbūt atļautu no jauna landesvēram papildināt savus

spēkus ar brīvprātīgiem vācu kareivjiem, ar ko Kurzeme un Lietava bij pārpildīta. 3) Ielaižot Rīgā Igaunju okupāciju, mums no viņiem tikpat grūti būtu vaļā tikt, kā no vāciešiem, jo igauņi jau bij paspējuši kaŗa ziņā pietiekoši labi noorganizēties. 4) Mums trūka pat tā visnepieciešamākā — trūka vienīga virspavēlnieka, kam vienādi padotos ir ziemeļnieki, ir dienvidnieki, priekšā mums vēl bija grūts armijas apvienošanas un uzbūves darbs, priekšā bija vēl daudz dažādu intrigu.

Tā kā Liepājā sarunas gāja par jaunas valdības nodibināšanu, tad uz turieni nobrauca no landesvēra un minoritatu puses barons Taube un no dienvidnieku puses es. Nobraucām ar amerikāņu misijas automobili. Es informēju par stāvokli min. prez. Ulmani. Uzsvēru, ka igauņus Rīgā nevar laist. Izteicu savas domas, ka par virspavēlnieku jāuzaicina ģen. Simansons, par štāba priekšnieku pulkvedis Kalniņš un par kaŗa ministri Zemgals. Ulmanis tam piekrita. Saruna bij īsa un sausa. Acīm redzot, Ulmanis nevarēja aizmirst, ka es savā laikā tik pamatīgi apstrādāju Dr. Valteri un ka es tomēr ar savu mobilizāciju, kā Kurzemē, tā Igaunijā biju galīgais uzvārētājs. Gan bez lauriem. Laurus saņēma Zālīts, Balodis un pats Ulmanis. Mani lauri bij: apziņa, ka mans darbs pareizs un sekmīgs. Savu misiju izpildījuši, mēs naktī devamies atpakaļ uz Rīgu. Šoreiz ar grūtībām, jo vācieši bij iebēruši smiltis mūsu automobilim mehānismā, tā kā dabūjām to izjaukt un pārtīrīt.

Rīgā iesākās Pagaidu Valdības sagaidīšanas dienas, kā arī ziemeļnieku triumfa ienākšana Rīgā. Bet vācieši no ziemeļnieku ienākšanas Rīgā baidījās un visādi iespaidoja angļu gubernatoru, kas bij iecelts, lai pagaidām uzturētu Rīgā oficieli kārtību, līdz „Pagaidu Valdības“ ienākšanai. Tad ziemeļnieki nolēma patvarīgi ienākt Rīgā. To pieļaut nedrīkstēja, bij jāatrod izeja. Izeju atrada guber-

nators Talents šādi. Vispirms ar mani nosūtīja pavēli Zemitanam, apturēt uz vietas gājienu uz Rīgu un ierasties personīgi kopā ar pulkvedi Kalniņu pie Talenta. To es izdarīju un kopā visi nobraucām pie Talenta. Talents ļoti veikli nevēlamo incidentu izbeidza. Vispirms viņš noprasīja Zemitanam, kāpēc ziemeļnieki dodas patvaļīgi uz Rīgu? „To dara kareivji patvaļīgi.“ Bet vai Jūs esat viņu pavēlnieks? — Ja, tas es esmu, atbildēja Zemitans, jo es viņus jau apturēju Strazdu muižā. Tad Talents atļāva ievest ziemeļniekus Rīgā. Sagaidīšana bij lieliska. Es aizgāju pretīm apsveikt apbrīnojamos ziemeļnieku varoņus, ko es no tautas biju ar vieglu roku pirmais izsaucis dzīvē un pirmais licis tiem pamata akmeni Rēvelē, izpildot Zāliša pilnīgi noteikto vēlēšanos, dabūt sabiedroto palīga spēkus. Uz manu uzaicinājumu tika nasūtīti man palīgā uz Rēveli Zemitans un ar manu priekšlikumu pulkvedis Kalniņš apstiprināts par artilērijas priekšnieku. Braucienā uz Rēveli un Stokholmu mans tulks bij mīčmans Brenners — tagad Zemitana adjutants, un kavaleristu starpā atradās leģendarais, manis izglābtais, Goldfelds.

Es varēju būt patiešām apmierināts ar to īsto reālo palīdzību, ko biju pusgada laikā no tautas gara izsaucis ar vieglu roku jaunai valstij un kas pati bez tālākās palīdzības, kā labi dīgstoša sēkla, patstāvīgi bij atīstījusies un noorganizējusies par šo apbrīnojamo spēku, gan mazu skaitā, bet lielu garā. Viņi uzvaras lepni iesoļoja Rīgā, dziedot brīvas tautas dīsmas, brīvai Latvijai par godu. Gājienu apbēra puķēm. Puķes pasniedza ebrejietes, bet tie bija varonīgie ziemeļnieki, kas puķes ebrejietēm atsvieda atpakaļ: Viņi neticēja šiem glaimiem, jo tāpat pirmie ebreji apsveica vāciešus, tāpat viņi apsveica lielniekus, tāpat apsveica landesvēri un tāpat grībēja pielabināties „ziemeļniekiem“.

Tuvojās Pagaidu Valdības atgriešanās diena.

Es ieņēmu galvenām Valdības nozarēm telpas, kas

kā tādas ir palikušas līdz šai dienai un ir jau Latvijas valsts īpašums.

Pienāca saulainā Pagaidu Valdības atbraukšanas stunda uz daudz minētā „Saratova“.

„Saratovs“ nostājās Anglijas kaŗa kuŗim blakam, jo tikai pār to veda Pagaidu Valdības izkāŗšanu krastā.

Kā Vācija, tā Anglija caur Baltiju centās tikt pie plašā Krievijas tirga. Vācijas politika pastāv iekš tā, ka viņa cenšas nostāties pati ar cietu kāju tieši caur krievu tautas brāŗiem mūsu priekšā un tā nodibināt sev drošus priekšposteņus, iznīcināt, cik tas viņai lietderīgs, vietējos iedzīvotājus latviešus.

Tāda ir vācu iekāŗotāju politika visā Latvijas vēsturē. Tāda tā jo spilgti izrādījās lielā kaŗa laikā, kad vācieši centās iznīcināt latviešus gan zem kaŗa izkāŗtnes, gan ar komunisma palīdzību. Zem kaŗa izkāŗtnes vācu ģeneralštābs nopostīja abus Daugavas krastus Rīgas un Jelgavas apkāŗtnēs daudzu simtu kvadrat klm plašumā ar vienīgo tiešo mērķi, šos apvidus pēc kaŗa uz reizes kolonizēt ar vāciešiem. Zem komunisma izkāŗtnes Vācu ģeneralštābs centās iznīcināt latviešu inteliģenci, lai pēc tam tās vietu nodotu vācu inteliģencei.

Anglijas politika ir, lai caur mūsu patstāvību, attīstību un stiprumu, kopīgi ar mums tikt pie Krievijas tirgus pārvaldīšanas, uzskatot un pabalstot mūs kā sev līdzīgus.

Starpība liela.

Pēc lielas neatlaidības, man izdevās uz sirmā pils torņa no jauna nostiprināt Latvijas karogu, uzvilktu tur jau agrāk uz manu rīkojumu, bet kuŗu nezināmas rokas īsi priekš „Saratova“ pienākšanas bij nogāzušas. Šis karogs pēc tam, kādas nedēļas vēlāk, vēl reiz no torņa nozuda, bet tad atkal tas uz mana rīkojuma pamata galīgi

tika nostiprinātas, lai pēc tam tas stalti pārdzīvotu drausmīgās Bermonta dienas, saņemdamas lielgabalu un šauteņu uguni.

Lieli ļaužu bari un dažnedažādas organizācijas ar runām apsveica atnākušo Pagaidu Valdību. Visiem apsveicieniem ātri un labi atbildēja Ministru Prezidents Ulmanis.

Iesākās grūts valsts pārvaldības un kaņaspēka noorganizēšanas darbs.

Par virspavēlnieku un apsardzības ministri iecēla ģen. Simansonu, par štāba priekšnieku pulkvedi Kalniņu un t. jopr. Pulkvedis Zemītans un pulkvedis Balodis palika katrs savā vietā par attiecīgo savu divīziju komandieriem. Es uzņēmos virspavēlnieka, tieslietu pārziņa un armijas štāba politiskās nodaļas vadītāja pienākumus.

Pirmais, par ko es starp citu interesējos tūliņ, bij noorganizēt vispārīgus virsnieku kursus, ko mērķis bij ne tikai pasniegt nepieciešamās zināšanas, bet arī galvenām kārtām, caur kopīgi pavadāmo laiku un klausīšanos disciplinēt pie patvaļībām pieradušos virsniekus.

Šajā laikā izdevās izdabūt no vācu kalpības Kurzemē Bauskas bataljonu, kas tomēr bij liels ieguvums, kā viens no drošiem sarga torņiem mūsu jaunai armijai. Pateicoties galvenām kārtām angļu līdzdalībai, izdevās pārvest arī uz lielinieku fronti „landesvēri”.

Sevišķi daudz bij jāstrādā pie iekšējās tiesiskas pilsonisko drošību kārtības ieviešanas jaunā valstī, kur daudzi kaņavīri, tikuši pie lielas varas, iedomājās sevi vai par vienīgiem un galveniem jaunās Latvijas nodibinātājiem, balstītājiem un sargiem, un tāpēc turēja par iespējamu, atļaut sev visādas patvaļības un nelikumības, aizbildinoties ar grūto un bailīgo kaņaklausību frontē.

Kā šādu slimīgu iedomu un izlaistas patvaļības upuris krita caur inteligentā studentu bataljona patvaļīgo štābu frontes līnijā, savās uz purva nodibinātās, paša

celtās un iekoptās mājās mans brālis, tirgotājs Teodors Beķers, plaši pazīstams, kā Rīgā, tā uz laukiem, iemīlota un iecienīta persona.

Šā notikuma leģenda ir sekoša.

Studentu bataljona štābs, sastāvošs no jauniem, galvenām kārtām, studijas nepabeigušiem virsniekiem, kur kareivisko disciplīnu nereti sajauc ar korporāciju „fukšu“ disciplīnu, paši būdami bezbailīgi, drošsirdīgi un izplūsdami jaunības visvarenības sparā, atrodoties tālu no augstākās priekšniecības varas centra, tuksnešainās un garā tumšās Latgales zemnieku starpā, nereti pildīja caur savas varas nelikumīgo lietošanu apkārtņi šaušaļu drebuļiem. Pat daudzi apkārtējo daļu virsnieki tricēja studentu bataljona komandiera, pulkveža Baloža tuvu draugu, otrā kursa studenta, bijušā Krievijas armijas jaunākā virsnieka, mūsu armijas pulkveža leitnanta Bruņinieka nenosvērtību priekšā.

Šo nelikumīgo patvaļību apogejs izlejas mana brāļa nāvē sekošā kārtā.

1918. g. nelaiķis Beķers nopirka tieši no grafa Loris Meļikova Petrogradā klavieres, kas atradās toreiz jau Beķera dzīvoklī, kaņšpēka aizvestas turp. Lielinieku laikā šīs klavieres bij novestas skolas telpām, Marinauzes muižā. Bruņinieks bij dabūjis zināt par šām klavierēm, ko tad nolēma pārvest uz Rīgu un nodot tur projektējamā speciala Studentu bataljona kluba lietošanai. Dabūjusi zināt par šo Bruņinieka lēmumu, nelaiķa Beķera kundze paņēmusi klavieru pirkšanas zīmi un nogājusi pie Bruņinieka, lūgt izdot klavieres atpakaļ kā Beķera īpašumu. Bruņinieks ārkārtīgi pārskaities, rupji nolamājis Beķera kundzi un piedraudējis ar nošaušanu uz vietas un saplēsis šo klavieru pirkšanas apliecību. Pie kam Bruņinieks ir ļoti labi zinājis: 1) ka nelaiķa Beķera brālis ir armijas virspavēlnieka juriskonsults,

tieslietu pārzinis un politiskās nodaļas vadītājs, 2) ka nelaiķa Beķera svainis ir jau ilgus gadus par Bruņinieka sievas tēva Upīša kga nama pārvaldnieku, 3) ka nelaiķa Beķera 2 māsas dēli Rušiņi atrodas viņam padotā studentu bataljonā un trešais māsas dēls kalpo armijas štābā.

Ja nu reiz Bruņinieks šīs klavieres gribēja rekvizēt, tad viselementārākais ģipienākums prasīja to izdarīt likumīgā kārtā, sastādot par to aktu un izdodot kvīti to īpašniekam. Ar laika trūkumu atvainoties nevarēja, reiz bij pat laika speciali sūtīt cilvēkus no frontes šo klavieru nosūtīšanai uz Rīgu.

Pamatojoties uz to, ka par klavieru rekvizēšanu nelaiķa Beķerim nekāda kvīte netika izdota klavieru nosūtīšanas dienā uz piestātņi, Beķers griezās pie vietējā komandanta palīga, kas dzīvoja piestātņē, aizturēt šo klavieru aizvešanu, aizrādot, ka tās ir viņa īpašums, ko zināja apliecināt visa apkārtnē. Rīcība pilnīgi likumīga, pilnīgi pareizi un varonīgi priekšzīmīga pēc tās rupjās uzvešanās, kā Bruņinieks apgājās ar viņa kundzi, kas var noderēt par priekšzīmi katram Latvijas pilsonim, kā likumīgi ir jāaizstāv savs īpašums. Komandants šīs klavieres aizturēja, lai noskaidrotu viņu īpašnieku un to sūtītāju. Tad pa telefonu pie komandanta piezvanīja Bruņinieks un krievu valodā nolamāja komandantu un draudēja to nošaut, ja klavieru nedošot.

Komandants pateica Beķerim, ka klavieru sūtīšanu ņemot uz sevi studentu bataljona komandiers Bruņinieks un ka viņš tās tālāk neaizturēšot. Nelaiķis Beķers no-teicis, ka tur tad neko vairs neesot ko darīt un esot jāiet uz mājām, un arī gājis uz savām mājām, kas atrodas soļi 300 no piestātņes. Tad iesteidzies piestātņē Bruņinieka uzdevumā ltns Greble un lamādamies prasījis, kur esot tas vīrs, kas sakot, ka tās esot viņa klavieres. Dabūjis zināt, ka Beķers esot aizgājis uz sa-

vām mājām, viņš aizsteidzies Beķerim pakaļ, uzkliezdzis lai stāvot, pieskrējis klāt, sitis ar steku un pēc tam ar revolvera spalvu par galvu, ka Beķerim smadzenes jau nākušas ārā. Pēc tam Greble nogājis Beķerim līdz uz viņa dzīvokli, ieslēdzies iekšā, noliedzis cilvēkiem nākt tuvumā, draudot nošaut un, kā rādas, būs gribējis pārliecināties, vai Beķerim ir ieroču atļauja, jo bij zināms, ka Beķers atvedis brauniņa revolveri un saņēmis atļauju ar pulkveža Baloža parakstu Rīgā. Pie durvīm jau Greble noteicis, „vēl šovakar tu gulēsi krūmos“ un apjautājies, kur esot tā „baba“, kas vakar bijusi štābā. Atļauju Greble būs tūlīt iznīcinājis, jo dabūjis revolveru, Greble tūliņ Beķeri veda uz štābu, kliegdams, ka arestējis vienu komunistu, pie kā atradis revolveru. Beķers lūdzis Bruņniekam, lai atļaujot vienu vārdu teikt, uz ko Bruņnieks uzkliezdzis „molčatj“ uz purvu, kas nozīmējis nošaut uz vietas, bez lietas izmeklēšanas un noskaidrošanas, un lai gan Bruņniekam itin labi bij zināms, kas atvestais par cilvēku ir, lai gan Bruņniekam pie rokas bij telefons, caur ko viņš Rīgā varēja pārliecināties par arestētā personību. Pēc tā nelaiķis Beķers ceļā uz purvu ir no Grebles nošauts, aplaupīts, kā arī izvazāta visa viņa manta no štāba kaņavīriem. Laba pateicība man par nenogurstošām pūlēm pie armijas dibināšanas. Pārs stundas pēc notikuma pienāca telefonograma uz Bruņnieka vārda no manis, kā armijas tieslietu pārziņa, ar priekšlikumu, atstāt Beķera klavieres mierā, jo pretējā gadījumā viņi atbildēs pēc likuma. Tas sacēlis pretvētru. Pienāca arī pulkveža Baloža telefonograma, sprieduma izpildīšanu apturēt, jo pēc likuma lauku kaņa tiesas spriedumus varēja izpildīt vienīgi pēc virspavēlnieka vai mazākais divīzijas komandiera apstiprināšanas. Viss par vēlu. Iesākās lietas noskaidrošana. Aresti. Lts Klekers nošāvās pats. Greble no Rīgas vairs ne-

atgriezās. Bēguļoja. Arī Bruņinieku arestēja. Tad ieradās pie Virspavēlnieka ģen. Simansona triju lielu vīru adjutanti un pa pusei lūdza, pa pusei pieprasīja Bruņinieka atsvabināšanu. Ģen. Simansons atteicās to darīt un ar to nocietināja armijā pilsoniskās likumības garu. Tomēr tā bij ļoti grūta lieta, sāpīgi tā ķēra mani, ka taisni tā kaņaspēka daļa, par ko es vienmēr interesējos, lai tā tiktu sargāta kā armijas zieds, un no viņas tiktu izdalīti vadoņi par visu pārējo armiju, lai tā mazinātos iznīcināšanas varbūtība, ka taisni tā daļa bij spējīga uz tik mežonīgu nelikumīgu rīcību. Vaina, saprotams, te meklējama nevis tanis jaunajos varonīgajos ļaudīs, kas bij sapulcināti studentu bataljonā, bet gan apstākli, ka mums trūka vēl attiecīgu piedzīvojušu, spēcīgu priekšnieku, kam pa spēkiem būtu vadīt šādu varoņu bataljonu. Vainīgs arī tas „landesvēra“ sodu ekspedīciju gars, kas acīm redzot studentu bataljona štābam bij pielipis.

Es sapratu, ka te lieta grozās ne ap personīgu izrēķināšanos, bet gan ap likumības prestiža nostiprināšanu jaunās Valsts jaunā kaņaspēkā. Te vajadzēja pamatīgās, taisnas tiesas izmeklēšanas, taisna soda. Kas attiecās uz vainīgo amnestēšanu, tad tās ir visas tautas tiesības, kas nodotas Valsts Prezidentam, un virspavēlnieka tiesības, kas tiek piemērotas pēc vainīgo nopelniem un valsts interesēm. Lieta bija norisinājusies gaišā dienas laikā, visas apkārtnes klātbūtnē, un tā nekādi nebija noklusējama, nekādi nebija izbeidzama bez tiesas, kā to gribēja izvest.

Kā zināms, neskatoties uz visu Bruņinieka lielo draugu pretdarbību, Greble un Bruņinieks un citi līdzvainīgie, pēc veselas rindas gadu, vairāk reižu tika tiesāti un viņiem piespriests nāves sods, bet beidzot galīgi no Valsts Prezidenta amnestēti, Bruņinieku, degradējot par kareivji un Grebli izslēdzot no kaņaspēka. Bruņi-

nieks, kā zināms, pateicības vietā par palīdzību saviem draugiem, traģiski nošāva savu svaini, virsnieku Tālivaldi Upīti (kas 1920. g. varonīgi aizstāvēja visur Bruņinieka nevainību Atalīenas traģedijā). Divi no tālākiem līdzvainīgiem štāba virsniekiem pa tālāko ciņas laiku Latvijas labā bij paspējuši caur varoņu nāvi izpirkt savu grēku pilsoņu brīvības un drošības principu nostiprināšanas laukā.

Tā beidzās šī nožēlojamā traģiskā drama jaunās armijas virsnieku starpā, kas izcēlās tanī laikā vienīgi caur attiecīgas stipras, spējīgas, vispusīgi izglītotas priekšniecības trūkumu.

Pēc tam es ķēros pie politiskās nodaļas noorganizēšanas armijas štābā un iesāku bez cita izpētīt noslēpumu, kā Latviešu strēlnieku pulki pārveidojās lielinieku piekritējos. Tas man sagādāja sīvus pretiniekus. Es neatlaidīgi strādāju un pūlējos, lai pie armijas štāba saistītu spējīgākos virsniekus. No otras puses, es izsaucu pret sevi lielu opozīciju kā vadošos ziemeļniekos, tā dienvidniekos par to, ka virspavēlnieks pagaidām bij iecelts ģen. Simansons. Caur to tomēr uz laiku izbeidzās savstarpēja neatzišana abu nopelniem bagāto mūsu armiju grupu starpā. Arī lielinieki un bermontieši slepeni darīja savu. Gala iznākums bij tas, ka visādi centās mani dabūt no Virspavēlnieka štāba projām. No otras puses, liels sarkanarmiešu gūstekņu sastrēgums lasījās Valmieras gūstekņu nometnē un caur savu skaitu un nenoskaidroto stāvokli radīja augošas briesmas vēl vājās Latvijas aizmugurē. Bij pieprasījumi Tautas Padomē. Tāpēc bij radies no vairākām pusēm vēlams priekšlikums, sūtīt mani kā tieslietu pārzini uz gūstekņu nometni. Tā kā šī pārceļšana notika bez manas piekrišanas pieprasīšanas, tad tā bij uzskatāma, kā pilnīgi radušās daudzpusīgas opozīcijas izrēķināšanās ar mani, par ko arī es pārliecinājos un pats uz to škatījos kā uz provokāciju,

lai pavēles neizpildīšanas gadījumā, varētu ar mani izrēķināties pēc likuma. Morāliski panest šo spērienu nācās ļoti grūti, jo vairāk tāpēc, ka tas notikās drīz pēc mana brāļa traģiskās nāves. Es tomēr pēc lielākas pārdomāšanas padevos šai pavēlei un nobraucis uz Valmieru, atkal nodevos tieši savam jaunam darbam. Gūstēkņus sarkanarmiešus un citus es sagrupēju pēc kategorijām, ievācu ziņas un nokārtoju gūstēkņu atbrīvošanu vai atstāšanu nometnē, līdz ziņu ievākšanai vai nodošanai tiesai, un pārvešanu uz cietumu. Atstātos sarkanarmiešus kaņavīrus nometnē es sadalīju savukārt kategorijās un caur stingru pārdomātu sistēmu centos pārvērst pakāpeniski par nacionalās armijas kaņavīriem, ieceļot viņiem par instruktoriem un virsniekiem spējīgus, pārbaudītus nacionalistus. Šādu gūstēkņu sarkanarmiešu salasījās vesels bataljons, ko katru dienu uzcītīgi apmācīja gan kaņā mākslā, gan arī valstiski nacionalā domu gājienā. Šie patiesībā bij visi vīri, kas lielāko daļu pēc kaņā likuma bij nāvei vai ilggadīgiem spaidu darbiem nolemti. Par šo savu apžēlošanu viņi arī jaunai Latvijai lielišķi pateicās, jo viskritiskākās oktobra dienās, naktī viņi ieradās Rīgā un ieņēma pozīcijas blakām studentu bataljonam, kā Daugavas sargi pret Bermonta izsalkušām vācu bandām. Kādu dienu šajā kūpošā nelielā darbā ieradās premjers Ulmanis apmeklēt šo nometni, parunāt Valmierā, un starp citu iedzēl man pasakot, „ka vot te esot mans īstais darba lauks“ . . . Es tomēr labi sevi pazinu un zināju itin labi savu īsto darba lauku un tāpēc arī noklusēju atbildi uz šo Ulmaņa rupjību.

Septembra mēneša beigās pabeidzu es Valmierā savu gūstēkņu nometnes pārorganizēšanas darbu un bez kādiem šķēršļiem varēja atgriezties Rīgā. Tajā laikā caur savu bezdarbību un caur darbinieku patvaļībām bēdīgā un bailīgā stāvoklī atradās armijas štāba izlūkošanas nodaļa.

Operatīvās daļas priekšnieks Hartmanis un citi virsnieki lūdza mani izpildīt šo nepateicīgo vietu. Redzēdams izlūkošanas nodaļas atbildīgo un nepieciešamo lomu šajā valsts un kaŗaspēka radīšanas laikmetā, es uzņēmos to. Šoreiz arī Ulmanis neesot vairs nekā iebildis, jo aiz manas muguras bij nenoliedzams darbs Valmieras gūstekņu nometnē.

Izlūkošanas nodaļu es pārņēmu haotiskā stāvoklī, jo tur nebij nekas noorganizēts un no darbiniekiem maz bij tādu, uz ko varēja pilnīgi palaisties. Uzreiz arī nevarēja visus līdzšinējos darbiniekus atlaist, jo nebij ko ielikt vietā, to varēja izdarīt tikai pakāpeniski. Vispirms es centos nostādīt visu izlūkošanu pilnīgi juridiski, t. i. ievāktas baumas un apsūdzības, izdarot attiecīgas izziņas, apstrādāt pēc likuma un pēc tam nodot attiecīgai tiesai. Kas uz komunisma apkaŗošanu attiecas, tad es domāju, ka komunisms, līdzīgi tumsai, izputēs pats no sevis, tiklīdz tiks iededzināta istās kārtības un nacionalisma liesma. Un tāpēc tad arī visas pūles es pieliku, lai ievestu visur vajadzīgo Valsts kārtību un iededzinātu nacionalisma garu, jo kas būs īsts nationalists, kas mīlēs savu zemi un tautu, tas vairs par internacionalistu, komunistu nevar tapt. Pārlicināts, ka vis tie kaitīgākie jaunai Valsts kārtībai ir algotie komunistu aģenti, es tad arī galvenās pūles pieliku šo aģentu un viņu naudas avotu „izcelšanai“. Kas attiecas uz kaŗaspēku, tad es iznīdēju tur komunismu pēc tās pašas sistēmas, ka to tur savā laikā vācu ģeneral štābs ieperināja. Proti:

Katrā kaŗaspēka vienībā atradās Nodaļai padoti kaŗavīri, kas tur potēja nacionalo garu un sekoja ienaidnieku aģentiem.

Šā grūtā darba pašā sākumā uznāca liktenīgās Bermonta dienas, kam pie visa tomēr bij viens liels

nopelns Latvijas labā, tas piespieda Latviju noorganizēt stipru kaļaspēku.

Tā kā Rīgā jau puslīdz droši bij zināms, ka Bermonts uzsāks no Jelgavas uzbrukumu pret Rīgu un nacionalo Latviju, tad ģen. Simansons gatavojās arī uz visām varbūtībām. Starp citu ģen. Simansons kopā ar štāba priekšnieku pulkvedi Kalniņu, pieprasīja no toreizējā Kurzemes divīzijas komandiera pulkveža Baloža 1 bat. kājnieku un bruņoto vilcienu, ko sūtīt uz Rīgu, informējot Balodi par kritisko stāvokli Rīgā. Balodis ne tikai neizpildīja šo Simansona pavēli, bet pat uz savu roku iesāka uzbrukumu pret lieliniekiem pie Livāņiem un savukārt pieprasīja palīga spēkus no Rīgas šā uzbrukuma atrisināšanai, ko, zināms, nebij iespējams izpildīt. Bermonts tomēr bij vilies savās cerībās, ieņemt drīz un jo viegli Rīgu. Līdz Rīgai vācu bandām nācās izcīnīt niknas kaujas, ar ļoti lieliem zaudējumiem. Šinīs kaujās daudziem Bermonta algotiem spēkiem pārgāja prieks cīnīties. Ļoti liels pluss mūsu pusē bij tas, ka landesvērs atradās pie Krustpils, pagaidām pilnīgi ārpus kaujas līnijas pret Bermontu. Lai gan landesvērs rēķinājās un bij nolēmis drīzumā pievienoties Bermontam, tad tomēr pagaidām viņu no šī soļa atturēja respekts pret Kurzemes divīziju, kas tūdaļ uzbruktu landesvēram no muguras.

Bet daudz bij zaudējumu arī mūsu mazā kaļaspēkā, sevišķi liels % krita virsnieku. Tā sivi cīnoties, tomēr lēnām mūsu kaļaspēkam bij jāatkāpjas uz Rīgas pusi. Līdz 8. novembrim sevišķi sīvas cīņas norisinājās Torņkalna tuvākā apkārtnē; cīņas ieilga līdz vēlām vakaram un tapa tik sīvas un nenoskaidrotas, ka abas puses nakts tumsā bij atkāpušās līdz drošākām pozīcijām. Tāds nenoskaidrots stāvoklis ilga līdz 7 vakarā, kad pulkvedis Zemitans uz Goldfelda nepārbaudīta zi-

ņojumā pamata, bij zaudējis galvu un nesazinoties [ar virspavēlnieka štābu uz savu roku devis pavēli savai divīzijai, atkāpties uz apcietināto Juglas līniju.

Bēdīgi izskatījās šinī mirklī štābā, — bij atnākuši mūsu draugi Sabiedrotie — Dū Parque un majors Kenans. — Majors Kenans jau uzskatīja mūsu lietu kā pilnīgi pazaudētu, patiešām sirsnīgi nožēloja visas ilgās pūles un drīz pēc tam devās prom uz Anglijas kuģi, kas bij nostājies Daugavas grīvā jūrā.

Tādos apstākļos ģen. Simansons deva pavēli štābam evakuēties, bet pats ar pulkvedi Kalniņu tūdaļ sēdās automobiļos un brauca uz Pārdaugavu, pārliecināties par lietas apstākļiem.

Es arī tad steigšos uz dzīvokli, lai paņemtu sev līdz nepieciešamākās lietas. Pa to laiku piezvanīja pa telefonu kāds no maniem tuvākiem atbildīgiem ierēdņiem — pateica par pavēli evakuēties, kā arī teica ka pats tūliņ dodoties uz vilcienu un man pakaļ esot tikko nosūtījis manu ziņnesi, kas palīdzēšot nest manas lietas. Kautkas šā ierēdņa balsī bij tomēr uzkrītoši un es devos tūliņ pats uz Izlūkošanas nodaļas štābu, kur dabūju zināt, ka mans ziņnesis jau 4 nobraucis uz pietātni ar Nodaļas mantām, lai evakuētu tās. Pietātnē nesastapu arī šī atbildīgā ierēdņa, bet gan dabūju zināt, ka šis ierēdnis nolēmis palikt Rīgā . . . Arī mani pierunāja daži pazīstamie palikt Rīgā, reiz latviešu lieta esot jāskaita kā izbeigta, jo ar Bermontu jau nākot Niedra, Vankins un citi atpakaļ. Jo kā gan Ulmanis un Simansons esot ar mani apgājušies, nosūtot uz Valmieras gūstekņu nometni, kā pateicību par manu līdzdarbību pie Latvijas dibināšanas.

Man iešāvās galvā dzeja: „Kam brīvās krūtīs vīra gars atrodas.“ Un es pēc tā rikojos. Un zināms, es gāju turp, kurp sauca liktens. Ceļā, ar dziesmām uz

lūpām, satiku štāba virsnieku komandu, kas devās uz tiltiem. No virssardzes atsvabināja visus apcietinātos virsniekus. Arestētam no manis kap. Erdmanim, laimīgi bij izdevies izbēgt no citadeles cietuma. Es devu rīkojumu vrsl. Ozolam, zem personīgas atbildības nogādāt Erdmani uz Cēsīm, bet tā kā vilciena noiešana pietātnē aizkavējās, tad Ozols, baidīdamies ka Erdmanis neaizbēg, uz laiku bij Erdmani ievietojis citadeles cietumā, no kuŗienes tad Erdmanim laimējās izbēgt. Daļa virsnieku prasīja Erdmaņa nošaušanu bez tiesas, to es nevarēju pieļaut, jo nevarēju arī iedomāties, ka no tik noteikta virsnieka kā vlts Ozols bij, Erdmanim laimētos izbēgt.

Ansbergs to vakaru bij izgājis no Rīgas pretīm Niedram.

Pārdaugavā ģen. Simansons ar pulkvedi Kalniņu nolēma apcietināties un turēties Daugavas labā krastā. Pa to laiku uz Daugavas labā krasta pie tiltiem varonīgi nostājās pozīcijās studentu rota; drīz tai blakam nostājas no manis Valmieras noorganizētais, bijušo sarkanarmiešu bataljons. Lielākā daļa štāba virsnieku, saskaņā ar pavēli evakueties, bij salasījušies pietātnē un gaidīja pavēli tālākiem soļiem. Nekādas panikas, nekāda nospiesta garastāvokļa nebij. Visi jutās drošsirdīgi, jokoja un pulkveža Silenieka vadībā noorganizējās, lai apturētu pa Rīgas ielām atkāpjošos Zemitana kaŗavīrus. Bet bija jau par vēlu — Zemitana vīri jau bij tuvu pie Juglas. Te Zemitans attaisnoja mani, kāpēc es viņam pilnīgi neuzticējos, kā Ziemeļ-Latvijas pavēlniekam, un labāk sākumā vēlējos pulkvedi Kalniņu redzēt viņa vietā. Drīz piebrauca pie pietātnes štāba priekšnieks Kalniņš ar virspavēlnieku ģen. Simansonu un pavēlēja virsniekiem iet atpakaļ uz štābu.

Otrā dienā tikai noskaidrojās, ka arī vācieši bij no kaujas līnijas atkāpušies un pulkveža Zemitana pārsteigšanos nebij zinājuši un tāpēc nevarējuši to izmantot. Otrā dienā es pavadīju laiku kādā lielākas muižas īpašnieka ģimenē, kam bez šaubām bij interese sagaidīt Bermontu ienākam Rīgā. Viņi negavilēja, viņi neņirgājās un neuzvilka mani, — nacionalās Latvijas līdzdibinātāju. — Bet gadījās tanī pašā dienā man turpat sastapt kādu istu latvieti-prāvestu A., kas tad nu atrada isto momentu izliet savu žulti par izbeigušamies „nacionalistu sapņiem“ un beigti tie nu esot, jo tūliņ ienākšot Bermonts Rīgā . . . Par šo mācītāju teica, ka viņš 1906. g. Mārcienā krievu virsniekiem pieprasījis manu nošaušanu, bet šie virsnieki esot izraidījuši cienģtēvu pa virtuves durvīm ārā . . . Šie virsnieki pazina manu, tīri progresīvo juridisko pārliecību, tajā nebij nekā netīra, krimināla, ko vēlējās redzēt cienģtēvs, nesaprasdams laika garu . . .

Pēc tam es šo prāvestu satiku trīs dienas vēlāk.

Viņš vēl cerēja uz Bermonta ienākšanu, lai gan ne tik jautri. Pēc tam es satiku šo prāvestu 8 dienas vēlāk, tad viņš ne labprāt vēlējās ar mani satīties — un tad viņš nobrauca uz savu draudzi . . . sirds dziļumos gaidīdams uz Viļuma laiku atgriešanos.

Tā zināms ir katra cilvēka pārliecība un politisko uzskatu gaume. Bet skaidrs arī, ka mani un šā iedomīgā prāvesta ceļi dzīvē šķiras un nekad nevar sakust. Cik es esmu tolerants pret dažādiem uzskatiem un dažādo izglītību un ticību, tik šis kungs ir slimi iedomīgs savu personīgo uzskatu neapšaubāmā patiesībā: vienīgi tas ir pareizi, vienīgi tas ir taisnīgi, vienīgi tas patīk Dievam un ir lietderīgi cilvēkiem, ko domā un pie kā turas viņš. Bet nemaldīgā, Dievam patīkamā Ķeizara Viļuma valsts un viņa iluzijas sabruka. Sabruka arī šā

latvieša mācītāja iluzijas, kas pārspēja vietējo ultravāciešu uzskatus un iluzijas.

Tas acīm redzot cejas no tās pašas patentētās iedomības un uzskatu truluma, ar kādu Mārtiņš Luters savā laikā uzstājās pret Kopernika mācību, stūrgalvīgi neatzīstot, ka mūsu zeme griežas ap savu asi. Un tāda neizprotama iedomība piemita arī Andrievam Niedram un piemita lielākai daļai veco luterticīgo mācītāju. Lūk kāpēc es, dzīdamies pēc īstenības gara, jau 1905. g., agrā pavasarī izstājos no luteranisma, kas toreiz atklāti pabalstīja rīcību, izšaut revolucionarus latviešus kā trakus suņus.

Gadu vēlāk, kaut arī tikai formāli, es pieslējos grieķu katoļu baznīcai, kas lai gan savu ārējo ieražu ziņā ir palikuse luteranismam daudz pakal, tad tomēr iekšējās sirsnības ziņā ir priekšā. Katrai tautai ir jāizstrādā pašai sava nacionāla ticība. Un tādu ticību latvieši var it viegli izstrādāt uz tā saucamā „monisma“ jeb zinātniskās īstenības mācības pamatiem, kas nodibināta no lielā zinātnieka un domātāja Hekeļa un iziet uz ticības, zinātnes un dzīves apvienošanu. Šo monisma mācību es cenšos piemērot mūsu latviešu dzīvei savā „tautas augstskolas“ savienības projektā, kas tomēr līdz šai dienai ir palicis nesaprasts no mūsu inteliģences. Bet tuvāk to iztirzāt man nav atlicies laika. Varu tomēr atzīmēt, ka šajā „tautas augstskolu projektā“ man ir izdevies apvienot dzīvi, zinātni, ticību un ģimeni.

Bermonta Rīgas apsēšana ieilga. Tautas nacionālais gars ar katru dienu pieņēmas spēkā. Brīvprātīgie nāca no visām pusēm. Daudzi vēlējās sev par virspavēlnieku Balodi. Pievienojās apstākļi, ka ģen. Simansons caur ilgām Ministru Kabineta sēdēm nogura un atstāja paguruša cilvēka iespaidu. Tā kā pulkvedis Zemītans caur savu pēkšņo aiziešanu uz Juglas pozīci-

jām, atkrita kā pretendents, tad Baloža iecelšanai par virspavēlnieku ir no ziemeļnieku puses nekas nestāvēja ceļā un pulkvedis Balodis tika iecelts par virspavēlnieku. Bijušais štāba priekšnieks, arī tajā pašā laikā visas artilērijas priekšnieks, pulkvedis Kalniņš, noteikti vēlējās atteikties no šiem armijas štāba priekšnieka pienākumiem, kas prasīja sev visu laiku un arī specialas ģeneralštāba virsnieka zināšanas. No otras puses, visas artilērijas priekšnieka pienākumi prasīja arī sev visu laiku. Ziemeļnieki pastāvēja, lai pulkvedi Ozolu ieņemtu štābā. Dienvidnieki tomēr Ozolam neuzticējās un stāvoklis caur Kalniņa aiziešanu kļuva kļūmīgs, jo vienīgais kandidats uz štāba priekšnieka vietu bij plkv.-ltn. Ozols. Bet te negaidīti atbrauca no Mazkrievijas ģeneralštāba pulkvedis Radziņš, spējīgāks, vecāks, kaujās norūdītāks, nopelniem bagātāks par Ozolu, kas tad arī izglāba skaldīšanās situāciju virsnieku starpā. Pulvedis Radziņš nāca par štāba priekšnieku, pltns Ozols par operatīvās daļas priekšnieku un es paliku par ārējās un iekšējās izlūkošanas priekšnieku. No ārējās izlūkošanas pienākumiem es drīz atsvabinājos, jo abus izlūkošanas veidus bij ļoti grūti vienā personā savienot: katra nozare prasīja visa cilvēka enerģiju. Ārējo izlūkošanu uzņēmās kap. Rozenšteins, kas šinī nozarē strādāja ar interesi un reti labiem panākumiem. Es nodziļinājos savos atbildīgos uzdevumos, no kā sekmēm lielā mērā atkarājās Latvijas valsts galīga nodibināšanās. Ienaidnieku, kas slepeni strādāja pretīm, bij daudz. Bij jāseko galvenām kārtām: 1) lielinieku aģentu darbībai un 2) muižnieku aģentu darbībai, kā abu mērķi izgāja uz nacionālas armijas un valsts iznīcināšanu un tāpēc viņu darbība bieži sakrita. Jo muižnieku aģenti bieži pabalstīja lielinieku propogandu, lai tādā ceļā panāktu tikai nacionalisma iznīcināšanu.

Galvenās pūles es pieliku stingras sistēmas izstrādāšanai. Kā jau agrāk pieminēju, tad es ne tik izgāju uz „komunistu“ un aģentu izķeršanu, kā uz nacionālisma dēstīšanu un sēšanu, pierādot uz katra soļa, ka par „nacionalistu“ ir daudz izdevīgāk būt, ne kā par „komunistu“. Lai izbeigtu algoto komunistu eksistenci, tad es galvenās pūles pieliku viņu naudas līdzekļu konfiscēšanai, piešķirot attiecīgu daļu no atrastām summām Izlūkošanas Nodaļai un tās darbiniekiem. Tas līdzēja. Manā laikā tika ļoti daudz konfiscēts lielinieku slepeno līdzekļu.

Otrs lielākais lielinieku aģentu līdzeklis bij bailu sēšana caur varbūtējo lielinieku atgriešanos Latvijā. Lai šās bailes paralizētu, tad es noorganizēju jo biežu aizdomīgo vietu pārmeklēšanu un šaubīgu personu aizturēšanu, caur ko panācu, ka bailes no tagadējās Izlūkošanas Nodaļas bij lielākas par nākošiem priekiem, kas varētu būt pie lielinieku atgriešanās Latvijā.

Pie Izlūkošanas Nodaļas pārorganizēšanas sevišķi daudz man palīdzēja ģenerālis Radziņš, pltns Ozols, tāpat arī ģen. Balodis.

Bermonta uzbrukums Rīgai turpinājās. Katra diena pavairoja mūsu kaņavīru skaitu un viņu brašo garastāvokli. Pienāca arī no Sabiedrotiem ieroči un apģērbs. Pienāca klāt artilērija.

Visu laiku gāja sarunas ar Igauniem lielākas palīdzības sniegšanas dēļ. Igaunī tomēr gribēja mūs par daudz izmantot un tāpēc sarunas ievilkās gaļumā. Vienīgi Igaņu bruņotais vilciens mums atnesa diezgan manāmu palīdzību.

Arī no svara bij sarunas vešana ar Igauniem pati par sevi. Jo tomēr katrā momentā uz mūsu vēlēšanos mēs šo palīdzību varējām dabūt. Latvijas lietai bij no svara, ka šis līgums tomēr netika noslēgts, jo tas būtu

uzkrāvis jaunus slogus uz pleciem. Ne tik viegli būtu tikt vaļā no Igauniem. Ka līgums ar Igauniem netika noslēgts, tur galvenie nopelni pieder Ulmanim un Samuelim.

Mums kaŗavīriem pagaidām līguma noslēgšanas jautājums ar Igauniem bij vienaldzīgs. Mums bij tikai no svara, lai vispār tiktu vestas sarunas un šādas palīdzības dabūšana kritiskā momentā būtu iespējama.

Ar novembra mēnesi jau mūsu izredzes padzīt Bermontu pieauga. Mūsu kaŗaspēks bij pieaudzis; bij apbruņots un tika jau pienācīgi apģērbts. Arī Sabiedroto tiešā palīdzība bij liela galvenām kārtām ar artileriju no kaŗa kuģiem. Tas iedvesa „fričiem“ un „krieviem“ respektu. Īstās krievu daļas, kā bij maz Bermonta kaŗaspēka starpā, gandrīz visas jau bij saņemtās gūstā. Atlikās tikai dažnedažādie „vācieši“, — brīvprātīgie, kas bij cerējuši uz vieglu laupījumu un vieglu uzdzīvi Rīgā. Uz visu to dien jo dienas „fričiem“ palika mazāk cerību un mazākas izredzes, un tāpēc Bermonta spēki sāka pakāpeniski irt.

Uz novembra mēneša vidu Rīga jau galīgi bij atsvabināta no Bermonta bandām un viņus jau mūsu kaŗaspēks laimīgi dzina prom no Kurzemes. Atkāpjoties bermontieši vietām pamatīgi nopostīja Kurzemi. Ševišķi cieta Jelgava, kur tika nodedzinātas galvenās valdības ēkas, iesākot ar lielo pili.

Sevišķu atzinību pie Bermonta bandu padzīšanas izpelnījās pulkvedis Berķis ar savām kaŗaspēka vienībām. Visas operācijas patstāvīgi un teicami vadīja ģenerālis Radziņš. Ģenerālis Balodis savukārt nodarbojās ar nacionalisma sajūsmas sēšanu un uzturēšanu kaŗavīros, kam zināms šajā nacionalas atmodas momentā bij sevišķi liela nozīme.

Nožēlojamākais pie visa tā bij apstākļi, ka Niedra, Vankins, Ansbergs un citi, bij iestājušies Bermonta pa-

spārnes kalpībā un apmierinājoties ar Bermonta virsvaldību, apmierinājās ar vietējās autonomijas komiteju locekļu vietām. Pie visa tā sniedzot, tā sakot, savu mācītāja svētību Bermontam, viņa vienkāršā laupītāja uzbrukumā Latvijai. Uz Niedras līdzdalību savā laikā Liepājā landesvēra valdības laikā varēja skatīties vēl mikstinoši: tas bij vēl īsts politisko partiju cīņas laikmets varas dēļ. Bet te uzbrukums ar Bermonta bandām Rīgai tagad, kad Latvijas valsts tomēr bij galīgi konstruējusies, kad dienvidus grupa bij apvienojusies ar ziemeļu grupu, kad tauta gatavojās uz savas Satversmes Sapulces sasaukšanu, kad manāms miers izpostītā zemē jau sāka nodibināties, — šāds mācītāja Niedras uzbrukums Latvijai un latviešu lietai gan nav piedodams, nav aizmirstams un nekad nebij arī no mācītāja Niedras sagaidāms. Tur nevar būt nekāda amnestija, tur nevar būt vairs nekādas piedošanas. Tas ir kāršu spēlmaņa hasards, kas vairs neskatās uz saprāta slēdzieniem, bet dzīvnieciski grib dabūt savu virsroku, triumfēt, izvest savu, lai arī visa vecā apkārtnē ietu bojā. Tas Niedram nav piedodams, tas ir jau vienkārši nodevēja darbs. Tur mācītājs Niedra var taisnoties kā grib, tas tomēr ož pēc tautas brāļu asinīm, pēc apšaudītās Rīgas drupām un gruvešiem.

Vēl aizbēgot prom no Kurzemes, Bermonta bandas uzdrāzās virsū Liepājai un gribēja to izlaupīt un tur atpūsties. Bet ir te viņi uzdūrās uz mūsu šautenēm un ložmetējiem, kā arī uz Sabiedroto daudzcollīgiem lielgabalu lādiņiem. Tā viņi arī te tika atsisti un aizdzīti. Saprotais, ka aizejot projām no Kurzemes „friči“ vēl pamatīgi izlaupīja to, paņemot līdzīgan zirgus, govīs, gan arī citas mantas.

Kurzemi tomēr atbrīvoja un katru bermontieti, kas netika nošauts vai pakārts Kurzemes laukos, padzina.

Tās bij lielas līgsmu un gaviļu dienas. Tā bij pamatīga sagatavošanās pēdīgam darbam, proti, Latgales atbrīvošanai no lielinieku varas.

Es savā darbībā uzrādīju taustāmas sekmes, un manai darbībai es atradu visur pretimnākšanu. Daudz inteliģentu spēku nāca man palīgā, sevišķi pie nacionālisma ideju sēšanas. Manā rīcībā es pakāpeniski pievilku apm. 60 virsnieku un ierēdņu un vairāk tūkstošu dažādu propogandistu un aģentu. Tie bij latvieši un tā tad spēks, kas ko nozīmēja un ko spēja darīt un radīt.

Mana darbība bij plaša un vispusīga, tā kā nelaiķa Bisenieks ne par velti jokoļoties saukāja mani par „politisko diktatoru“. Ir jau vēstures likums, ka juku laikos vienīgi ar diktaturu tautu var glābt. Daudz manai sekmīgai darbībai palīdzēja mana plašā izglītība un dziļais politiskais skats, kas mani atturēja lieliniekus ienīst un censties tos izšaut kā „trakus suņus“. Vienmēr acu priekšā man stāvēja patiesība, ka ja nebūtu „komunistu“, tad nebūtu tik drīzi arī tagadējās „brīvās nacionalās“ Latvijas, jo galvenām kārtām „komunisti“ sagrāva veco Krieviju, sagrāva Latvijas bijušo feodalo iekārtu. Mēs „nacionalisti“ ar saviem kultureliem cīņās līdzekļiem to nekad tik drīz nebūtu sasnieguši. Otrām kārtām, uz šiem tautas „komunistiem“ man tomēr bij jāskatas kā uz neapzinīgiem, akliem tautas gara ieročiem, kas izpilda tikai tautas gara uzdevumus — neiegūstot pie tam sev nekādus labumus. Jo kur gan tagad ir palikuši visi tie asie „komunisti“, kur gan ir viņu bagātības, vieglā dzīve? Kā bites viņi ir izdzēlušī vecās feodalās iekārtas aizstāvjus un pie tam, paši pa lielākai daļai ir beigušies vai nu Latvijā, vai plašā Krievijā.

Tātad par savu galveno uzdevumu es turēju nacionalisma un nacionalo labumu propogandēšanu, caur

ko es tad arī panācu „komunistu“ pārvērvēšanu par nacionāliem pilsoņiem.

Viens no labākiem runātājiem šini virzienā bij pats Ministru Prezidents Ulmanis. Ar saviem solījumiem viņš pārspēja lielniekus, pie tam baņoja tautu ar Amerikas militiem un speķi, solīja bezzemniekiem zemi un strādniekiem darbu, ko arī centās pildīt.

Bij manam redzes stāvoklim ne maz pretinieku un tāpēc lamāja mani kā „kreisie“, tā arī „labie“.

Lamāja gan, bet darboties iesāktā virzienā man atļāva visi un gandrīz sīvākie pretinieki bij no labās puses, nekā no kreisās puses.

Sevišķi grūta un nepatīkama ciņa bij pret dažādiem varas pārkāpumiem no aizrāvušos militaro amatu puses, jo tas bij liels šķērslis uzticības iemantošanai tautas masās nacionālai varai. Tauta vienmēr un visur cenšas pēc stingras, bet arī taisnas varas. Tā kā man padotiem darbiniekiem bij plašas pilnvaras, tad bieži nāca arī priekšā varas pārkāpšanas no šo darbinieku puses un bieži bij tie jāatceļ, jāmaina un pat jānodod tiesai.

Vispirms es sarīkoju vispāri izglītojošus kursus izlūkošanas Nodaļas darbiniekiem.

Tad tālāk es pieķēros vispārizglītojošiem kursiem kaņavīriem, uz ko tika komandeti pa 2 kaņavīri no katras atsevišķas vienības.

Šos kursus kaņaspēks pakāpeniski nāca tiešā kontaktā ar galveniem Valsts nacionāliem darbiniekiem, kā Tautas Padomes prezidentu, ministriem un publicistiem. Pēc kam šie kaņavīri-kursisti savu kopiespaudu izplatīja visās kaņaspēka daļās un pēc tam visos Latvijas stūros. Kursi vilkāms apm. 6 nedēļas un šādi kursi tika noturēti vairāk kā seši.

Kāds divizijas komandiers bij neatzinīgi izteicies par šiem kursiem, jo bieži pārnākot no Rīgas kursisti

slimi ar veneriskām slimībām. Bet tur taču nav pašu kursu ideja vainīga, gan mīksta iekšējā kārtība, kāda kā izņēmums būs kursistu kazarmēs valdījuse.

Tiku arī sistematiski pabalstījis dažādo partiju pilsonisko runātāju braucienus noturēt dažādām tautas sapulcēm lekcijas.

Visam tam paraleli gāja diezgan sekmīga dažādo slepeno aģentu arestēšana un nodošana tiesai. Pie kam savukārt es raudzījos uz to, ka ar šiem arestētiem apietos pilnīgi pēc visu kulturvalstu tiesu iekārtas likumiem, bet ne pēc „landesvēra“ receptes, ka „komunisti“ ir visi apšaujami un apkaņami.

Lai stiprinātu disciplīnu armijā, es izdevu skrejbrošūru „disciplīnas jautājums armijā“, ko plaši izplatīju visās kaŗaspēka daļās. Vēlāk uz manu priekšlikumu štāba priekšnieks pavēlēja izdot „Latvijas kareivi“, kas lai tālāk apvienotu un informētu par dienas jautājumiem mūsu kaŗaspēka daļās. Drusku vēlāk uz manu ierosinājumu pēc Valmieras gūstekņu nometnes parauga Daugavgrīvā noorganizēja pārmācības bataljonu, kas salasīja visus politiski aizdomīgus elementus no dažādām kaŗaspēka vienībām, sadalīja viņus šķirās un kur caur attiecīgu apmācību internētos komunistus vajadzēja pārveidot par nacionalistiem. Šai iestādei piekrita vislielākais nopelns Latvijas valsts un kaŗaspēka ātrā un laimīgā noorganizēšanā. Ja tur ne viss gāja tik kārtīgi, kā vajadzēja, ja tur atgadījās spīdzināšanas un rupja apiešanās, tad pie tā nebij vainīga šī iestāde, bet gan vienīgi personāls, kas nestāvēja savu uzdevumu augstumos un kas savu zināšanu trūkumu centās izmantot ar savas varas plašumu. Šī iestāde tika likvidēta pēc ilgāka laika darbības jau tanī laikmetā, kad Latvijas kaŗaspēks bij galīgi noorganizēts un kad visur darbojās kaŗa izmeklēšanas tiesneši un instruktori, un virsnieku skaits jau bij pietiekošs.

Latgales atbrīvošana gāja kā pa diegu. Mūsu kaņavīri cīnījās varonīgi. Lielu palīdzību atnesa poļi. Varonīgi arī kāvās „landesvērs“. Visas operācijas vadīja armijas štāba priekšnieks ģenerālis Radziņš kuŗš tās ir arī aprakstījis savā brošurā. Sevišķi sīvi lielinieki nekur nepretojās, tāpēc smagu zaudējumu mūsu jaunās armijas sastāvam šās cīņās neatnesa. Kā izņēmums, dažu rotu atteikšanās iet pret lieliniekiem, bet tas visur tika no veikliem komandieriem jo drīzi likvidēts. Ne maz palīdzēja arī Daugavgrīvas „pārmācības bataljons“.

Daudz vairāk rūpju, kā Latgales atbrīvošana, atnesa Satversmes Sapulces vēlēšanas. Skaidri nevarēja apgalvot par pilsonisko elementu pārsvaru vēlēšanās. Rūpes izrādījās arī dibinātas, jo stāvokli izglāba tikai Latgale.

Personīgi man atnesa diezgan daudz rūpju kreisā socialdemokrata deputata Kurzemnieka nošaušana Cēsīs. Kurzemnieks darbojās Cēsīs, un viņa darbība bij pilsoņiem un zemes nomierināšanai ļoti nelabvēlīga. Pastāvīgi man par viņa nevēlamību žēlojās. Piedāvājās pat viņu nošaut. Visus šos piedāvājumus es vienmēr uz kategoriskāko noraidīju aizrādīdams, ka tikai ar kulturēliem līdzekļiem mēs varam vest labāko cīņu. Bet tad tomēr Kurzemnieks tika nošauts. Uzbruka man un Izlūkošanas Nodaļai. Jo vairāk tāpēc, ka es biju izlaidis kādu skrejlapu, kur norādīju ārdošo un ienaida sējošo Kurzemnieka darbību un pieminēju, ka cilvēkam ar tādu asu taktu, kā Kurzemniekam, ir no brīvās Latvijas jāizžūd, domādams pie tam mierīgi evolucionāro izzušanas ceļu. Skaidrs, ka savādāku domu es nekad neuzdrošinātos skrejlapās izteikt, jo pret pilsoņu terroru es vienmēr un visur tiku uzstājies.

Atentata izdarītājus neizdevās atklāt. Tika runāts, ka šo atentatu esot izvedusi tā pati anonīmā patstāvīgo

patriotu grupa, kas savā laikā inscenējuse pseido atentatus Ulmanim kā Lubanā, tā arī Kurzemē.

Kurzemnieka nošaušana tika no visām valstiski domājošām personām pietiekoši nosodīta un līdzīgas politiskas slepkavības pie mums nav atkārtājušās, kas lielā mērā ir palīdzējis zemes nomierināšanai.

Tomēr ar nelaimīgo Kurzemnieka nāvi ienaida un pilsoņa kaŗa sludināšana Cēsīs izbeidzās.

Šinī laikmetā es iespiedu skrejbrošurā savus ilggadīgos darbus: 1) „Socialo satversmes likumu“, 2) „Mūsu novadu zinātniski statistiskos uzņēmumus“ un 3) „Tautas augstskolas savienība“.

Savā „socialā satversmes likumā“ es apskatīju to dabas satversmi, caur kā palīdzību katra atsevišķi noslēgta zocīala vienība pati sevi pārvalda. Attiecīgie pārvaldīšanas satversmes elementi pakāpeniski instinktīvi izstrādājas un izdalās no visas vienības locekļu vidus. Tāpēc jaunas valsts nodibināšanai nebūt nav vajadzīgs, lai tai no ārienās „ieceltu“ valdniekus un ierēdņus, bet gan jādod iespējamība, ka šie „valdinieki“ paši var no tautas izdalīties un viņi kā tādi no tautas tiktu atzīti un apstiprināti.

Pēc šā dabas likuma jaunai Latvijas valstēi vajadzēja paredzēt sekošu iekārtu:

I. Valsts priekšgalā ir jāstāv „prezidentam“.

Tāds ir arī paredzēts un tikai pateicoties šim apstāklim, sevišķi pateicoties partejiski neītrālā Čakstes kga ievēlēšanai, mēs varam būt apmierināti, ka mūsu valdība noturas samērā tik stabili un mainās daudz retāk, nekā Igaunijā, kur šā „bezpatejiskā“ valsts instituta trūkst.

II. Valsts saeimu — jeb parlamentu ar tagadējām „saeimas“ likumdošanas funkcijām.

III. Valsts „padomi“ jeb mazo parlamentu „saeimas“

pieņemti likumu un lēmumu vēlreizējai caurskatīšanai un revidēšanai. Pateicoties šās iestādes trūkumam, mūsu likumdošana ir padota dažādām nejaušībām.

- IV. Senatu, kā iestādi ar tagadējām augstākās tiesas funkcijām, kā arī ar uzdevumu: vākt, kodificēt, saīsināt un apvienot visus izdotos valsts likumus un lēmumus. Šādas iestādes trūkums ir pie mums nopietni manāms.
- V. Ministru kabinetu, kāds tagad pastāv ar „politiskas uzraudzības komisaru“ funkcijām atsevišķos resoros.
- VI. A) Atsevišķo valsts daļu jeb provinču (Vidzeme, Latgale, Kurzeme, Zemgale, Rīga), kā arī atsevišķo valsts resoru, jeb ministriju tehniski administratīvo priekšnieku pārvaldes. Kāda instituta mums absolūti trūkst, caur ko valsts pārvaldes aparats ir pilnīgi nepilnīgs un padots daudziem trūkumiem un nejaušībām. Tomēr ir te dzīve pati pakāpeniski izved un nodibina šos institutus, kā nepieciešami vajadzīgus.

Tā, p. piem., neilgi atpakaļ „izstrādājās“ armijas priekšnieka jeb komandiera instituts. Satiksmes ministrijā šāds instituts „realizējās“ „dzelzceļa virsdirektora“ institutā u. t. t. Tieslietu ministrijā šāds instituts koncentrējas „tieslietu departamenta direktora“ institutā. Bet dzīve neapšaubāmi izstrādās ar laiku arī tieslietu resora „priekšnieka“ institutu, atstājot pie viņa „departamenta direktora“ institutu kā civil „štāba priekšnieka“ institutu. To saka šis likums.

Kā armijā nav iespējams nesodīti sajaukt „ministra“, „armijas komandiera“ un „štāba priekšnieka“ funkcijas, tāpat tās katrā civilresorā nav iespējams sajaukt: 1) „resora ministra“, „resora administratīvi tehniskā priekš-

nieka" un „resora departamenta" jeb „civilštāba" direktora jeb kancelejas pārvaldnieka funkcijas. Katram no šiem amatiem ir savi patstāvīgi uzdevumi. Šo lietpratēju amatu trūkums ir samaksāts katrā resorā ar lieliem zaudējumiem, kādus mūsu valsts savā nodibināšanas laikmetā ir nesusi. Latgale, p. piem. tomēr ir tikuse caur iekšlietu ministra biedra institutu pie sava „patstāvīga priekšnieka". Tādi paši ir vajadzīgi vēl:

- 1) Vidzemē,
- 2) Zemgalē,
- 3) Kurzemē,
- 4) Rīgā.

Caur visu šo iztrūkstošo institutu ievēšanu, Latvijas pārvaldīšana stabilizētos un paliktu daudz lietderīgāka un noteiktāka.

B) Apriņķu un lielāko pilsētu priekšnieku pārvaldes.

VII. Vidzemes draudžu (vairāki pagasti) un Latgales un Kurzemes pagastu un mazu pilsētu „priekšnieku" institutus, ka centralās varas deleģētas, pieņemti izvēlētas amata personas.

VIII. Iecirkņu, Vidzemes pagastu un miestu priekšnieku pārvaldes.

Vislielākais trūkums mūsu satversmē ir uz vietām trūkums pagastos (pēc lieluma Latgales un Kurzemes pagasti ir vienādi, Vidzemes 2—4 pagasti līdzinās vienai „draudzei" jeb vienām Latgales vai Kurzemes pagastam.) patstāvīgi tehniski administratīvi atbildīgu priekšnieku. No vietējiem pilsoņiem ievēlētie tagadējie „priekšnieki" ir arī vajadzīgi, bet viņu funkcijām ir jābūt tikai tādām, kā viņus tagad jau nosauc, proti vietējo „padomju" priekšēdētājiem, u. t. t.

Šis mans darbs ir netikvien praktiski lietderīgs, bet zinātniski neapšaubāmi vērtīgs. Lai gan es ar to vai-

rākkārt esmu griezies pie mūsu augstskolas tiesību fakultātes vadītājiem, tad tomēr viņi tuvāk par to neinteresējas. Šie kungi interesējas par vecām apsūņojušām vidus laiku scholastiķu teorijām, tērē laiku gaŗos disputos un darbos, bet atbildēt uz šo manu jaunlaiku darbu viņi pat netur par vajadzīgu. Tas ir mazākais netaktiski. Es tomēr gaidu atbildi.

Otrā minētā skrejbrošurā „Mūsu novadu zinātniski statistisks uzņēmums“ es ar statistikas neapšaubāmiem dātiem pierādu mūsu projektētās un izvestās agrarreformas nepieciešamību, lietderīgumu un taisnīgumu, proti:

Zemkopības saimniecisko vienību ideāls Latvijā ir apmērām tāds: zemes gabalu vienība piemērota vienas ģimenes darba spēkam t. i. ap 60 pūrvietas lielas; tūrumi, ganības, pļavas, meži, kas paliek no auguma uz augumu tanis pašās rokās, no tēvu tēviem līdz bērnu bērniem. Kas vēlas savu tēviju stipru un slavenu, tam jāgādā par drošiem un pietiekošiem ģimenes darba spēkam piemērotiem zemes gabaliem, dzimts iedzīvotājiem, zemkopjiem un jaunām šādām nometnēm (kolonijām) pieaugošam darba spēkam. Un kāmēr mums vēl Latvijā aug mežos pēdīgais koks un kāmēr mums vēl Latvijā ir pēdīgais ķieģeļu un akmiņu krājums un Latvijas valsts kasē brīvs naudas lats, tikām mums tagad vispirms un par visām lietām ir jāiet palīgā pie apbūvēšanas šiem no kaŗa izpostītiem un šiem no jauna dibinātiem jaunsaimniekiem, viņu saimniecību iekārtošanai un viņu dzīves nodrošināšanai. Jo valsts ir bagāta nevis tad, kad viņai kā tādai pieder plaši meži, daudz neapdzīvotu mūŗu un daudz brīvas naudas, bet gan tikai tad, kad viņas pamatpilsoņi ir turīgi, patstāvīgi un bagāti. Un šie Latvijas pamatpilsoņi tagad ir Latvijas jaunsaimnieki un vecsaimnieki, un tāpēc mums ir viņiem jāpalīdz. Jo tas, kas pieder atsevišķam pilsonim, vajadzības ga-

dījumā var tikt izlietots arī no valsts. Tādi uzskati ir valdījuši vienmēr un visos laikos. Valsti valda tikai viens princips: visi par vienu, viens par visiem.

Izejot no šā veselīgā redzes stāvokļa, par piem., ir pilnīgi neizprotams kādreiz bijušais „Zemnieku valdības” laikā iekustinātais projekts — restituet nodedzināto Jelgavas pili, asignējot pagaidām priekš tā 15,000,000 rubļu!

Kam? Kādam augstākam lietderīgam mērķim? Kad šī zuma ir jāatraun jaunsaimniekiem nepieciešamai ēku būvei. Ar šo zumu varētu pacelt kājās apm. 100 jaunsaimnieku, vai arī izpostīto saimnieku, izsniedzot viņiem pie tam vēl atlikušos pils mūrļos atrodošos ķieģeļus, ko noplēstu bezdarbinieki. Vecās, nekam nevajadzīgās pils vietā paliktu skaists parks — atpūtas vieta Jelgavniekiem.

Arī no lietderības principa pilnīgi nelietderīgi, neveselīgi, atjaunot šās daudzās istabas uz tik neliela laukuma. Jelgavā ilgi vēl nebūs kustība tik liela, ka tas no lietderības principa iztecētu. Arī ugunsdrošības ziņā tas pat ir nepielaižami.

Izejot no šiem principiem tas pats ir darāms ar daudzīnāto Rundales pili. Pils ir jānojauc ar drošu prātu un savāktais materials ir jāpārdod jaunsaimniekiem un izpostītiem saimniekiem. Nekādi citādāki nevar Rundalē šo telpu lietderīgi izmantot. Vecu ēku un arhitekturas cienītājiem var pagatavot pamatīgus fotografiskus uzņēmumus, izsmeļošus zīmējumus un aprakstus, un visu šo materialu ievietot attiecīgā muzejā. Bet tagad mēs neesam tik bagāti un nedrīkstam būt tik izšķērdīgi, lai uzturētu bezmērķīgi šādas lielas, nevietā celtas ēkas, kā Rundales pili, kur jau ieguldīti 1,500,000 rbļ., atvelkot caur to nepieciešamu palīdzību jaunsaimniekiem un kaŗa izpostītiem. Kad visi kaŗa izpostītie un visi jaunsaimnieki būs nokārtoti savās saimniecībās, tad tālāk

mēs domāsim un rūpēsimies par atliekošo, caur dabas pieaugšanas likumu, pieaugošo darba spēka izmantošanu, novietošanu patstāvīgās saimniecībās un paliekamā darba laukā. Par to ir rūpējušās visas vecās Eiropas valstis, kam katrai pieder savas kolonijas ārpus galvenām valsts robežām.

Par šo jautājumu mums daudz nav jāraizējas, jo mūsu atliekošam darba spēkam vienmēr būs priekšā pateicīgs darba lauks uz Rītiem. Tautai tikai jā rūpējas, lai šī izceļošana notiktu organizēta un lai izceļotāji uzturētu ir pēc tam vēl sakarus ar tēviju. Šis kolonizācijas plāns ir jātur mums acu priekšā, ja mēs gribam šo, reiz ievesto, agraro reformu nostiprināt uz ilgiem laikiem.

Lai apvienotu, saistītu un galīgi noorganizētu šās jaundibināmās saimniecības, tad tagad mums vēl jā rūpējas par satiksmes līdzekļu uzlabošanu.

Starp citu valdībai jāievieš arī atmestais zirgu pasts, nokārtojot to pēc Somijas parauga un ieviešot arī vienjūga pajūgus.

Tad valdībai jāatceļ muiža kā benzīnam, tā automobiļiem, jo caur to tiks taustāmi uzlabota un pārātrināta satiksme.

Arī kaļaspēkam šim jautājumam ir jo liela nozīme. Katrs automobils ir uzskatāms kā kaļaspēka satiksmes līdzekļu palielināšana, jo vajadzības gadījumā, visi automobiļi var tikt rekvizēti. Tāpēc arī tad vecās Eiropas valstis ir rūpējušās par automobiļu skaita palielināšanu, izsniedzot saviem virsniekiem pat aizdevumus automobiļu iegādāšanai. Pie mums turpretim netikai nepabalsta automobiļu iegādāšanos, bet pat apliek to iegādāšanos ar lielu muižu un tāpat benzīnu, tanī laikā kad gandrīz ar mieru asignēt 15,000,000 nevajadzīgai vecas pils atjaunošanai.

Savā laikā es šo projektu iesniedzu bijušam ministra biedrim pulkvedim Laimiņam. Bet ministrijai, acīm redzot, tādām lietām nebij intereses, jo nekādas ziņas par šī projekta likteni es neesmu saņēmis. Pat no šī viena jautājuma ir redzams, ka armijas komandiera lietpratēja specialista instituts bij jānodibina, jo, citādi nebij „amata“, kam tieši armijas vajadzības interesētu.

Trešā savā pieminētā brošūrā „Tautas augstskolas savienība“ es īsumā uzmetu modernas ticības projektu, kas ir celta uz veco „ticību“ pamatiem, piemērota un saskaņota ar pēdējiem zinātnes dātiem. Šī ticība būtu ievadama Latvijā, kā nacionāla Latviešu ticība. Tikai caur šādas nacionālas ticības ievēšanu mēs kā tauta spēsim pilnīgi patstāvīgi nostāties. Jo savādāk, ko mēs tagad redzam :

Luterticība ir, galvenām kārtām, vācu tautas nacionāla ticība un tā neapzinīgi velk mūs uz vācu tautas pusi.

Pareizticība jeb Grieķu katoļu ticība ir nacionāla krievu tautas ticība un velk mūs neapzinīgi uz krievu tautas pusi.

Katoļticība ir ieviesta Latgalē no poļiem un dibināta uz poļu tautas tradīcijām un garu un neapzinīgi velk tautu uz poļu pusi.

Lūk, tāpēc mums vajag izkopt pašiem savu modernu nacionālu ticību, saskaņotu ar tautas dvēseli, zinātni un filosofiju.

Ar šiem nedaudziem teoretiskiem darbiem es zinātniski nodibināju un noskaidroju to savu darbību, ar ko un uz kā pamata es palīdzēju darboties patstāvīgu Latvijas valsti nodibinot.

Pie tam ir redzams, ka es neesmu centies būt un palikt savā darbībā par kādas pilsoniskas partijas vai kliķes ieroci, bet gan esmu vienmēr un visur centies turēt acu priekšā visas tautas intereses, saskaņot tās

ar ārējo, mums labvēlīgāko politiku un visu varenās zinātnes pēdējiem vārdiem.

Lielinieku uzbrukums Polijai reti laimīgi atrbrīvoja Daugavpili no poļu okupācijas. Mieru ar Krieviju mūsu pilnvarnieki noslēdza ar neizprotamu steigu. Nedēļu vēlāk Latvijai būtu daudz labvēlīgāki miera noteikumi, jo tad lielinieki iesāka ciest neveiksmes pret poļiem.

Līdz ar Satversmes Sapulces sanākšanu, miera līguma noslēgšanu ar Krieviju, valsts satversmes un agrarās reformas likuma pieņemšanu, arī armijas štāba lekšējās Izlūkošanas Nodaļas darbība un plašās pilnvaras palika nevajadzīgas, kā ārkārtējs drošības līdzeklis ārkārtējos valsts apstākļos. Un es biju par tās likvidēšanu, kā iestādi piemērotu un vajadzīgu ārkārtējos kaŗa apstākļos. Daļa no lekšējās Izlūkošanas Nodaļas funkcijām pārgāja uz „Politisko apsardzi“, nodibinātu pie lekšlietu ministrijas, daļa pārgāja uz armijas štāba ārējās Izlūkošanas Nodaļas funkcijām, bet daļa pavisam atkrita, kā lieka, jo tā piekrita vispārējām tiesu iestādēm.

Atzinība par pastrādāto lielo iekšējās izlūkošanas darbu bij tik liela, ka manā laikā tā izstrādātās instrukcijas vēlāk Saeimā pieņēma bez kādiem pārgrozījumiem nākošiem kaŗa laikmetiem.

Īsi pirms lekšējas Izlūkošanas Nodaļas likvidēšanas, kreisie socialdemokrati velti apvainoja Izlūkošanas Nodaļu, itkā tā gribētu palīdzēt bijušiem krievu monarķistiem restituet veco Krieviju. Šis apvainojums izrādījās par pilnīgi nedibinātu, jo daži mums draudzīgi krievi tika vienkārši izlietoti demokratiskās Latvijas pozīciju nostiprināšanai.

Interesants bij tas, ka pie šīs revīzijas dātiem Dr. Kalniņš pielaida klāt krievu ģenerāli Potapovu, kas pēc tam aizbrauca uz Maskavu kā cilvēks, kas jau ilgāku laiku bij atradies lielinieku un Vācijas rīcībā. Savā laikā

ģenerāļa Potapova vadībā atradās, pa krievu kaŗaspēka gājiena laiku pret Klaipēdu, 2 latviešu zemes sargu bataljoni. Šos abus bataljonus ģenerālis Potapovs bij lūkojis nodot in corpore Vācu gūstā. Tikai aukstasinīgā latviešu varonība šos bataljonus izglāba no gūsta, pie kam no pirmā bataljona tomēr krita gūstā 250 latviešu. Ar šādu vīru Dr. Kalniņš apgājās kā ar savu lielāko draugu un iepazīstināja ar savas, kā Sattversmes Sapulces locēkļa, revīzijas dātiem, lūkojot diskreditēt mani. Kā lai pēc tā Dr. Kalniņš grib, lai viņam uzticas.

Ulmanis bij sasniedzis savas koncentrētās varas augstāko pakāpi. Kabineta sēdēs visi lēmumi tika taisīti nobalsojot „vienbalsīgi“. Ja kāds no ministriem pacēla galvu, tad drīzumā viņa vietā nāca cits. Tāpēc visa atbildība par šā laikmeta kabineta darbību krit galvenām kārtām uz Ulmani. Tāpēc moraliski un faktiski vienīgi Ulmanis ir atbildīgs par linu monopola zaudējumiem, par apgādības ministrijas lietām un arī par mūsu naudas kursa nokrišanos.

Šajā laikmetā vēl reiz mazākai Maskavas lielnieku valdības daļai bij domas apspiest mazo balto Latviju, līdzīgi Gruzijai. Savu nodomu viņi gribēja izvest starp Ziemassvētkiem 1920. g. un Jaungadu 1921. g. Uz robežas pēc neapšaubāmām ziņām bij sakoncentrēti daudz automobiļu un aeroplānu. Pēc tam, kad uz vietām vietējie lielnieki būtu inscenējuši sacelšanos, šās ātrās kaŗaspēka daļas steigtos palīgā. Išā laikā es tomēr sacēlu visu Rīgu kājās. Daudz palīdzēja ģen. Radziņa attiecīgais raksts „Latvijas Kareivī“. Pēc tam tikai no mūsu štāba tika sperti attiecīgi soļi, pēc kam pēkšņa lielnieku iebrukšana Latvijā bij neiespējama. Drīz pēc tā 1921. g. janvarī, Sabiedrotie atzina Latviju „de jure“.

Ministru Prezidents Ulmanis bij bez attiecīgām specialām valsts pārvaldīšanas zināšanām, darbojās vienīgi uz „lauku saimnieka“ ideoloģijas pamata. Kā lauku saimnieks, Ulmanis nemaz neinteresējās par to, cik ir valstī īpašuma, mantu un ienākumu. Valsts īpašumi nebij fiksēti. Tāpat nerūpējās par valsts izdevumu iepriekšējo budžetu. Kā lauku saimnieks, kabinets, kā diktators bij Ulmanis, ar vienu roku saņēma ienākumus, ar otru roku tos izdeva, nerūpējoties par to, kā tie saskan.

Sevišķi skandaloza bij mežu izmantošanas un izpārdošanas kārtība. Tā kaŗa resorā ar vieglu roku Ulmanis piekrita labākā kaŗa lietu lietpratēja armijas štāba priekšnieka ģeneraļa Radziņa aiziešanai, ieceļot vietā ūauru specialistu topografu Ramatu un tam uzticot dārgās latviešu kareivju dzīvības operatīvā ziņā.

Ģen. Radziņš tomēr no armijas nešķīrās, bet uzcītīgi strādāja tālāk mūsu varoņu virsnieku apmācīšanai dažādos virsniekuursos, kā privāti pieņemts spēks.

Nedaudzus mēnešus vēlāk, līdz ar virspavēlnieka amata likvidēšanu, no armijas bij jāšķīras arī ģeneralim Balodim. Tālākai palikšanai varonīgās un tehniski spējīgās Latvijas armijas priekšgalā, ģen. Balodim trūka specialu tehnisku zināšanu. Arī nopelniem bagāti vecāki virsnieki, ar lielākām tehniskām zināšanām, nekā tās bij ģen. Balodim, negriūēja viņam vairs miera laikā padoties un lietišķi kritizēja viņa daudzus rīkojumus un pavēles. Ģen. Balodis tiecās no šā kļūmīgā stāvokļa atsvabināties caur to, ka paaugstināja augstās dienesta pakāpēs jaunus virsniekus bez attiecīgām tehniskām zināšanām un attiecīgiem stāžiem ar mērķi, caur šo paaugstināšanu sagatavot jaunus kandidātus armijas augstiem amatiem; pēdējie tomēr prasīja no kandidātiem nevis dienesta pakāpes, bet gan tehniskas zināšanas. Caur ko draudēja mūsu varonīgo armiju tehniskā ziņā vājināt un tas nebij

pielaižams. Vēl 1919. g. februāra mēnesī bijušais krievu armijas kājnieku „štābs kapitans“ Balodis, kas lielā daļā sākuma komandēja tikai vezumniekus, pēc tam visu laiku pavadīja vācu gūstā, pēkšņi, gandrīz viena gada laikā bij no likteņa laimes izvērziņš — bez attiecīgām tehniskām zināšanām, pateicoties viņam padotiem, bet patstāvīgi strādājošiem virsniekiem, kā pulkvedim Kalniņam, Zemitanam, Berķim, Jansonam, Laimiņam, ģen. Radziņam un citiem, kā arī igauņiem un poļiem — par Latvijas varonīgās armijas virspavēlnieku, apveltīts ar ģenerāļa tituli un augstiem kaujas ordeņiem . . . Grūti tāpēc miera laikā nāktos šim Marsa laimes bērnam sniegt paskaidrojumus par patstāvīgi izvestām kaujas operācijām no šiem viņam sākumā pat nepadotiem virsniekiem, kā arī par daudziem vispusīgiem armijas tehniskiem jautājumiem. Te bij jāiesākas katastrofai šā Marsa laimes bērna dzīvē. Viņam draudēja nepateicīgs liktenis, zaudēt cienību caur tehnisku zināšanu trūkumu. Un tādā garā jau liktens iesāka griezties pret šo, tomēr nopelniem bagāto nacionālas atmodas laikmeta vīru. Arī šajā kļūmīgā jautājumā mūsu parlaments atrada cienīgu izeju. Ģenerāli Balodi atvaļināja caur virspavēlnieka amata likvidēšanu no aktīva kara spēka, dāvāja viņam dzīves vietai labi ierīkotu muižu ar pilnīgu inventāru un piešķīra vēl pietiekošu pensijas algu. Ja nu ģen. Balodis arī uz priekšu vēlētos iestāties aktīvā kara spēkā — tad viņam atliktu attiecīgi papildināt savas tehniskās zināšanas kādā nebūt augstākā kara mācības iestādē. Tikai tādā ceļā Balodis varētu sev iekārot atiecīgu izcilus amatu, uzturēt bijušo cienību un vietu aktīvā Latvijas armijā, kas patiesi tiecas pēc īstām tehniskām zināšanām visās kara mākslas nozarēs. Citu līdzekļu brīvā demokrātiskā valstī nav, piespiesti iecelt, cienīt un atzīt ģenerāli Balodi arī miera laikā par

tagadējās aktīvās armijas priekšnieku, gan viņš pie gadījuma varētu ieņemt „politisko“ kara ministra posteni.

Līdzīgā stāvoklī ir nokļuvuši daudzi nacionalās armijas virsnieki, kas īsā laikā bez attiecīgām specialām zināšanām un stāža, bij paaugstināti augstās pakāpēs. Daļa no viņiem papildinas savās zināšanās uz vietas caur īstermiņa kursiem, daļai laimējas to pilnīgi izvest ārzemēs un mūsu augstskolā — bet pārējiem gribot negribot — vienīgi caur tehnisku zināšanu trūkumu — ir jāšķiras no armijas. Pilnīgi nedibinātas ir šo atvaļināto virsnieku žēlošanās, itkā tagad armijā potējot „rusifikācijas“ garu . . . pie kam, acīm redzot, neslavas celšanas nolūkā — tehnisko zināšanu pieprasīšanu — nosauc par „rusifikācijas“ sistemu. Pie tādiem ļaunprātīgiem neslavas izplatītājiem par mūsu armiju sevišķi pieder „Latvis“ redakcija. Tāda lasītāju maldināšana no šāda inteliģenta laikraksta redakcijas ir nepiedodama.

Drošākos Latvijas ienākumus — linus un mežus — Ulmanis vai par varu centās uz ilgiem gadiem pārdot Anglijas ebrejiem, pie kam latviešu tirgotāji pārvērstos kalpu lomā un izniktu.

Jautājums paliek atklāts, kas Ulmani spieda ar tādiem plāniem nodarboties pret tautas vairuma gribu.

Paraleli Ulmanis veda sīvu cīņu sava personīga prestiža nostiprināšanai. Ulmaņa tuvākā apkārtnē veda neglītu cīņu ar tautas padomes un Satversmes Sapulces Prezidenta institutu, kam piekrit pirmā vieta valstī.

Tālredzīgs vīrs un īsts patriots to nekad nedarītu. Te lieta grozās taču ne ap acumirkīgām personām, bet gan ap „valsts satversmes“ amatiem un to prestižs bij jāuztur.

Ulmaņa roka centās nospiest katru darbību, kas negāja saskaņā ar viņa plāniem un viņam vajadzīgām

Interesēm. To manija pat no Ulmaņa attālākās vietās, un sūdzēšanās un dažādi nostāsti par to auga. Mazā Latvijā, kur jo drīzi viss nāk zināms, nevarēja ir šīs lietas stāvoklis ilgi palikt apslēpts. Tautas priekšstāvji to izjuta un beidzot Ulmanim bij jāšķiras no savas faktiskās diktatora varas. Varēja vieglāki uzelpot. Bij cerības atkal uz taisnīgu, kārtīgu un vispusīgu Latvijas zelšanu.

Ulmaņa traģedija ir tā, ka viņš Latvijas veco saimnieku ideologs, ar visiem viņu īsredzīgās politikas paņēmieniem, kādi viņiem pa šiem gadusimteņiem uz vietas izstrādājušies. Šo ideoloģiju Ulmanis saprot, ar to viņš iet, ar to viņš rīkojas. Šī ideoloģija nepazīst tālus abstraktus mērķus, idealus, tā rīkojas ar to, kas „taustāmi“ un „skanoši“ sasniedzams. Bet jauno Latviju ir izcīnījuši galvenām kārtām Latvijas saimnieku „jaunākie dēli“. Ar šo „jaunāko dēlu“ ideoloģiju ir gājis kopā, uz tās ir bāzējies, lai gan gados vecāks, bet garā jaunākais tagadējais valsts prezidents Čakste.

Cik Ulmanis ar savu „vecu saimnieku“ ideoloģiju ir valstij zaudējumu nodarījis, to mēs „saimnieku jaunākie dēli“ pēc tam izlabojam.

Finansu ministriju uzticēja savas lietas lietpratējam Ringoldam Kalningam. Viņš isā laikā izdaria brīnumus, tāpēc ka vajadzīgais materials faktiski bij sakrāts, viss bij zem rokas, vajadzēja tikai to nokārtot.

Cik Ulmanis var būt netaisnis un vienpusīgi stūrgalvīgs, pierāda apstākļi, ka viņš, par piemēru, izvedis vairākus leitnantus isā laikā par pulkvežiem leitnantiem, pie kam viņi pat kaujās nav ņēmuši dalību. Bet pulkvedi Edvardu Kalniņu, kas ar savu ziemeļarmiju un igauņu palīdzību atbrīvoja Latviju uz visiem laikiem no vācu muižnieku bruņotās varas, kā arī patstāvīgi noor-

ganizējis visu Latvijas artileriju — neturēja par vajadzīgu paaugstināt ne par vienu dienesta grādu.

Tādas ir Ulmaņa kā valsts vīra un politiķa galvenās kļūdas.

Bet Ulmaņa lielums pastāv viņa runas dāvānās, viņa nenogurstošā enerģijā. Viņš personīgi ir apbraucis visus Latvijas pagastus un visur uz vietām vēstījis prieka ziņu: tagad jūs esat brīvī, tagad jūs esat stipri, paceļat savu galvu un ar pašlepnuma skatu kāpjat kaut pa kāpenēm jums agrāk nepieietamā Rīgas pili, un zināt ka jums visur durvis būs vaļā . . .

Caur šo nenogurstošo enerģiju Ulmanis ir viena no galvenām figurām pie tagadējās Latvijas nodibināšanas un par to viņam var piedot viņa nesaprotamos soļus un kļūdas. Vainojams nav arī Ulmanis viens, bet gan visi, kas šos Ulmaņa soļus pielaida, izejot no tā redzes stāvokļa, ka vispirms jānostiprina valsts vara no formelās puses, pēc tam var izlabot tās saturu.

Ulmaņa laikmeta trūkumainos ieskatus kaņaspēka noorganizēšanā turpināja attīstīt arī tālākie „zemnieku savienības“ kabineti. Šos ieskatus pilnā mērā atbalstīja un pabalstīja arī vadošie „nacionalā centra“ vīri, kā tas redzams no sekošā. 1921. g. nodibinājas zem nelaiķa pazīstamā progresista Olava samierināšanas politikas uzskatu izkārtnes „nacionalais centrs“. Šī ideja mani aizrāva, es tai noticēju un tai pievienojos ar vairākiem domu biedriem. Mana bijušā politiskā partija, kur es skaitījos, proti nacionaldemokrati, tajā laikā aiz līdzekļu un attiecīga līdera trūkuma, attīstīja mazu darbību.

Drīz tomēr man nācās pārlicināties, ka nacionalais centrs, Olava apvienošanās taktikas vietā, sēj savstarpējas pilsoniskas šķelšanās un savu „pāvesta“ „nemaldības“ politiku. Ar saviem tālredzīgiem uzskatiem es sev tur vietu neatradu.

„Nacionalais centrs“ ārdīja un zākāja to, ko es biju palīdzējis būvēt, un kas pats tālāk tik spēji attīstījās, proti „agraro reformu“. Tāpat „nacionalais centrs“ visiem spēkiem pretim strādāja stiprai, apvienotai armijas noorganizēšanai. Stipras armijas noorganizēšana bij pānākama tikai caur to, ka armijas priekšgalā nāktu spējīgākie mūsu tautas dēli, kas kā tādi bij līdz šim savas patstāvīgas spējas pierādījuši.

Ārpus aktīva dienesta atradās ģen. Radziņš, ģen. Goppers, pulkvedis Bangerskis. Lai šos vīrus pievilktu pie armijas uzbūves darba, es ierosināju pie „nacionalā centra“ „kaņavīru sekcijas noorganizēšanu“, ko dibināšanu uzdeva pulkvedim ltn Luteram un man.

Ģen. Radziņš skatījās uz lietu skeptiski, jo no „nacionalā centra“ nekas labs neesot šinī virzienā gaidāms. Tā arī iznāca.

Uz pirmo sapulci sanācam — pulkvedis Kalniņš, Bangerskis, Kļaviņš, plkv. ltn. Luters, es un vēl kādi. Sapulcē vienbalsīgi visi nolēma, ka šādas sekcijas dibināšana ir nepieciešama un vēlama. Sapulces lēmumu paziņoja vadošiem „nacionalā centra“ vīriem. Un tad notikās brīnums. „Nacionalā centra“ vīri klusēja itkā nekas nebūtu noticis un nekādas atbildes nedeļa. Pēc tam dzirdēju, ka mūs kaņavīrus apvainoja — dziņā pēc varas, pēc tiesmes, sēt šķelšanos armijā, pēc pārkrievotānās . . .

Es pēc tam pārtraucu savus sakarus ar „nacionalā centru“, un pievienojos „dēmokratiskam centram“.

„Nacionalais centrs“ un „Zemnieku savienība“ šauru partijas interešu nolūkos nolika armijas priekšgalā šaurus specialistus-geodezistus, topografistus — pulkvedi Laiņiņu un pulkvedi Ramatu, bez kādas autoritātes kaņavīru aprindās.

Šie vīri potēja ārdošo „ķūķismu“ un atstāja armiju bez tehniskiem jaunievedumiem, kā nāvīgo gāzu komandām un līdzīgām lietām. Par godu viņiem ir jāpieņem, ka armijā iesākto tehnisko izglītības pacelšanu turpināja tālāk.

„Demokrātiskais centrs“ patiesi interesējās par to, lai mūsu armija būtu stipra, spējīga un viengabalaina. Un pateicoties šā centra vīriem, nāca beidzot armijā aktīvā darbā ģen. Radziņš, pulkvedis Bangerskis, ģen. Gopers, kas ar atzītām specialām zināšanām spēj padarīt mūsu armiju stipru, viengabalainu, — viņus turēt „rezervē“ bij grēks pret tautu.

Savu darbību valsts iekšējās drošības laukā es nobeidzu gan 1920. g. decembra mēnesī, bet ciest par to man nācās jo pamatīgi 1921. g. vasarā. Šā notikuma saturs sekošs:

1920. g. pavasarī manā dzimtenes apkaimē uz Ļaudonas-Odzienas pagasta robežas, pie Ungurmuižas pag., Rimšu sādžas tuvumā pāris nedēļu laikā atrada 8 zagtus zirgus. Tā kā apkārtējiem iedzīvotājiem šās labi organizētās bandas locēkļi bij zināmi, tad uz manu ierosinājumu vainīgos apcietināja un uz Iekšlietu Ministra pavēli izsūtīja. Daļa no izsūtītiem atgriezās atpakaļ. Bet it sevišķi ar atriebšanos draudēja kāda izsūtītā līgava. Šī sieviete tad bij neatlaidīga uzbrukuma inscenētāja manām tēva mājām. Draudēts vecākiem jau tika visu gadu, bet sevišķi draudi palielinājās pavasarī 1921. g. Šī banda bij plaši izplēsta un stipra, strādāja ļoti lielā rajonā ar plašiem naudas līdzekļiem un terorizēja visus iedzīvotājus, jo pat daudzus policistus bij ievilkusi savos tīklos un par saviem neapzinīgiem aizstāvjiem bij apcēlušī kādus Satversmes Sapulces kreisos deputatus. Jūlija mēnesī, kādā naktī veiklākie bandas vadoņi lielā skaitā, pa daļai

nomaskojušies, ielauzās, manās tēva mājās, sasēja manu tēvu, māti un māsu; izlaupīja visu, kas bij vērtīgs un līdzī ņemams; meklēdami pēc naudas bij spīdzinājuši manu 78 gadus veco tēvu un kādu stundu dedzinājuši uz benzīna lampiņas kājas papēdi; pēc tam ieslēdzot visus kastē, bij aizgājuši ar rīta gaismu. Kopumā šī banda bij aplaupījuse dažādas vērtības par apm. 400.000 r. Īsi pirms tam, šās bandas locēkļi bij Ļaudonā nolaupījuši vienu zirgu ar aizjūgu, sasienot kučieru un iemetot kapu mājā. Un drīz pēc tam aplaupīja un nošāva Lubānas tirgotāju Hanšmani un tā pavadoni.

Tādos apstākļos es griezos pie Iekšlietu Ministra pēc palīdzības. Birznieka kgs, labu domādams, ieteica, lai vecāki uz laiku atstājot savas mājas. Tad es pateicu, ka es turu par neiespējamu sev un saviem vecākiem, ka mēs piekāpsimies pret laupītāju bandu un ja tas ir vajadzīgs valsts drošībai un labklājībai, un valsts neko nespēj darīt, lai tad arī notiek laupītāju prāts. Tas līdzēja. Pēc tam drīzumā apcietināja vienu otru laupītāju, apkārtnei iedvesa respektu pret valsts varu un laupītāju bandas locēkļus izklīdināja un pēc tam tos sagūstīja vienu pakaļ otram līdz ar viņu slēpējiem. Galvenie vadoņi bij brāļi „Japončiki“ un Bērziņš, kas paši nošāvās, tramdīti no policijas. Nāca dienas gaismā arī daudz citu viņu briesmu darbu. Tagad kaŗa tiesa iztiesāja šo bandas lietū, saucot pie kaŗa tiesas atbildības apm. 60 bandas dalībniekus un viņu līdzzinātājus. Šī banda tiek likvidēta līdzīgi savā laikā Kurzemē likvidētai Gricmaņa-Kretuļa bandai un līdzīgi Adamaitisa bandai.

No tālaika visā plašā apkārtņē nav notikusi neviena laupīšana, pat neviena lielāka zādzība.

Līdzīgi kaŗa resoram, arī visi pārējie resori ir veikusi šajā īsā laikā patiesi brīnumdarbus pie valsts ie-

kārtas noorganizēšanas. Lai minam te tikai ārlietu resoru, satiksmes resoru, finansu resoru, iekšlietu resoru, izglītības resoru, Latvijas Sarkanā Krusta biedrību un visas pārējās iestādes, kas savā laikā gandrīz pilnīgi patstāvīgi katrs uz savu roku no anarķijas haosa pakāpeniski isā laikā izstrādājušies un noorganizējušies jau pat par priekšzīmīgām un darba spējīgām iestādēm. Vienīgi Latvijas zemes ceļi caur attiecīga likuma trūkumu ir noslīdējuši daudz nelabākā stāvoklī, kā tie bij pirmskaŗa laikā.

Izglītības ministrijā vairums skolu nav piemērotas tagadējā laikmeta tehnisko praktisko zināšanu prasībām. Sekas tam ir, ka amatniecības atmaksājas daudz labāk, nekā inteliģentais darba spēks. Liels ieguvums jaunatnei, salīdzinot ar agrākiem laikiem, ir uzmanība, ko tagad piegriež fiziskai audzināšanai.

Visos resoros valda nelietderīgs princips, maksāt darbiniekiem mazas algas un turēt lielu darbinieku skaitu, caur ko saprotami cieš darba ražīgums un darba noteiktība.

Šos nedaudzus trūkumus drīz izlabos pati dzīve.

Tā pakāpeniski Latvijas jaunā valstī izstrādājas valsts noorganizēšanas un pārvaldīšanas mākslas noslēpumi un paņēmieni uz visām pusēm. Savu daļu pūļu ir es šim darbam sekmīgi esmu veltījis.

Visdrošākie visu laiku un it sevišķi 1905. g. tautas sapņi ir pārvērtušies par īstenību, pateicoties pievestiem ārējiem labvēlīgiem apstākļiem, un pateicoties, ka tauta tam bij izaudzināta no mūsu literātiem, rakstniekiem un publicistiem, un izrādījās par jaunās kārtības cienīgu un spējīgu iegūt ar ieročiem rokās un aizstāvēt savas tiesības, liekot pie tam uz spēles pat savu visdārgāko :

Uz ežiņas galvu lika
Sargāj savu tēvu zemi
Labāk savu galvu deva
Nekā savu tēvu zemi.

Slava un piemiņa kritušiem !

Kas attiecās personīgi uz mani, tad es šos pēc kara gadus ārpus savas tiešās nodarbošanās ar advokaturu izejot no augšā pievestās latviešu tautas vispusīgās patstāvības idejas, savu brīvo laiku esmu veltījis šādu organizāciju nodibināšanai un izveidošanai.

Ar mērķi, vērst latviešu sabiedrības skatus uz plašo austrumu tirgu, kas kādreiz Latvijai neapšaubāmi atvērsies, kad tur nodibināsies vispārīga brīva pilsoniska kārtība, es ņemu dzīvu dalību tirdznieciskas akciju sabiedrības „Latvijas Tranzīts“ nodibināšanā. Sabiedrībai ir jācinās ar ārkārtīgi sīvu konkurenci un lieliem kapitāliem un līdzdalība tur prasa visa cilvēka pilnu enerģiju un plašas specialas tirdznieciskas zināšanas. Aiz šiem iemesliem tad arī mana aktīva līdzdalība tur līdz ar sabiedrības nodibināšanos izbeidzās. Es tomēr atrodu, ka katra latvieša, pie kādas politiskas partijas tas arī nepiederētu, interesēs ir šo ļun līdzīgas sabiedrības pabalstīt pēc savām spējām.

Samērā daudz laika prasīja „Latvijas linu centrales“ nodibināšana. Pateicoties linu monopolam, vietējā linu tirdzniecība ir nākuse galvenām kārtām latviešu rokās. Lai no šās tirdzniecības nozares cittautieši arī uz priekšu pēc linu monopola atcelšanas latviešus neizspiestu ārā, tad jau laikus ir jā rūpējās par attiecīgu latviešu linu tirgotāju noorganizēšanos. Ar „Latvijas linu centrales“ nodibināšanu nepieciešamie priekšdarbi tam ir veikti. Šai vajadzīgai sabiedrībai pašu kapitālu un kredītu trūkuma dēļ bij jāpārvār pie noorganizēšanās ārkārtīgi

grūtumi. Tikai Ringolda Kalninga plašām zināšanām un vārdam pateicoties, tas izdevās. Šī sabiedrība nepilnu 2 gadu pastāvēšanas laikā ir jau iekarojusi sev „vārdu“ un kredītu ārzemes tirgū un paspējusi apgrozīt vairāk kā 500 vagonus linsēklu un pārējās labības, kā arī noorganizējusi tirdzniecību ar Lietuvas un Krievijas liniem.

Sakarā ar „Latvijas linu centrales“ nodibināšanos, paraleli pasteidzās noorganizēties „linkopju centrale“, kas arī veic lielu darbu, par svētību latvju tautas patstāvības nodibināšanai.

Tālākai latviešu linu un labības tirgotāju patstāvības noorganizēšanai es ņēmu arī dalību attiecīgas kredītsabiedrības nodibināšanā.

Kas attiecās uz latviešu kokrūpnieku un tirgotāju apvienošanu arī nepieciešamā, līdzīgā „linu centrālei“ sabiedrībā, tad līdz šim man tas vēl nav izdevies panākt, lai gan arī tam daudz pūles un laika ir veltīts. Cīttautiešu konkurence un kapitāla trūkums latviešu starpā šīnī tirdzniecības nozarē ir pārāk lieli. Nodibinātai akciju sabiedrībai „Nacionālā koku centrale“ nav ar manu ideju vienādi mērķi un tā ir uzskatāma un apsveicama vienīgi kā jauns latviešu koku tirdzniecības veikals.

Daļu savu pūļu es arī veltīju akciju sabiedrības „Būve“ nodibināšanā un tālākā darbībā, kā mērķis ir nākt kaļā nopostītiem un jaunsaimniekiem palīgā, viņiem nepieciešamo ēku celšanā. Sabiedrība nodibinājās 1922. g. rudenī un tai nācās cīnīties kā ar kapitāla, tā arī ar vajadzīgo patstāvīgu tehniska darba vadītāju trūkumu. Tomēr šī sabiedrība savu nepilnu divu gadu pastāvēšanas laikā ir veikusi kā lielu iekšējās organizācijas darbu, tā arī pēc spēkiem palīdzējusi jaunai Latvijai vispusīgi apbūvēties. Šīnī laikā ir izvesti sekoši darbi:

- 1) apbūvētas apmērām 300 jaunsaimniecības,

- 2) apbūvētas 32 mežziņu un mežsargu ēkas dažādos apvidos,
- 3) izvesta Ērgļu elektriskās spēka stacijas būve,
- 4) izvesta Jaungulbenes pagasta skolas jaunbūve,
- 5) Mēdzules pagasta skolas jaunbūve,
- 6) Valkas pilsētas pamatskolas izbūves darbi,
- 7) Stāmerienas pagasta skolas jaunbūve,
- 8) Ērgļu kopmoderniecības jaunbūve,
- 9) izlabots Rīgas dzelzsceļa tilts,
- 10) izvestas vairākas šoseju valdes tiltu jaunbūves,
- 11) izstrādāti šādi lielāki projekti: Pēternieku pagastnama atjaunošanai, Elejas pagasta 6-kl. pamatskolas pārbūvei, Daudzevas saviesīgās biedrības tautas nama izbūvei, Švītenes pils izbūvei par 6-kl. pamatskolu, Mežotnes 4-kl. pamatskolas pārbūvei, Vecauces miesta 6-kl. pamatskolas izbūvei, Vilces pagasta sabiedriskās ēkas un ambulances projekts, Vecgulbenes slimo kases projekts, Neredzīgo institūtam — izstādes paviljona projekts, Tomes pamatskolas atjaunošanas projekts, Baloža koku apstrādāšanas fabrikas ēku atjaunošanai Bolderajā, Rīgas pilsētas jaunā tirgus projekts, lielāks skaits dzīvojamo un saimniecības ēku projekti lauksaimniekiem.

Caur visu šo manu personīgo darbību pārskaitītās tautas tirdznieciskās un ekonomiskās uzbūves nozarēs es tieši nekādus materialus labumus sev neesmu ieguvis, bet gan veltījis daudz laika un pat vēl nesis izdevumus. Tomēr šo darbu tautas patstāvības nodibināšanas laukā es uzskatu par tik pat nepieciešamu un svarīgu, kā obligatorisko kaņķlausību — tautas ārējās patstāvības laukā.

Svētīgas visas tautas kopdarbības sekmes dzīvajiem! Šajā darba laukā vēl priekšā daudz grūta darba.

Savos memuaros es jau norādīju, ka apvienot tautu cīņā brīvības dēļ ar ieročiem rokās ir daudz

vieglāk, nekā apvienot un noorganizēt to cīņā pret svešu kapitālu istās brīvības sasniegšanas dēļ, caur pašu kapitāla palīdzību.

Bet tas mums ir jāizdara.

Un mēs to sekmīgi veiksīm, līdzīgi angļiem — jo tā tikai mēs varam tikt pie istās brīvības.

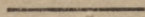
Nu sveiki brāji, kas še kopā esam,
 Ko mīlestība vienoja . . .
 Kas mīļai tēvijai šo dziesmu nesam,
 Un garam, kas mūs biedroja,
 Mūs visus silda mīlestības stars,
 Kas mīļo tēviju, tam Latvju gars.

Mēs mostamies uz jaunu jauku dzīvi,
 Mūs modināja laika gars;
 Brīvība mūsu karogam par par zīmi
 Un taisnībs kausam pilnīgs svars,
 Lai brīvība zaļo, lai taisnība spīd,
 Uz to lai tiecamies, latvji, ik brīd . . .

Rīgā, janvarī 1925.

Galveno iespieduma kļūdu izlabojums.

Iespiests :					Jālasa :
10 lapp.	16 rindā	no	augšas	kas	kad
11	" 10	" "	"	studentu	studentu
25	" 15	" "	"	kuŗu	ka
88	" 17	" "	"	Kr.	Fr.
89	" 1	" "	"	virsnieka Jorka	virsnieku
90	" 9	" "	"	negribēja	gribēja
90	" 19	" "	"	tanī	tam
91	" 19	" "	"	līnijā	līnija
93	" 13	" "	"	aizstāvēšanos	aizstāvēšanu
104	" 27	" "	"	diesmas	dziesmas
105	" 6	" "	"	izkāpšanu	izkāpšana
105	" 9	" "	"	krievu	vācu
105	" 15	" "	"	vāciesi	vācieši
110	" 2	" "	"	Simansona	Simonsona
110	" 4	" "	"	Simdusons	Simonsons
112	" 9	" "	"	nodošanai	nodošanu
112	" 32	" "	"	varēja	varēju

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0308005233

L 3 - J

San R.

